

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

16

jaro 2015

ročník 9
číslo 1

SYMBOL

vydává Gymnasion, o.p.s.

ROZJÍMÁNÍ

Kříž u cesty,
ptáci nad hlavou,
já v sobě.
Ano...

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

číslo 16, jaro 2015 (ročník 9, číslo 1)
vychází 14. 6. 2015

Objednávky:
www.gymnasion.org/objednavky

Vydavatel:
Gymnasion, o.p.s.
www.gymnasion.org
IČ: 285 85 861

Adresa vydavatele:
V Kukle 336/3
772 00 Olomouc-Droždín

Redakce:
Ivo Jirásek, šéfredaktor | ivo.jirasek@upol.cz
Hana Bednářová, jazyková korektorka | hana.bednarova@ff.cuni.cz
Pepa Středa, obrazový redaktor | pepastreda@volny.cz
Ondra Tůma, kresby | ondra.tuma@volny.cz
Vladimír Halada (VLHAdesign), design a sazba | vlha@vlha.cz
Andrej Kirchmayer, redaktor webu | andrej.kirchmayer@upol.cz
Evidenční číslo: MK ČR E 15053
ISSN 1214-603X

Vychází dvakrát ročně.

Tisk: PrintActive s.r.o. – chráněná dílna
Hviezdoslavova 614/16
400 03 Ústí nad Labem

foto na obálce: Mámo, herci jedou. Čtěte článek na str. 55.
| foto © Rozálie Jirásková

vlevo: text © Miroslava Jirásková
| foto © koláž z fotek Rozálie Jiráskové

foto na str. 4: Václav Malý, 2010.
| foto © z archivu Arcibiskupství pražského

foto na str. 4-5: Krasavice z obálek módních časopisů nabízených
u náhodně vybrané benzí nové pumpy.
| foto © Pepa Středa

Vydavatelem prvních
deseti čísel časopisu
Gymnasion byla
**Prázdninová škola
Lipnice**

SYMBOL

ÚVOD

Václav Malý: **Ne vše, co lze vidět, je věrným obsahem skutečnosti** 4
Zamyšlení nad symboly, které prostupují všednodenní pobývání ve společnosti. Co komunikuje symbol mladé, krásné, zdravé ženy? Co se z něj nedozvíme? A k jakým úvahám může vést právě nepřítomnost některých sdělení?

Ivo Jirásek: **Symboly a jejich proměny** 6
O významové pestrosti symbolů. O proměnách jejich významu v závislosti na proměnách a vývoji společnosti a jejich hodnot. O nutnosti odkrývání někdy mnoha vrstvami překryté pravdy.

Petr Hora-Hořejš: **Cena Nadace Pangea Prázdninovec** 9
Napůl reportáž o předání ceny Nadace Pangea Za úsilí o nápravu věcí lidských, napůl ohlednutí za působením Prázdninovec školy Lipnice. A laudatio Zdeňka Svěráka.

TEORIE

Jan Halák: **Eugen Fink: Jak myslet hru jako symbol světa?** 15
Studie vycházející z vlivné knihy německého filosofa Eugena Finka se nejprve zabývá klíčovými pojmy symbol, svět a hra. Autor rozvádí podobnost a rozdílnost hry a světa a Finkovo pojetí vztahuje k Platónově interpretaci hry.

Jiří Růžička: **Sny a snový život** 20
Autor se zabývá prací se sny u S. Freuda a C. G. Junga. Věnuje se odlišnostem fenomenologické daseinsanalýzy od ostatních výkladových systémů a schvaluje její nereduktivní přístup k výkladu snů jako ke svébytnému modu naší existence, který ilustruje na několika příkladech.

Ivo Jirásek: **Didaktika osobnostní a sociální výchovy** 29
Recenze knihy Josefa Valenty, který je přední osobností v prosazování osobnostní a sociální výchovy (OSV) nejenom do neformálních forem personálního rozvoje, ale také do školního prostředí.

METODA

Martina Blažková: **Cíl jako symbol, nebo klišé?** 33
Autorka, studentka pedagogického oboru, popisuje své asociace pojmu „cíl“. V jednotlivých pojetích tohoto pojmu vyzdvihuje nejen důležitost fakticky pojatých výchovných/rozvojových cílů, ale také cíle jakožto symbolu.

Petr Hájek, Richard Macků: **Symboly zážitek zprostředkující...** 39
Autoři se zamýšlí se nad rolí symbolu, který má potenciál zprostředkovávat novou zkušenost, a navrhuji konkrétní možnosti tohoto využití symbolu.

Petr Miklíček, Petr Sedlář: **Pravil** 41
Autoři se dělí o postřehy z využití karet Dixit (nebo jiných symbolických vyobrazení v tomto formátu), které se osvědčily jako bezpečný prostředek projekční metody.

Simona Trávníčková: **Rozvoj osobnosti a dovedností skrze improvizční techniky** 45
Autorka na sérii cvičení ukazuje možnosti rozvoje improvizčních dovedností člověka jakožto součást jeho osobnostního rozvoje.

Zlatý fond her 51
Výjev z života mého, Čítanka a Atlantida. Trojice her, které přináší porozumění charakteristikám jednotlivých fází Kolbova cyklu učení se ze zkušenosti, uvědomění si typických reakcí v běžných i extrémních situacích života a rozvinutí vypravěčských dovedností a konstrukci mravního poselství.

PRAXE

Eva Jedelská: **Mámo, herci jedou!** 55
Zpráva z příprav a průběhu dvoutýdenního kočovného putování padesátky malých i větších nadšenců z Lipnice do Telče. Kočovníci se rozhodli zpestřit léto nejen sobě, ale i divákům, kteří se přišli podívat na jejich autorské divadelní představení do kempů či na zámecká nádvoří.

Jaroslav Kompán, Lívia Nemcová, Lenka Rovňanová: **Service learning** 62
Autoři přibližují strategii service learning, která vede studenty přes jejich vlastní aktivitu k rozvoji klíčových kompetencí. Na slovenské akademické půdě byla tato strategie poprvé aplikována v rámci vzdělávání v sociální práci na Filozofické fakultě Prešovské univerzity.

Adéla Dvořáčková, Tomáš Klein: **Mezinárodní akademie HEPY** 67

V rámci česko-srbského projektu pořádaného neziskovou organizací H.E.P.Y. se několik mladých lidí účastní navazujících kurzů, které by je měly vybavit potřebnými dovednostmi a znalostmi pro tvorbu a realizaci vlastních komerčních či neziskových projektů, tedy k aktivnímu utváření okolí.

Vladimír Halada: **Symbol a mužství** 70
Článek o mužských archetypech, s nimiž se pracuje na kurzech Quo Vadis?, otevírá rozhovor s Richardem Machanem, dlouholetým členem týmu kurzu. Pak již přichází bojovník, milovník, král a mág.

INSPIRACE

Eva Malířová: **Storylines** 79
Co a jak se učily děti z 1. třídy ZŠ Drásov, když čtyři měsíce pracovaly s příběhem Obr od Bodláčí hory? Autorka na tomto příkladu přibližuje metodu storylines, přístup výuky s dějovou linkou.

Martina Turečková: **Logo jako symbol směřování organizací** 84
Zasloužili členové několika organizací (Prázdninová škola Lipnice, Liga lesní moudrosti, Rozkvetlé Ivančice, Pionýr, Odyssea, Junák, Hnutí Brontosaurus, ZDrSEM a Lužánky) popisují okolnosti vzniku loga a jeho význam.

Ivo Jirásek: **Symboly a jejich významy: klíč k výkladu motivů a znaků v umění** 89
Recenze knihy, která zaujme barevností provedení, způsobem členění a uspořádáním dvoustran, nikoli tak ale značnou tematickou různorodostí.

Richard Macků: **Oko do hlavy** 90
Myšlenková rozcvička na téma symbolu zkouší čtenářovu dovednost práce s analogií, metaforou a přirovnáním a nabízí tréning přesnosti vyjádření.

Ivo Jirásek: **Foglarovská symbolika** 92
Jestřábův odkaz představuje vedle četbou rozeznatelné symbolizace také soudobou výzvu. Článek nabízí zdroje, v nichž mohou zájemci hledat více informací o rozporu zejména etických symbolů v jednání některých foglarovských osobností.

Martina Turečková: **Novodobé ženské rituály: Praktická příručka ceremonialistky** 95
Kniha o cyklickém času, k níž se recenzentka často vrací, poskytuje doporučení k rozšíření vědomé práce s cykličností do všednodenního konání.

Filip Chmel: **Místo: Tábořiště na Kosím potoce** 96
Pozvánka k návštěvě místa, které za posledních několik let doznalo zásluhou woodcrafterů značné pozitivní proměny a z bolševnickového pole se stalo malebnou, k táboření ideální loukou.

Martin Hůrka: **Symbolika historických středověkých kachlů** 98
Výstava v Muzeu Říčany nabídla také středověké kachle. Kamna zaujímal v usedlostech význačné místo a jejich kachle se staly vhodnou plochou pro umístění nadčasových sdělení.

Miroslava Jirásková: **Záměří** 100
Recenze prvotiny Šimona Grimmicha, která dle slov recenzentky probouzí schopnost úcty a úžasu a také bolest těžkopádnosti slov pojmenovávat něco, co je živé.

Miroslava Jirásková: **Rozhovor s Kamilou Ženatou o životě** 101
Umělkyně Kamila Ženatá vytváří v současnosti především náročné multimediální kompozice. V rozhovoru vysvětluje, co jsou obrazy nevědomí, přibližuje, z čeho pramení naše problémy, a popisuje cestu kříšťalových slz.

Miroslava Jirásková: **Rozpohybované Lego: rozhovor s patnáctiletým Skotem Morganem Spencerem** 106
Jednou ze zálib talentovaného mladíka, který sám sebe popisuje jako typického teenagera, je i filmová animace, s níž už dosáhl mnoha úspěchů.

ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

Michal Kaplánek > Michal Pařízek 108
„Kdyby nebylo symbolů pomoci, svobody – osvobození sebe i druhého (ve smyslu fyzickém i duchovním), uznání vlastní hodnoty a dalších, zbyly by jen peníze“, říká Michal Pařízek, vedoucí Katedry pedagogiky a psychologie Vyšší odborné školy sociálně pedagogické a teologické JABOK.

*Ne vše, co lze vidět,
je věrným obrazem skutečnosti.*

Tématem tohoto čísla *Gymnasionu* je symbol. Bez symbolů se neodehrává ani náš všední život. Bylo by velmi zajímavé a dobrodružné sledovat jejich významy, proměny, oblíbenost, vzniky a zániky v toku časů. Doby se mění a s nimi také vstupují do popředí nové symboly vážící na sebe mimořádnou pozornost. Jedním z typických jevů současné překotné doby je vizuální prezentace ženy při všech možných příležitostech. Její zpodobnění na nás vyhlíží na billboardech, v reklamních nabídkách, na obalech různých výrobků.

O jaké zobrazení se jedná? No přece mladé a pohledné ženy – usměvavé, navozující optimismus, dokonalých tvarů, přitažlivé, s barevně sladěnými šaty, dobře si vědomé svého zevnějšku. Do jejich reklamních podob se nevloudí jediná estetická chybička. Přímou z nich srší radost a energie. Mohli bychom rozšířit náš prvotní vizuální dojem o další a další rysy, které nás nenechávají na pochybách, že zdravím kypící mládí je tou skutečnou nadějí, s níž se můžeme a máme vřhat vstříc budoucnosti.

Nic proti přirozené tělesné kráse. Kdo by se rád nepodíval na hezkou ženu? Nic proti zářící tváři osvěžující všednodenní prostředí plné stínů a zachmuření. Nic proti připomenutí potřebného optimismu v opakujícím se cyklu každodenních starostí a obstarávání všeho nutného k důstojnému a spokojenému životu. Necítíme se dobře, pokud máme oprávněné důvody, že navzdory naší snaze nedosahujeme výsledků zaručujících pohodu a posilující vědomí, že naše konání a námaha dávají smysl.

Symbol krásné ženy se symetrickými tělesnými tvary a rozzářeným obličejem má svoji odvrácenou stranu. Z obrázků se nedovíme nic o duši zmíněných dívek a dam. V kontextu sdíleného hrají roli artefaktu na zisk a probuzení touhy koupit i to, co ani nutně nepotřebujeme. Zosobňují útěk z reality, protože na tomto světě k našemu zklamání neexistuje žádná, tedy ani tělesná dokonalost. Lákají ke snění o pocitu trvalé spokojenosti a uspokojení bez osobního bolavého přičinění pracovat na sobě. Stávají se doplňkem, jehož cílem je probudit dobrý vnější dojem a zájem

o nabízené tovary a pořádané akce. Škarohlídství ani odsuzování není na místě. To ničemu nepomáhá. Pro nás se daná symbolika může stávat pozváním a výzvou, abychom se více zamýšleli nad tím, co v ní zůstává nevyjádřeno, opominuto, zamlčeno a skryto. Co v ní chybí k rozkrytí osobitosti a nezastupitelnosti každé lidské bytosti. Tato symbolika je dveřmi a otevřeným oknem z fikce, laciného snu a vnější slupky. Dveřmi a oknem, za nimiž se odehrává celoživotní zápas o vlastní identitu a smysl všeho našeho konání. Namáhavý a nepohodlný boj o naše člověčenství a důstojnost.

Podstatou naší existence je vztahovost. Nejsme na světě sami. Sdílíme své pozemské putování s druhými, s nimiž nás spojují všechny možné vazby a pouta. A zde se dotýkáme základních otázek, na něž nejsou nikdy jednou provždy hotové odpovědi. Otevírá se před námi prostor plný nejistot, pochybností, selhání, strachu, nevypočita-

elnosti, neplánovatelnosti a nepředvídatelnosti. Teprve přijetí této cesty činí náš život důstojným a pravdivým. Odehrává se v nás spolu s druhými zápas o duši, ne o vnější skořápku, která si nepřipustí pohled dovnitř. Skauting vede ochotné a otevřené jednotlivce k zásadovosti, pohotovosti a připravenosti pomoci druhým, k ohleduplnosti a obětavosti, k posilování vůle vyrovnat se s obtížemi, k vnímavosti vůči svému okolí, k tělesné zdatnosti bez pošetilého nároku vsadit vše jen na svůj vzhled, k mezilidské osobní komunikaci a setkávání, k neuzavřenosti do svého světa a představ. Zdá se asi divné, že uvažujeme o symbolu krásných žen a docházíme k těmto závěrům. Avšak ne každý symbol musí být na první pohled čitelný a přesně označující význam, který mu přikládáme. Právě může být poutavý i tím, že nás vede ke skutečnosti, o níž prvoplánově nechce zblá nic vypovídat.

Mons. Václav Malý

ÚVOD

vedoucí rubriky: Ivo Jirásek

Ú

Symbyly a jejich proměny

Ivo Jirásek

Zajímavý moment, kterému se – žel – výslovně nevěnuje žádný z textů tohoto čísla, je na jedné straně jistá stabilita symbolů, na druhé straně však jejich významová proměnlivost. Pro zpracování tohoto tématu (na něž mě upozornil obrazový redaktor Pepa Středa) jsem se snažil nalézt odborníka; ani Jan Bílý, ani Pavel Hlavinka, ani Ivan Odilo Štampach, ani nikdo jiný však tuto výzvu nepřijal. Přesto je téma natolik patrné, že by byla škoda je úplně ignorovat. Pojďme tedy alespoň klást otázky bez odpovědí, pojďme společně přemýšlet a hledat.

Symbyly jsou charakteristické svojí významovou rozmanitostí (jeden symbol v sobě nese více významů), ale přesto i jistou pevností výkladu. Symbol páva sice může vyjadřovat krásu i pýchu, obojí se však pěkně snoubí a navzájem nevylučuje. Symbol ohně je nemyslitelný bez jeho vlastností vnímatelných prostřednictvím smyslů, tedy bez tepla a světla, takže i žhavá vašeň je s tímto živlem snadno propojitelná. Zprostředkovaně pak i poznání či životní energie, očištná proměna a proces obnovy. Na tom asi nevidíme nic špatného. Když však přestaneme vnímat celek a podlehneme polaritnímu vnímání, ztratí některé možnosti svojí neutralitu a začneme jim přisuzovat zcela jasné hodnotící preference: některé jsou dobré, jiné zlé. A co hůř, tyto preference se s časem proměňují – v míře, jak se mění i ideologické, náboženské či politické názory.

Jako ukázkou proměny si vezmeme spolek *Pionýr*, který existuje 25 let, ale historie pionýrského hnutí je mnohem starší. Pionýr používá jako svůj znak vlaštovku a na s. 86 je vysvětlen její symbolický význam. Dřívější *Pionýrská organizace SSM* však používala znak jiný.

Propojoval obraz státní vlajky představující národní hrdost, knihu coby touhu po moudrosti a plameny ohně, jehož některé interpretace byly připomenuty výše. Tento znak se však přestal používat

v době, kdy se PO v roce 1990 odloučila od SSM a ideologicky se stala nezávislou organizací. Proč byl odvržen i znak? Kvůli státní vlajce? Asi nikoliv – trikolóra a stylizovaný list lípy vyjadřují tytéž ideály. Kvůli knize? Jistěže ne. Tedy kvůli plamenům? Ani oheň neztratil nic ze své atraktivity. Leda že by byl vnímán i v přeneseném významu proměny a obnovy, totiž revoluce jako sociální změny, nebo jeho rudé barvy, stejně jako barvy krve (bojujících za sociální spravedlnost). Oheň, vlajka i kniha jsou nezpochybnitelné hodnoty a účtyhodné fenomény. Jako celek však byl znak vnímán jako zcela nepřijatelný pro novou dobu...

Proměna znaku jako důsledek ideologické změny je jistě snadno zdůvod-

znak původní
60. léta 20. stol.

logo současné
90. léta 20. stol.

znak původní
20. léta 20. stol.

logo současné
začátek 21. stol.

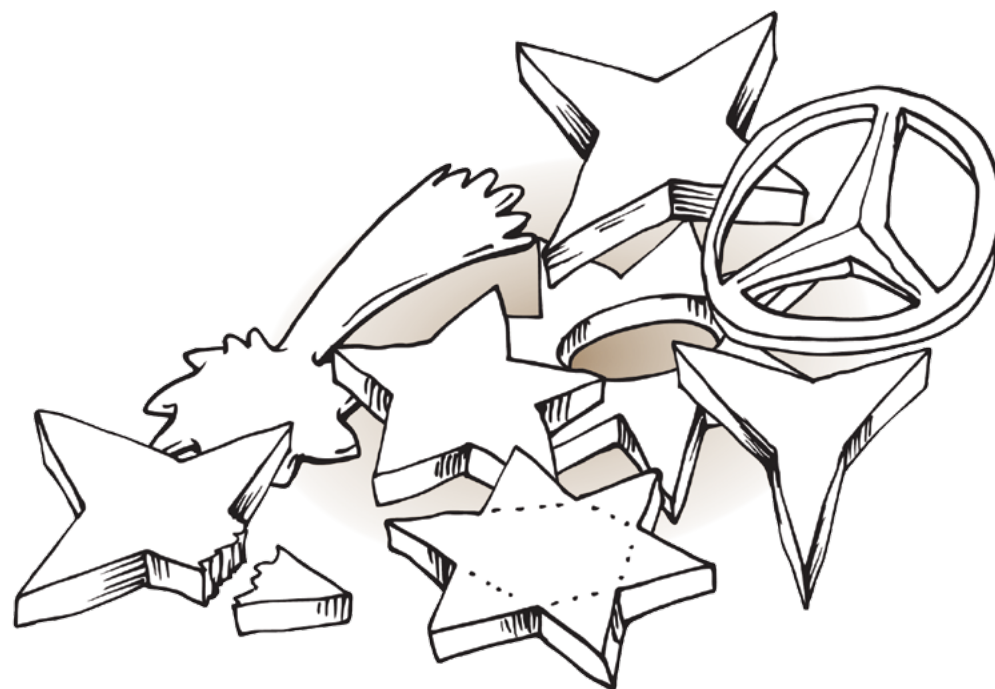
nitelná. Ovšem toto není jediná příčina záměny jednoho symbolu za jiný u téže organizace. Příkladem může být *Junák* – český skaut, kde byl rovněž opuštěn tradiční znak lilie a nahrazen jejím obrysem s prolutým trojlístkem. A to bez ideologické proměny, jakou prošel *Pionýr*. Důvodem je modernizace, přizpůsobení se sociálním změnám a soudobému vkusu.

Takovéto změny významů jsou však častější. Obvykle se pojí s historickými událostmi politických proměn. Např. symbol hvězdy nás uvádí do těchto zákoutí přemýšlení. Abychom se nemuseli vracet až do Mezopotámie (kde znak pro hvězdu byl stejný jako znak pro božství, a stával tudíž před jménem každého z bohů – což svědčí i o astrálním charakteru tohoto náboženství), omezme se na hvězdu př-

ticípou (a vynechme i pentagram) a dvacáté století. Přestože se tento znak dnes nachází na 35 státních vlajkách, ideově se pojí se zcela odlišnými motivy: vezmeme si pouze bílou pěticípou hvězdu jako zastoupení státu na vlajce Spojených států amerických nebo rudou pěticípou hvězdu na vlajce bývalého Sovětského svazu.

Ačkoliv (nebo protože?) byla rudá hvězda používána už v 18. století za francouzské revoluce, stala se symbolem komunistického hnutí. Proto také skupina senátorů usilovala v roce 2007 o zákaz komunistické symboliky (rudá hvězda, srp a kladivo), ale ten byl odmítnut – i proto, že pěticípá hvězda je jedním z nejpoužívanějších symbolů nejenom v politice, ale také třeba v pop music, stejně jako je třeba srp s kladivem součástí státního znaku Rakouska...

Není to s těmi symbyly jednoduché, a úplně složité je to pak se symbyly, které pocházejí z kulturně naprosto odlišných struktur. Svastiku, kříž se zalomenými rameny, bude vnímat většina obyvatel dálnévýchodních zemí jako symbol štěstí, ohně nebo slunce. Tento náboženský symbol se používal i v Evropě (u Vikingů, Anglosasů, Germánů i Slovanů). Ještě počátkem 20. století byl využíván nejenom jako znak letectva severovýchodních států nebo na dresech sportovních klubů: skautské

KOLOVRAT – Symbol vychádzajúci zo Jarlů-Sínka, symbol voľby víťazstva Svetla nad tmou a Veľného Života nad smrťou. Farba Kolovratu má tiež dôležitý význam: Ohnivý symbolizuje Zrozdnenie; Modrý – Oslobodenie či obnovenie Života; Čierny – zmenenie skrz zničenie starého. Poslanie znaku je obrana pohybu ako nevyhnutnej súčasť Života. V ideál napomáha Duchovnému rastu človeka a očisteniu jeho karmy skrz zhmotaľovanie skúseností.

INGLIA – Symbolizuje Prvopočítačnú Božskú Gheň Tvorenia, z ktorého vznikli všetky Vesmíry aj náš systém Jarily-Slnka. V obrežovanom (ochrannom) použití je Ingla symbolom Prvopočítačnej Božskej Čistoty (obrahňujúcej) Svet pred silami Temnoty. Je to gheň rodák Veselo Zivé. Dáva človeku doplniteľné sily a zvyšuje jeho schopnosť pracovať.

ACN1 (DHE-8) – Symbol Svätého Oľha Obetníka a Domáceho Kozla. Obrazový Symbol Východných Svätých Bohov, Ochrančivici prírody a zbraň a aj Prastarú Múdrosť Bohov, T.j. Prastarú Slovenskú Jazykú Vedy. Kresla sa Červenou farbou. Ochraňuje pred nečistou silou, zvyšuje imunitu organizmu, dáva doplnkovú silu na prírodu a upokojuje chod myšlienok, smýšľaní, smysl. Zvyšuje koncentráciu pozornosti na 7 – 15 minút. Trvalá koncentrácia na znak koncentruje pozornosť na 7 minút každý deň počas 3 mesiacov tento znak (oporuča sa najskôr po 7 minútach zložiť na zloženie krvi.

IAŠ (PLAMENĚ) – Symbol Obranného Obřezného Duchovního Ohně. Tento Duchovní Ohně očištuje lidský Duch od egoizmu a nízkých myšlenek. Je to symbol moci a jednoty Vojenského Ducha, vítězství Světých Síl Rozumu nad Silami Tmy a nevědomosti. Poslání znaku je: Vojenský Duch Božího Obřezání od egoizmu.

HROMOVÍK – Nebeský Symbol Boha Indru ochraňujícího Prástrží Nebeský Múdrost Bohov, t.j. Prástrží Vědy. Ako Obereg sa používa v zbraniach a výstroji vojska a tiež nad vchodmi do Chránistisa, aby tesť do neho vstupuje so zhyní (čímpliari bol zasiahnutí Hromom (Infračrúkom)).

HROZOVÍK – Ohňová symbolika, za pomoci ktorej sa stáva možný ovládnutie Prírodných Živlov Prírody. Hrozovík (Grozovik) sa tiež považuje Obereg ochraňujúci pred nepohodou obydlia a chrámy Rodov V Rusy.

BOGOVIK (BOHOVIK) – Symbolizuje trvalú ochranu Nebeských Isteri danúju ľudom Prázdny Múdrost Pravdy a Správnosť. Tento symbol sa tiež označuje úcte u Zrcov-Ochrancov, ktorým Nebeské Isteria zdravili ochraňovali Najvyšší Dar – Nebeskú Múdrost, Okr ktorý ho má dáva ochranu Vyšších Síl. Pomôha uvedomí si jednotu Kósmu a zákony jeho vývoja.

VALKIRIA – Prastarý Obereg ochraňující Mädrost', Sorevadžnosť Blahobytí a Čest. Tento znak sa teší mimoriadnej účte u vojakov obráňujúcich Rodinu zrak, evy Prastarý Rod a Starú Viesu. Ako o symbol sa používa žezelní na ochránenie Svätých Véd. Je to znak skutočného vojaka, vojaka Ducha.

VEDAMAN – Symbol Zreca Ochrancu, idonji ochraňuje Prastáro Rodov Veľkej Rasy, lebo v tejto Múdrosť sa uchováva! Tradičné Kultúre vďačným vetohov, Pamätí o Predkoch a Bohoch Ochr. Rodov. Majiteľovi talizmanu prináša ochranu spojenia s Vesmírom. Tento znak sa semie používať výlučne na ochrnu a dosiahnuť čo zo znak aj vopred varuje. Všetko, čo sa tomu protiví sa s jeho

ZAJACÍK – Sínečný symbol, ktorý charakterizuje obnovenie ú. Predpokladalo sa, že ak opasom s vyobrazením Zajacika opásť manželku v časech tehotenstva, tak bude rodiť iba chlapcov, pokračovateľov Rodu.

DUCHOVNÁ SVASTIKA – Bolesť najmä používali vaskovskí, vedunskí, symbolizujúce Harmoniu a Jednotu Tiel, a Svedoria a tieľ **Duchovná Sila**. Vaskovskí používali Du na riadenie Prírodných Zlív. Posilňuje spojenie človeka so Vyšších Sil. Postupne uberá prekážky, ktoré bránia dosiahnuť omoc z Vyšších Svetov.

DUCHOBOR – Symbolizuje prvopočiatkový vnútorný Oheň Veľkého Božského Oheňa niči v človeku všetky choroby, telesné a o Ducha. Tento symbol sa nanášal na plátno, ktorým zabíjali človeka.

DUŠEVNÁ SVASTIKA – Podtlača sa na koncentraciu Vyšš (vyššeceria). Duševná Svastika má pravo nosiť ako ornament výlučne Ženci, ktorí dosiahli vysokú úroveň Duchovno-Morálkonalosti.

PRAMĚN – Symbolizují Prvopočáteční Právní Důle (Čertogry Bohymy Džhy, kde Sa objevují na Boží Svět prvofudské Důle. Po ustanovení Zlaté Cesty Duchovenšho Výzom.

KOTADNÍK – Symbol Boha Kofadu, který na Zemi vykazuje zmenu k lepšímu; je to symbol vítězství Světa nad tmou a nad nocí. Olejem toho, Kofadník se používá jako mužská síla v budovatelské práci a v boji s nečistotami, které se zrodily z nečistých zřídlem kolese.

OBEREŽNÍK – Hvězda Ingile spojená so Solárními symboly, který naši Prodikovia spočítali nazývali Vostrik, přináší Rádost. Oberežník je prastarý Symbol Ochraňující Štěstím a Mítka Góloa, t.j. Mítka Gólov.

OHŇOVÍK – Ohňový Symbol Boha Rôda. Zobrazuje S. Kunnimiroch Rôdu, na osobných veciach a «plátencoch» (tymoch) a na píceniach a rámoch oloien.

A black and white photograph of a man in a suit standing on a stage, holding a microphone and a book. A large banner in the background reads 'PANGAEA'.

tivého humoru i radosti, aniž cimrmanovský fórek s oživlým Komenským převážil nad důstojností, ba určitou vznešeností slavnostní chvíle. Ty rovnovážné proporce vážnosti a vřelosti – doufal jsem, ale nevěděl, zda to vyjde –, se podařilo udržet po celé představení.

Přál jsem si, aby k „návratu do domu srdce svého“ zaveleli andělé. Bylo jich na scéně postupně několik, počínaje Anetou a Martou. Obecenstvo pochopilo. Bezpočet reakcí, ústních, mailem, mobilem, často od osobností vzácných (prof. Pafko, paní Ebenová, Dan Ťok aj.), charakterizoval večer jednoznačně. Za desítky jiných ocenění ocituji jediné, od Táni Svatošové-Cipárové, někdejší instruktorky PŠL:

Děkujeme za krásný večer. Cítit se účastí takej spoločnosti bolo veľmi pozvňasajúce a motivujúce...

Milá drobnost: Jevištní personál Divadla na Vinohradech označil náš koncert za mnohem lepší, než bylo napulírované předávání cen TýTý asi tři dny před námi. Nebyli jsme napulírování, to spíš opravdoví.

Radost! A dík všem!

Střet zájmů? Snad jen nepatrný a kvůli dobré věci...

Mezi Pangeou a Prázdňinovou se před udělením ceny udělalo trochu kouřmo... Sledoval jsem tu debatu, zprvu asi trochu rozčarovane, nicméně byla kultivovaná a měla jasnou mravní motivaci. Prošli mě kolegové z Nadace, abych do sporu zasáhl, ale nechtěl jsem se ocitnout v obráceném gardu advokáta rozhodnutí, na němž jsem se sám jako člen správní rady bona fide podílel.

Ta situace s udělením ceny má vskutku rub a líc. A jen s tímto vědomím ji lze přijmout. Patřím k zastáncům správnosti udělení ceny. Jádro pudla tkví v tom, že PŠL a Pangea jsou genetická dvojčata. Plus minus mají stejné rodiče. I svým posláním a programem se překrývají. My v Nadaci si poslání, minulosti a výsledků výchovné práce PŠL vážíme. A to zvláště zakladatelských počátků uprostřed normalizačního průřihu.

Dnes je jistě Prázdňinovka jiná, jako

je jiné její „životní prostředí“, ale poslání a cíle zůstávají. Chtěli jsme symbolicky uctít a posílit její výchovné úsilí, étos dobrovolnictví, směřování „k nápravě“... Už je přece zapotřebí na tu instituci upozornit, zejména v časech, kdy se i morálka stává byznysem.

K tomu, aby někdo zvážil hodnoty skryté v Prázdňinovce a veřejně na ně upozornil, ji ovšem musí dobře a „zevnitř“ znát. Že by se k ocenění významu PŠL odhodlal někdo jiný, třeba ministerstvo školství? Nejsou na to ani lidi, ani všímovost. Tož jsme to učinili my, hoši z Pangey, co víme, oč jde. Odvážili jsme se toho i s vědomím rizika „střetu zájmů“. Chci podotknout, že Pangea už dříve vícekrát přispěla na projekty Prázdňinovky různými granty, čili finančně, byť šlo díky její vlastní „chudobě“ o zanedbatelné částky. Nikdy se nikdo neozval, nevyskočil, nekritizoval, ač v těch případech byl „střet zájmů“ možná z idealistického pohledu zřejmější, protože vyjádřitelný v penězích.

Cena Pangey je cenou nehmotnou, nepeněžní, idealistickou, je poklonou vůči dobrému, potřebnému, dlouhodobě vykonávanému dílu. I já cítím, že maličko cosi škřípe. Jenže je v tomto moderním bláznivém světě něco, co neskřípe, a zpravidla mnohem hlasitěji?

Za co? Za důležité nápravné úsilí!

Toto je oficiální zdůvodnění ceny Prázdňinovce. Cenu dostala

- *za dlouholetou úspěšnou výchovnou práci s mládeží,*
- *zejména za objevování moderních metod, jimiž inspiruje mladé lidi k sebeuvědomění vlastních kvalit, k dobrovolné práci a k angažovanému občanství.*

Přidám pár vlastních důvodů...

Jak bylo řečeno, PŠL si zasloužila cenu už dávno. Vznikla před osmatřiceti lety, uprostřed nejtupější normalizace, navzdory tomu však přišla s celou škálou inovací a metod ve výchovné práci s mládeží,

fakt to byl doslova zázrak. Jiný div spočíval v tom, že se zcela nových forem práce chopila pod hlavičkou tehdejšího více než zkostnatělého ČÚV SSM, čili vyložené totalitní a zglajchšaltované organizace – pod svícem byla holt a díkybohu tma. Otcí zakladatelé v čele s Allanem Gintelem krok za krokem tmelili dílčí inovace do čím dál propracovanějšího systému, až vznikla účinná pedagogická soustava, kterou dnes obdivují příbuzné organizace v cizině a která se pod pojmem rekreologie či zážitková pedagogika dnes učí na českých a moravských vysokých školách – prý už osmnácti!

Tmelem všech těch nových myšlenek tvůrců Prázdňinovky byl idealismus a mladistvý elán vznikajícího sboru instruktorů. Byli to nadšení, kvalitní a vzdělaní lidé.

Co vše bylo nové? Obrovské a poctivé nasazení členů týmu – turnusy se připravovaly (připravují) celý rok předem. Dramaturgie kurzů dostala ohromnou pestrost a drive. Rok od roku se kvalita kurzů zlepšovala a ladila jak nástroje ve filharmonii. Do organického celku se spojily v účinný korpus kvalita romantického místa, sou-

hra a kvalifikace šéfů s instruktory, snad 10 sportů, strukturované a málo strukturované hry (jedinečný a bohatý repertoár her, nikde jinde neexistující, byl také tvůrčím dilem členů sboru), dostalo se proporcionálně i na kulturu, výtvarno, na neskutečně otevřené, ba drsné kolektivní debaty, psychologické působení, sociodramata atd. Výsledný efekt? Nekonečně intenzivní, přepestře a nečekané zážitky pro účastníky, bleskové tmelení kolektivu z jedinců, kteří se před začátkem kurzu neznali, nové silné zkušenosti pro mladé lidi (hrábnout si až na dno, překonat vlastní meze, být platným členem kolektivu atd.) Bylo to nové, je to pořád důležité a i když „intenzivní rekreační režim“ trvale osloví jen určitou část účastníků, je to pro ně jako jedince i pro společnost pořád ohromný přínos. Je to hra na život a pro život.

Když jsem asi před pětatřiceti lety začal navštěvovat turnusy na Lipnici a později zasedl do jakési rady rozumbradů, když jsem s Červenáčkem zakládal později *Lipnický stipendijní fond*, vždy mě v souvislosti s Prázdňinovkou napadalo sou-

Ocenění Marek Eben a Prázdňinová škola Lipnice zastoupená současným předsedou správní rady Milanem Hanušem, Divadlo na Vinohradech v Praze, 2015. I foto © Jan Bartoš

sloví „idealismus mládí“. Byl to vzácný elixír za totáče, je stejně potřebným elixírem i v nepřehledném dnešku a pro budoucno ho bude potřeba asi ještě víc.

Mám rád myšlenku stavitele Josefa Hlávky: *Svíce sebe sama stravuje, ale druhým svítí.*

Laudatio pro radost

Zdeněk Svěrák mi předal laudatio, které četl v divadle. Napsal jsem ho nejdřív já a ostýchavě svěřil jeho géniu, aby převzal jen věčné obsahy. Úžasně text obohatil. I vám jistě udělá radost, když ho zveřejníme...

Nemám tam nahoře co na práci, a tak jsem se rozhodl, že se vám zjevím. Předpokládal jsem, že to způsobí malé pozdvižení, a nemýlil jsem se. Posadte se...

Víte, já sleduji pozorně, co tady dole děláte, a řeknu vám, že ne všechno je hodné obdivu. Vichřice hněvu, jimž jsem prorokoval přejít, zuří v neztenčené míře. Vláška věcí tvých, ó, lide český, se k tobě sice navrátila, ale v podobě, jakou jsem netušil. Nesvornost, sobectví, pýcha, lež a lakomství zaplevelují záhony vaše tak, že pravda a láska staly se utiskovanou bylinou.

Musím přiznat, že v kdejakých oborech lidského konání dosáhli jste pokroků hraničících se zázrakem. Když pozoruji vzdušné koráby, které si troufají až k nám nahoru, smekám před nimi svou oblíbenou temenní čapku. Když pak vidím, že dokážete zemřelému vyjmout srdce a vložit je do hrudi, která je potřebuje, nevím věru, co smeknout. V hájemitv mravnosti, ohleduplnosti a slušnosti však dáváte najevo bezradnost k uzoufání.

Tím více potom ulpěl můj zrak na vás, bratře Šilci a Hanuši.

Váš všennápravný ústav, jemuž říkáte Prázdninová škola, k mé velké radosti pokračuje v tom, co jsem započal. Škola hrou. Vzdělání všem. Otevřený dialog i hádka, hovory o snech a úzkostech, meditování v noci - tady bych jen doporučil

Blahopřeju *Prázdninové škole Lipnice* k udělení ceny *Za úsilí o nápravu věcí lidských*. Je to jen soška. Má však v sobě niterný náboj. Kéž by emanoval do okolí...

oddělit meditace divčí od chlapeckých - to vše na mě dělá dojem, jako bych vám stál za zády. Sleduji vás už pomalu čtyřicet let a seznávám, že směřujete tisíce mladých duší k nápravě tohoto světa. Vaše dílo chválím a vzápětí i ocením.

A ty, bratře Marku Ebene, mne také potěšuješ, a to zejména svou mnohostranností a poctivostí, s jakou se chápeš jakékoli činnosti. Vidím v tobě člověka muzikého, soucitného a důvěryhodného.

Tvůj kolega Svěrák, nevím, jestli toho šmíráka znáš, který v jakémsi pražském divadélku ukazuje, jak jsem ve Fulneku odnaučoval žáky vyrývat do lavic obrazy, mi na tebe sice žaloval, že přes svou vrozenou slušnost mu často vyprávíš i prostopášné vtipy. Ale já to neodsuzuji. Beru to jako poklesek lidský, který tě pouze odlišuje od svatých.

Dovolte mi, bratře Marku, bratře Šilci a bratře Hanuši, abych vám proto věnoval svou vlastní podobiznu v plastickém provedení.

TEORIE

vedoucí rubriky: **Ivo Jirásek**
ivo.jirasek@upol.cz

T

Poznávací znamení (*symbolon*) se vysvětluje samo sebou. Samotný střep je znakem přátelské pohostinnosti (pokud zapadá přesně do druhého odlomku), důkazný předmět byl posléze nahrazen praktičtější pečeti, aby se ještě později přešlo k dnešním piktogramům. Ale i dnešní znaky odkazují k něčemu, čím samy o sobě nejsou. S tím máme všichni každodenní zkušenost, vždyť třeba bez dopravních značek bychom žít nemohli. A přesto jejich význam nespočívá v samotném obrázku na plechové tabuli, ale odkazují k něčemu jinému (totiž třeba k tomu, že musíme dát někomu přednost).

Teoretická rubrika na to výslovně poukazuje svými příspěvky: jeden text interpretující neopomenutelnou knihu zabývající se hrou nutí čtenáře, aby podržel souvislosti již přečteného a aby sám svým myšlením konstruoval významuplnou souvislost celistvosti. Při redakčním setkání proběhla velmi zajímavá diskuse, zda se totéž nedá sdělit jednodušeji. Nedá – pokuste se o to a uvidíte, že řeknete něco jiného, než o čem článek (či kniha samotná) je. Neboli – jak mi sdělil autor první studie – *Fink je výzva, ne teze*.

Rovněž druhý příspěvek nás uvádí do části našich životů, které mohou vydat jistý druh svědectví nejenom o úlomku ve spánku prožívaného příběhu, ale o kontextu naší celistvosti. Sen je autochtonní, tedy původní a neredukovatelnou realitou. Není pouhým odrazem či znamením poukazujícím na skryté motivy našich duší: je sám sebou, snem. A teprve bdění i snění dohromady vytváří celek našich životů.

Přeji vám radostné čtení. A pokud budete zápat s významem slov, nevzdávejte to: poučení skryté ve vytištěných slovech za to stojí. Nejenom symbolicky.

Ivo Jirásek

Eugen Fink: Jak myslet hru jako symbol světa?

Jan Halák

Hra má zvláštní moc. Kdo hraje hru, proměňuje věci, spoluhráče i sama sebe v prvky imaginárního dějiště, jež se vymyká našemu prozaickému a každodennímu životu. Svět hry naplňuje věci i lidi svým svébytným významem. A není to nakonec tak, ptá se Eugen Fink, že i skutečný svět takto naplňuje věci významem? Hra a její neskutečný svět nám možná může ukázat, jak se to s námi má v onom světě skutečném.

Spiel als Weltsymbol (1960), hra jako symbol světa, tak zní název snad nejslavnější knihy německého filosofa **Eugena Finka**. Abychom se zde této Finkově filosofické výzvě po změně perspektivy alespoň trochu přiblížili, musíme se nejprve krátce zastavit u pojmů, které autor ve své klíčové formulaci používá: co je symbol, co je svět? A nakonec: co je sama hra?

1. Svět a věci v něm

Sloveso *symbolleinen*, ze kterého současný pojem symbolu vychází, znamenalo ve staré řečtině *skládání zlomkovitého s tím, co je doplňuje* (Fink, 1993, p. 136). Rozlomí-li tak např. dva přátelé jeden střep a nosí-li s sebou každý svůj zlomek jako „symbol“ jejich přátelství, každá z částí s tou druhou skládá původní celek, je-li jí doplněna či k ní přiložena. Obě tak poukazují na druhého člověka a na jeho střep jako na to, co jim „chybí“, aby celek jejich přátelství byl zde. Má-li tedy hra být symbolem světa, znamená to podle Finka, že hra je část, která náleží ke světu jako ke „svému“ celku – nebo ještě přesněji, že hra vrací „zlomkovité“ skutečnosti v ní zahrnuté do světa jako jejich celku...

Ale nepředbíhejme. To, co Fink chápe

pod pojmem „svět“, se pro současného čtenáře totiž zdaleka nerozumí samo sebou. Fink jej chápe právě jako určitý celek, avšak ten se zvláštním způsobem liší od svých „částí“, za které lze považovat vše, s čím se ve světě běžně setkáváme: lidi, zvířata, rostliny, věci. V nějakém smyslu se ve světě setkáváme i např. s bohy, ideami, atomy apod. Toto vše, tvrdí Fink, se liší od toho, čím je svět, protože se jedná o tzv. individualizovanou jsoucnost, tedy o něco, co je z principu vymezeno vůči ostatnímu „hranicemi“ své identity. Jednotlivosti jsou takové zlomky skutečnosti. Svět sám, tvrdí naproti tomu Fink, ovšem žádné takové hranice nemá: je to ničím neomezený, všeobsahující celek, který sám teprve „dává prostor“ a „poskytuje čas“ věcem časoprostorově vyhrančeným uvnitř něj. Pro svět tedy, zdá se, právě nemůže platit to, co v běžném životě, totiž že tento celek je souhrn svých částí: části mají hranice, a tedy vnějšek – svět ne, jelikož všechno je pouze uvnitř něj. Naše prvotní naivní intuice, podle které chápeme svět právě jako souhrn všech vymezených věcí „ve“ světě, a nakonec jako „tu největší věc“, je tedy způsobem chápání světa, který chce Fink ve své knize co nejpresvědčivěji vrátit.

2. Hra a věci v ní

Svého cíle chce Fink dosáhnout právě *analýzou hry*. Hra se totiž v něčem světu podobá, či, přesněji řečeno, její pochope- ní klade obdobný problém, jako je ten, se kterým se setkáváme při podivném rozdílu mezi světem jako celkem obsahujícím všechny hranice v sobě a vyhrančenými věcmi uvnitř něj. Ve hře se totiž setkáváme s následující záhadou: odehrává se ve skutečném čase a skutečném prostoru, za použití skutečných věcí, se zapojením skutečných lidí – avšak všechny tyto skutečnosti ve světě jsou ve hře ještě něčím víc než právě těmito již nějak vymezenými skutečnostmi: jsou také tím, čím jsou ve hře. Čas hry je tak skutečný čas, ve kterém můžeme zmeškat jiné děje v našem životě, ale je zároveň vývojem imaginárního děje hry, který se s tím skutečným nekryje. Prostor hry podobně zabírá skutečný fyzický prostor, avšak „scenerie“ hry se opět s tímto prostorem nekryje, protože má své vlastní zákonitosti, jako jsou např. nepřekročitelné hranice („out“) a jiné úseky naplněné významem odvislým od hry. Hráči jsou skuteční lidé se svými příslušnými vlastnostmi, ale mají zároveň určité role, jsou např. hrdiny nějakého příběhu nebo plní určitou funkci (brankář), a mají tedy imaginární schopnosti i charakterové vlastnosti, které právě „ve skutečnosti“ nemají. Celkově vzato: *svět hry se neskládá z náčiní, z hráčů či herců jako skutečných osob, z hřiště či scény jako fyzického prostoru atp.: to teprve v závislosti na světě hry nachází všechny tyto běžné skutečnosti své místo ve hře a svůj herní význam. Hra tudíž v ní „použité“ skutečnosti nějak přesahuje, a právě tak činí z obyčejných věcí prvky „světa hry“*. Analogie s problémem světa je nabitelní: vztah celku a částí, které jej naplňují, je v případě hry i v případě světa tentýž.

Co to přesněji znamená? Fink tuší, že hra nějak zásadním způsobem proměňuje náš vztah k oněm věcem „uvnitř světa“, o kterých jsme výše mluvili jako nějak protikladných vůči světu. Staráme-li se obvykle pouze o věci jako o takové, jaké „ve skutečnosti“ jsou, a zapomínáme-li tak, že svět sám není taková skutečná věc, pak

právě hra nám to opět připomíná tím, že tyto obyčejné věci a jejich vyhraněný význam proměňuje – že je zapojuje do nějakého vyššího celku, a tak nám ukazuje, jaké by ještě mohly být a co by se mohlo stát... Svět hry je přeci vždy o tom, co „by mohlo být“, právě na to „si hrajeme“, právě to „se hraje“. Ona neskutečná, imaginární dimenze hry, která z obyčejných věcí dělá něco jiného, než čím dosud byly, právě dělá hru tolik podobnou světu jako celku: svět je totiž onen celek všech věcí, který může z jednotlivých věcí tak, jak jsou, kdykoli udělat něco jiného v závislosti na tom, kolik času a prostoru jim v sobě poskytne na úkor jiných – nebo co je může nechat zcela zmizet tím, že jejich hranice zahladí a nechá je rozplynout v ostatním.

Imaginární dimenze hry tedy nějak působí na skutečné věci a (imaginárně) je proměňuje. Jak je ovšem něco takového možné a jak k tomu přesně dochází, to není vůbec jednoduchá otázka. Největší část své knihy proto Fink věnuje právě analýze toho, jak byla v evropské tradici chápána imaginární dimenze hry. Domnívá se, že aby mohl plně představit své vlastní, právě nastíněné „kosmologické“ řešení, musí odmítnout zejména dvě z již existujících interpretací tohoto vztahu: Platónův „metafyzický“ výklad virtuálního světa hry jako nápodoby nějaké aktuální skutečnosti a kulturní chápání hry jako epifanie bohů.

3. Hra nenapodobuje skutečné věci ani nadskutečné bohy

Platón interpretuje hru jako napodobující aktivitu, která se odehrává v prostoru mezi dvěma vymezenými skutečnostmi, modelem a jeho kopií: hra nám opětovně staví před oči virtuální podobu něčeho, co již existuje „ve skutečnosti“ někde jinde. Pro Platóna je tedy hra *zpětně orientované odkazování kopie na svůj vzor*: herec jako skutečná osoba pouze imaginárně napodobuje hrdinu, kterým ve skutečnosti není. Fink proti tomu tvrdí, že ačkoli hry zpravidla mají mimetický charakter, *nelze je redukovat na pouhou operaci nápo-*

by, protože každý svůj vzor vždy přetváří nebo ani žádný nepotřebují. To mimo jiné znamená, že *neskutečnou, imaginární dimenzi hry nelze chápat jednoduše jako protiklad, prostý opak skutečnosti*, jak to vykládá Platón. Takový přístup by totiž způsobil, že přehlédneme opravdový problém, kterým je právě to, jak přesně chápat *spojení* neskutečné dimenze s tou skutečnou a jejich vzájemné pronikání. Krátce shrnuto: kosmologickou hodnotu hry můžeme plným právem posoudit pouze tak, že nejdříve přestaneme posuzovat neskutečnou, imaginární dimenzi hry *pouze v protikladu* ke skutečností každodenního života, tj. jako jejich *neskutečnou* nápodobu, méněcennou kopii.

Fink chce způsob, jímž ona imaginární dimenze hry vstupuje do světa každodenních skutečností, pozitivně demonstrovat na případu *kulturní hry*. Ta sice není jediným ze zdrojů, z nichž lidská hra obecně vzniká, je nicméně případem poučným právě co do vzájemného vztahu obou dimenzí hry.

Základním aktem, který otevírá kulturní hru, je akt oddělení profánního od sakrálního. Rituální konání, které je podstatou kultu, vytýčuje a vymezuje prostor a čas toho, co je posvátné: posvátný okrsek (chrám či jiné místo), posvátné předměty, vyvolení vykonavatelé rituálu, čas a trvání svátku atp. Jedním z posvátných předmětů je také maska, kterou šaman v archaické společnosti bral na sebe, aby v ní „předvedl“ působnost démonů a bohů, kteří sledují archaického člověka na každém kroku, neustále a odevšad jej ohrožují a mohou na něj seslat fatální pohromy. Rituální kulturní hra v masce, kterou šaman vykonává, není ovšem pouze nějaké „napodobování“ démonů – kopie vzoru. Nadlidská síla, kterou démoni disponují, spočívá právě v tom, že nikdo neví, jak přesně vypadají, takže se jim nelze postavit čelem ani je napodobit. Šaman tím, že na sebe bere masku a vykonává rituální hru, přebírá způsob existence démonů: tak jako jsou oni skryti ve věcech a zákeřně odevšad působí, tak je nyní

Hra v rámci programu Orientačních dnů. Čtete v čísle 15. | foto © z archivu DIS Fryšták

on skrytý v masce a „spodobuje“ jejich působnost vykonáváním rituální hry (srv. v lingvistice: spodobba, připodobnění např. samohlásek). Dokáže-li šaman uspořádat toto místo odrazu správným způsobem, je na základě vztahu „spodoby“ změněno i to, co se v něm odráží, a kultické chování nabývá své praktické účinnosti, přináší přízeň bohů. Krátce shrnuto: kultické herní chování je *symbolem celku světa* archaického člověka, tento nekonečný celek se v něm odráží „v malém“.

Platónova metafyzika tedy viděla v imaginární dimenzi hry pouze *méně skutečnou* nápodobu nějaké jiné, o něco více jsoucí skutečnosti, reálně zakusitelného předmětu. Kultické chápání naproti tomu vnímá imaginární dimenzi kultické hry jako spodobu nějaké *více skutečné* a důležité reality, existence bohů a démonů. *Hra zde není devalvována co do své důležitosti, je naopak jakožto oblast sakrálního důležitější než všechny profánní věci a události, protože je symbolem celku světa archaického člověka, vyjadřuje celou jeho existenciální situaci.*

Právě z tohoto důvodu také Fink považuje kultickou hru za velmi instruktivní co do významu hry. Zároveň ovšem namítá, že celek je v kultu chápán *pouze prostřednictvím* bohů a démonů: mohou si s námi dělat, co se jim zlíbí, jsme jejich hračky a oni si s námi hrají. Kultická hra tedy „spodobuje“ hru démonů, avšak ti jsou sami hráči, a tedy předpokládají hru jako takovou. Svět sám je ona hra, ve které si bohové hrají s lidmi, a tato hra je proto *přesahuje*. Z toho důvodu, tvrdí Fink, *kult ve skutečnosti celek světa zakrývá*: tam, kde jde v posledku o hru jako takovou, hru bez hráče, vidí kult pouze hru bohů.

Bohové sami nejsou vždy a všude, jejich bytí chápeme personálně, tedy je nutné je omezit vůči nějakým jiným skutečnostem, jimiž nejsou. Bohové jsou stále ještě individualizovaná nitrosvětská jsoucna, jakkoli velmi mocná. Svět sám však žádné individualizované jsoucno není, není vůči ničemu omezen. Finkova zásadní teze proto zní: imaginární dimenzi hry nesmíme chápat ani jako *méně skutečnou než nitrosvětská jsoucna* (Platón), avšak ani jako *více skutečnou než nitrosvětská*

jsoucna (kult): *hra se vůbec nevztahuje k žádnému jsoucnu, k něčemu skutečnému a ohraničenému uvnitř světa, nýbrž ke světu jako takovému, ke skutečnosti jako celku, který žádné hranice nemá.*

4. Hra je vztah k celku světa a svět je hra

Podle Finka se člověk nutně vztahuje k celku světa, je to bytostná součást jeho způsobu existence. Je tomu tak podle něj proto, že člověk jako jediný ví o své konečné podstatě. Tušení neomezené, všeobsahující, absolutní moci světa jako celku je rubem lidského vědomí vlastní smrtelnosti, omezenosti a nemohoucnosti. Zvířata jsou uzavřena v prostředí, v kterém jediné mohou žít, jejich vědomí o existenci se omezuje na jejich specifické nejbližší okolí. Že věci mohou být jinak, než jak je znají, nebo vůbec nebyť, o tom nevědí – a toto vědění jim chybí i co se týče jejich vlastní existence. Jako takto nevědoucí nejsou smrtelníky v silném slova smyslu, jednoho dne pouze hynou, a proto také nemohou mít vztah ke světu jako celku. Na druhé straně: neživé věci žádný vztah k sobě ani okolí nemají. Bohové sice vědomí o světě mají, ale vše, co vykonávají, má neomezenou platnost, takže nemusí o nic usilovat ani překonávat žádnou konečnost. Pouze si hrají se jsoucnými ve světě, včetně lidí.

Vztah ke světu je proto podle Finka implikován ve všem lidském konání, které vzdoruje lidské konečnosti: v boji proti nepříteli, v práci vykonané na věcech, v panování nad sebou samými prostřednictvím společenské organizace, a konečně také v lásce, která vytváří prostor a příležitost pro příchod nových lidí. To, že je vztah ke světu nějak implikován i v lidské hře, jsme již viděli na příkladu hry kultické. Nyní jde o to tuto zkušenost se vztahem ke světu pochopit také na obecné rovině, a k tomu Finkovi slouží právě konfrontace hry s ostatními „fundamentálními“ lidskými činnostmi. Boj, práce, panování i láska se odehrávají pouze na pozadí vzdoru vůči vlastní konečnosti, tedy na pozadí nejasného vědomí všemohoucnosti světa. *Avšak všechny tyto činnosti lidé realizují jen prostřednictvím působení na ohrani-*

čená jsoucna uvnitř světa, a proto při nich vědomí světa jako celku zůstává pouze zastřené. Naproti tomu hra není vztahem k pouhým nitrosvětským jsoucnům, vždy je překračuje a vyžaduje si vztah ke světu, který sám žádným nitrosvětským jsoucnem není.

Proč? Protože, jak jsme již viděli, ve hře se s již vymezenými jsoucnými nelze spojit, hra si vypůjčuje věci a lidi, jak „ve skutečnosti“ (tj. již nějak vymezené) jsou, a tím, že je zapojuje do svého imaginárního celku, je radikálně proměňuje a nutí překročit jejich hotové hranice. Naše obvyklá jednání jsou neodvolatelná, mají důsledky pro náš život, vymezují, kým jsme: ve hře se naopak vše děje „jako by“, a tak lze vše začít znova nebo úplně jinak, i my sami můžeme být někým zcela jiným. Tíha, podmíněnost, závaznost, kterou obvykle zažíváme při nutnosti vážného jednání, je něco, co je naprosto protikladné lehkosti a radostnosti hry, která jde ruku v ruce s její výraznou „nezávazností“. Mezi herním a skutečným prostorem a časem je tak patrný zlom, který vyvazuje hru z podmíněnosti a omezenosti obvyklého, faktického světa. Hra si nakládá se svým prostorem, časem a skutečnostmi uvnitř nich podle svých vlastních principů a o nic vnějšího se nestará: konec konců, jen tak se můžeme do hry „zabrat“, v ní „zapomenout“ apod.

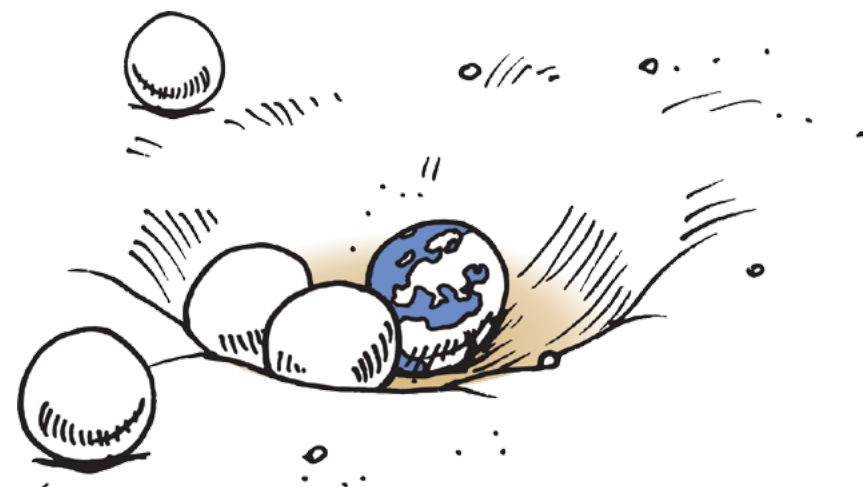
Ve hře jsou tedy faktická omezení co se týče skutečnosti do ní zapojených překračována podle toho, jak si to hra diktuje podle své vlastní, herní logiky. Právě v tom

tedy snad je ona velká analogie se světem: svět, stejně jako hra, nesleduje žádnou vnější logiku, není ničím jiným podmíněn, běh jeho proměňování jsoucen se odehrává zcela nevázaně, ba i „mimo dobro a zlo“, bez morálních imperativů. Zkrátka: *ve všech těchto aspektech hra vyvazuje nitrosvětské skutečnosti, jako je člověk, věc, prostor, čas, z jejich obvyklé, „skutečné“ podoby a imaginárně jim dovoluje překročit jejich hranice, čímž je zapojuje o něco intenzivněji zpět do běhu světa, který je celkem, od kterého je jejich existence odvislá.* Fragmentární vymezené věci vzešly ze světa a do něj zase zajdou: hra je vrací zpět světu, do kterého náležejí a ze kterého jsou vydělené pouze relativně, provizorně, a v tom smyslu také klamně. Právě v tomto kosmologickém poučení spočívá podle Finka opravdová hodnota imaginární, neskutečné dimenze hry, a zároveň také důvod, proč děj hry je dějem světa „v malém“ – jeho symbolem.

Literatura

- Fink, E. (1960). *Spiel als Weltsymbol*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Fink, E. (1993). *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel.

Práce na tomto textu byla podpořena z projektu Podpora vytváření excelentních výzkumných týmů a intersektoriální mobility na Univerzitě Palackého v Olomouci II (reg. č.: CZ.1.07/2.3.00/30.0041). Autorka práce byla také podpořena stipendiem Nadace Jana Husa.

Sny a snový život

Jiří Růžička

Náš život, naše existence má dvě modalitty, dva způsoby našeho bytí. Jednou je bdění a druhou snění. Ve dne bdíme a v noci sníme. I když si sny nepamätujeme, nevěnujeme jim pozornost, přesto je jimi naše mysl v době spánku naplněná. Dříve panoval názor podpořený snímáním vln z mozku, že sny máme v tzv. REM fázi, v době, kdy je náš spánek mělký a vlny na záznamu výrazné, v hlubokém spánku se nám nic nezdá. Dnes už víme, že sníme i tehdy, kdy drobný a souvislý mozkový záznam ukazuje na hluboký spánek.

Naše sny jsou na první pohled záhadné. Když se nám zdá o tom, že létáme, nevíme, jak tomu rozumět, co to má vlastně znamenat. Týká se naše snění o tom, že lézat by bylo pěkné, našich dětských přání, nebo jde jen o mentalizace fyziologických útrobních procesů? Jak máme rozumět úzkostným snům, ve kterých se opakuje, že jsme nesložili maturitní zkoušky nebo nám padají zuby či vlasy?

O vysvětlení se pokoušeli lidé od nepaměti. Každá nám známá civilizace se sny zabývala a také se je pokoušela rozluštit, neboť je vnímala jako vzrušující a zneklidňující hádanky. Nejen západní civilizace, ale i staří Mayové, Číňané či Egypťané vykládali sny podle zdravého úsudku a citu pro životní situaci spáče, ale nakonec byl výkladový systém vždy vztažen k jejich názoru na lidský život, kosmos, přírodu a náboženství, k světonázoru.

V Evropě se snovému výkladu věnovali především Řekové, známé jsou jejich věštiny. Každá měla svoji vykladačskou metodu, každá také vykládala sny jinak. Především se pomocí snů snažili předvídat budoucnost. To, co se má stát, se lidem dneška snaží předpovědět zcela jiné instituce než věštiny. Máme své meteorology, astronomické, politické, ekonomické a finanční prognostiky, laboratoře a ústavy.

To všechno samozřejmě potřebovali vědět i naši předci, a proto není divu, že když objevili určitý přínos i spolehlivost snových výpovědí, sny studovali s velkým

zaujetím. Po celá století se lidé inspirovali svými vykladači, kteří sepsali pozoruhodná díla, a to nejen v Řecku, ale i v Egyptě, Mezopotámii, Persii. Jen nemohá se zachovala, připomeňme například pozoruhodný výklad snů od Artemidorase, jehož čtyřdílný spis vykládá sny nejen ve vztahu k budoucnosti, ale také ke každodenním událostem a starostem lidí v různých oblastech života, v různých životních situacích, s různými vlastnostmi nebo společenským postavením. Tak sny například dává do vztahu s tělesným stavem člověka, s jeho motivacemi i rozhodováním a postoji k světským skutečnostem. A to je velice pokrokový názor, který má svoji platnost do dnešních dnů.

Judaismus i křesťanství se sny zabývaly nesystematicky, ale víme, že ve snech se výjimečným lidem zjevovala poselství, pokyny a příkazy od Jahveho. Panna Maria i její manžel, sv. Josef, se řídili pokyny, které jim dávali andělé. Historie snových výkladů je bohatá a literatura nepřehledná.

Nicméně, s postupem rigoróznosti ve zkoumání duševních jevů a s poznáním, že naše neurotické příznaky mají společné jmenovatele s lidskými pudy a jejich nevědomováním, vystoupil na samém začátku XX. století **Sigmund Freud** s knihou *Výklad snů*, kterou na světovou scénu uvedl psychoanalýzu. Podle Freuda jsou sny symboly, které znázorňují pudová uspokojení člověka, jichž se mu nemůže dostat v bdění, a to ze společenských důvodů. Kdyby

totiž člověk uspokojil své pudy přímo, docházelo by k incestům, a v důsledku toho by nebylo možné vytvořit ani rodinu, ani lidská společenství. Proto si lidé vytvořili systém zákazů a norem, kterými regulují pudové potřeby. Jejich uspokojení je přeneseno do oblasti nevědomí a snů.

Sny jsou podle jeho teorie pro uspokojování pudových přání obzvláště výhodné, protože se v nich přání nejen uspokojí, ale učiní se zadost i nárokům tabuizace, neboť snová řeč je nepřímá a zašifrovaná, symbolická. Když se člověk probudí a svůj sen si zapamatuje, pak mu ale nerozumí, a tudíž svá přání skryje před svým svědomím i před ostatními. Sny jsou projevem jakési kolektivní neurózy, daní za možnost udržet rodinu a sociální vztahy v nejrůznějších situacích a podmínkách na relativně nekonfliktní společenské úrovni. Podle Freuda jsou všechny kultury i celé civilizace nakonec závislé na tom, jak dalece a jak důmyslně se podaří inherentní neurotický konflikt socializovat a sublimovat.

Freud vytvořil složitou strukturu lidské psychiky a rovněž složitý výkladový systém snů. Ústřední myšlenkou tvorby i snové interpretace je postulace snové práce, způsobu, jakým se přání stává symbolickým obrazem. K tomuto Freudovi velice posloužily poznatky o jazyce a řeči. Sám k otázce přispěl psychologickým výkladem řeči nevědomí, neurotických příznaků a snu.

Typickým znakem psychoanalýzy z hlediska jazyka a řeči, respektive výkladu řečeného je řečové znásobování, které je v psychoanalytickém rozhovoru patrné. Vidíme, že je nezbytné rozlišovat mezi jazykem jakožto systémem znaků a promluvou, kterou se o něčem hovoří. Psychoanalytik má za manifestní stránkou snu, která je volně přístupná, odhalit to, co je skryté, zatím ještě nevědomé. Má za úkol odkrýt za jedním textem text jiný.

V psychoanalýze jde o tři texty. První snová rovina je biologická, stav naší tkáně, která je základním prostředím životního bytí. Biologické, tělesné procesy, které

mají svoji vlastní řeč, musí být přeloženy do roviny psychické. Stav tkáně se musí stát stavem CNS, protože ta řídí chování, které pak vykoná obsluhu našich pudových, biologických, a tedy tělesných potřeb.¹ Biochemická promluva je přeložena do roviny CNS, do psychických procesů, které na základě svého znakově významového klíče vytvoří snový obsah. Tím jsou nějaká více či méně strukturovaná seskupení obrazů nebo příběhů či jejich zlomků, která se nám zdají, ale jsou nerosozumitelná. Přesněji, rozumíme jim jen tehdy, známe-li původní biologický klíč, který má v každé úrovni organizace *biologické – CNS – psychické* svoji speciální variantu řeči, respektive svůj osobitý jazyk. Úkolem psychoanalytika je snová sdělení převést podle systému psychoanalytických hypotéz a jejich významových klíčů do běžné mluvy, k civilnímu porozumění. Snový obsah je tím, co má být přeloženo. Protože však neznáme skryté pohnutky analyzanda, nezná je ostatně ani on sám, a poněvadž možnosti skrytosti záleží na předchozích událostech, které vtiskly určitou zkušenostní matici v CNS, při samotném psychoanalytickém procesu je pak na psychoanalytikovi a jeho spolupráci s analyzandem, jak převede snové symboly do běžné mluvy.

Než se tak stane, je třeba různým způsobem překroucenou a nevědomí zašifrovanou snovou řeč společně převyprávět. Toto se děje tak, že pacient je v první fázi vyprávěčem snu a psychoanalytik mu naslouchá. Jenže jeho řeč je nejrůznějšími způsoby pokroucená a zkreslená. Celé psychoanalytické interpretační úsilí, vykladačská praxe spočívá v umění původní řeči snů, původnímu snovému textu, rozumět a převést ji, převyprávět do analyzandovi srozumitelné podoby.

Psychoanalytik se musí mít na pozoru, musí stále sledovat, zda snový obsah, snový text nesděluje něco jiného než to, co nám demonstrativně, a tak vlastně zašifrovaně předkládá, a tak nás svádí k mylnému porozumění. Je proto nezbytné, ➤

1 Lidské tělo je v subjekt-objektovém, pozitivistickém pojetí člověka biologické povahy, je podřízeno obecným biologickým zákonům. Řeč těla je druhová a nakonec individualizovaná obecná biologická potřeba. Zcela odlišné pojetí nabízí daseinsanalýza.

aby psychoanalytik měl stále na paměti, že snový jazyk je (mezistupněm libida) znásoben, a tak se smysl snu neustále ztrácí a uniká z jedné významové roviny do druhé a nepřináší snadno to porozumění, které je zároveň oslobozňující od zakrývání a matení pravdivosti skutečné motivace, a tím i pravdivého vedení života pacienta. Je tudíž nezbytné, aby psychoanalytik věnoval neustálou pozornost nikoli tomu, co se jako pravdivá skutečnost *nabízí*, ale musí každé sdělení, které se samo k určitému výkladu nabízí, kriticky, nedůvěřivě, ale i opatrně vážít. Freud sám připodobnil psychoanalytickou práci k činnosti archeologické, ale také detektivní. Další zmnožení řeči je patrné u tzv. psychosomatických onemocnění. Fyziologie promlouvá příznaky tělesné nemoci, kterou je třeba přeložit do řeči nevědomí, a tu zase do oblasti veřejně srozumitelného jazyka.²

I když poněkud jinak, metodologicky podobně postupuje C. G. Jung. I on považuje snovou řeč za duševní skutečnosti zašifrované v symboly, v zašifrovaná sdě-

lení. Porozumění snům pak podmiňoval uměním snové symbolické, metaforické a alegorické děje rozluštit pomocí historicko-kulturních paralel z oblasti různých náboženství, mytologií, pohádek a dalších kulturních artefaktů, jež měly určité významy, které bylo třeba přeložit a vyložit do každodennosti pacientova života.

Postupy jednotlivých směrů a škol se odvozují od jejich navzájem se lišících teorií člověka. Výklad snů je pak podřízen doktríně, kterou daný směr či škola zastává.

Zcela odlišný přístup lze vidět ve fenomenologickém přístupu nazvaném *daseins* analýza. Snové skutečnosti, fenomény jsou již pravou a jedinou realitou. U toho, co se jeví, se nejen začíná, ale také nadále zůstává a nepředpokládá se nic „skutečnějšího“. Bere se zřetel na celou významovou plnost toho, co se zjevuje, aniž by docházelo k redukci podle předem daných teoretických východisek a metodologických požadavků daného systému. Každá taková teorie, jak vidíme u hlubinně analytických směrů, je neskutečně dalekosáhlou redukcí skutečnosti, z čehož plyne,

že i výklady podle ní jsou krajně zúžené. V *daseins* analýze se tomu, co se zjevuje, nic neubírá, ale ani nepřidává. *Daseins* analytická fenomenologie nepopírá, že existují skryté významy a souvislosti věcí, ale nehledá je za zjevnými danostmi, nýbrž přímo a bezprostředně v nich samých, resp. mezi nimi. Nikdy se proto neptá, „co je za tím?“, ale „co je to dále?“, „co všechno to znamená?“ Takovým dotazováním pak můžeme odhalit i klamná zdání nebo nepodstatné či nepravé významy.

Při výkladu snového života se tento přístup uplatňuje tak, že všechno, co se ve snu zjeví, ponecháváme být tím, čím to běžně a přirozeně je. Strom zůstává stromem, kočka kočkou, deštník deštníkem, krabice krabicí. Nepovažujeme tyto skutečnosti za symboly. V *daseins* analýze má symbol zcela osobitý a od jiných systémů odlišný význam. To, co se zjevuje ve snění, není chápáno jako symbol, který zastupuje a skrytě vyjadřuje něco jiného, co je v pozadí a není otevřeně srozumitelné. Nepracuje se s symboly, ale s významy a významovými souvislostmi věcí samých. Toto je nápadná zvláštnost *daseins* analýzy, kterou se liší od ostatních výkladových

systémů. Výklad se odehrává jen v jedné jediné rovině a nepočítá s žádnou druhou, pravdivější, skutečnější, tzv. podstatnou skutečností. To, co se ukazuje, je v různých významových možnostech a poukazech zde jako to, čím a jak daná skutečnost je.

Sny představují autochtonní fenomén, a tudíž nejsou pouhými výpověďmi o bdělém životě. Převažující přístup ke snům, který snový život považuje za vůči bdění druhotný a od něj odvozený, je chybný. U většiny výkladových systémů je snění připsána služební funkce bdělého života. Od počátku minulého století podléhá psychologickým a společenským nárokům a podmínkám, v posledních několika málo desetiletích pak biologickým a neuropsychologickým procesům fungujícím na vývojovém principu.

Prakticky byla opomenuta možnost, že podobně jako bdění a bdělý život, snění a „záznam“ o něm, sen, není pouhým výtvorem tělesných procesů a psyché, popřípadě CNS – byť bez nich není možné –, ale svébytným modelem naší existence, způsobem našeho spánkového bytí. Snění se proto neděje jen v naší hlavě, v mozku, ale rovněž jako u bdění se jedná

2 Tělesností mluvíme specifickým způsobem a je možné jí rozumět, což patří do vykladačského umění. Tělesnění je lékařem vnímáno pouze ve vztahu k ryze předmětnému pojetí tělesnosti. Je vysoce selektivní a nepochybně užitečné, avšak redukční. Proto pokud chce nechat tělesnost promluvit do běžné mluvy, musí ji překládat z jedné řeči do druhé a pak do třetí.

Odpočinek u stojícího Buddhy. Wat Indrawihan, Bangkok, Thajsko. | foto © Pepa Středa

o zvláštní způsob našeho bytí-ve-světě. Je to původní způsob naší existence ve světě, pobyt. Také ono má svůj tělesný aspekt, i když tento má jinou skladbu než tělesnost bdění. Žijeme ve snech s druhými lidmi, navštěvujeme různá známá i neznámá místa, provádíme lidské aktivity, vykonáváme činnosti, které jsou stejně povinné a nutné, zábavné, ale také nepochopitelné a v bdění nemožné.

Je třeba zopakovat, že snění nelze odvodit od bdění, byť má podobná témata, odehrává se v podobných situacích, má podobné cíle, touhy a další charakteristiky i vlastnosti. Ke snění, k našemu životu ve spánku, je třeba náš přístup změnit. Je třeba překročit i dosavadní Bossův systém výkladu a nepovažovat snovou řeč primárně za výraz života bdělého, ale samostatnost mu zcela ponechat. Tomu ovšem musí odpovídat i snový výklad.

Na druhou stranu však nesmíme zapomenout, že náš bdělý i snový život jsou aspekty jednoho celku, nás samých. Opět se prokázala jasnozřivost a dobová výjimečnost fenomenologie, která ponechává skutečnosti tím, čím jsou, a jejich porozumění a výklad provádí z věcí samých „jen“ rozkrýváním jejich významů.

V daseinsanalýze jsou sny fenomény, pravou, a tudíž také původní skutečností, ve které při snovém porozumění, myšlení o snech i o možnostech, jak o nich hovořit, setrváváme, protože se již nic pravějšího a skutečnějšího nepředpokládá. V tomto postoji pak zůstáváme před i po snových výkladech, protože jakékoliv redukce či připodobňování nebo obohacování snové i bdělé skutečnosti nám nejen nepomáhá, ale je matoucí. Proto u toho, co se jeví, zůstáváme a již nepředpokládáme nic „skutečnějšího“, něco, co by se mělo nebo mohlo ukázat jako podstatné, nečekáme na nové objevy přírodních věd, které by vnesly do snového porozumění něco podstatného, i když dozajista mohou přinést dílčí specifické, doplňující a souvztažující poznatky.

Zatímco v bdělé skutečnosti se ukazují možnosti naší existence v kontextu společně sdíleného světa, snová skutečnost je odlišná. Ve snovém životě se neukazují pouze naše uskutečněné i neuskutečněné

možnosti z bdění, ale také možnosti, které za bdění uskutečnitelné nejsou. K naší existenci patří, že ve snech žijeme a uskutečňujeme ty možnosti, jež za bdění sice uskutečnitelné nejsou, ale my jimi jsme obdařeni tak, že ve snech se naplní a stanou se snovým skutkem, snovou skutečností. Mnohé z nich se staly a také stanou realizovatelné ještě jednou, a to v bdění později, jiné se ukážou pouze jako možnosti neuskutečnitelné ani v bdění, ani ve snech. Co se ze snových skutečností objeví v bdění či nikoli, co se ze snu uskuteční v bdění a co z bdění dojde naplnění ve snovém životě, předem říci nemůžeme.

Protože k pobytu patří i jeho neodmyslitelná část, totiž přirozený svět, ve snech se možnosti vztahující se k němu ukazují také. I snový svět sám se pak zjevuje plněji a barvitěji, jindy je zase chudší a posléze i jiný nežli v bdělé skutečnosti. Proto se k němu ve světě vztahujeme jinak, proto se někdy jinak chováme, jednáme, z téhož důvodu jsme ve snech leckdy jiní nežli za bdění – vždy ale způsobem odpovídajícím snové skutečnosti, snovému pobytu.

Ještě zde máme jeden problém, a tím je kontinuita bdění a diskontinuita snění. V bdění jsme ve společném světě společně, ve snění pak se náš společný svět ukazuje individuálně, v závislosti na individuálních možnostech každého z nás. Na tom, co se právě ukazuje jako významné téma v kontextu snění, a nikoli jen bdění. Protože jsme bytostí jedinečnou a protože snové možnosti této skutečnosti odpovídají, náš snový život je rovněž jedinečný. Z tohoto důvodu je na rozdíl od bdělého života nemožné sny společně sdílet. A to ani obsahově, ani časově. Pravda, ani toto neplatí úplně, ba dokonce je někdy snový život jedinou možností, jedinou oblastí, kde se sdílení uskutečňuje.

Nepředpokládáme, že uspořádání snů je náhodné, problém snového pořádku je třeba ještě objasnit. Z dlouhodobého sledování snového života přece jen plyne, že ani ve snech neskáče nazdařbůh od jednoho tématu k druhému, od jedné skutečnosti k druhé, ale ve snech žijeme tím, co v nich samo ze sebe, v řádu světa a lidského života, postupně a organicky vystává. Tím míníme to, že náš snový život

je mnohem více spojitý, než se nám v praxi kusého snového pozorování ukazuje.

Z pozorování svého snového života a při hledání spojitosti mezi snovými tématy a bdělým životem jsem zjistil, že ve snech pokračuji v tematizaci denních událostí, ale rovněž připravuji způsoby, kterými budu naplňovat nastávající den a připravovat jej tak, aby probíhal podle mých očekávání. Snění je propleteno s bděním, což většinou ani nejsme s to sledovat. Je-

Mladá těhotná žena přichází se snem, který se jí zdál několik dní před seminářem, na kterém byl sen vykládán.

Koupe se se svými dvěma holčičkami někde v moři, moře je teplé, příjemné a obě dcerky, jedné je šest a druhé čtyři, již umějí plavat. Žena je sleduje, dává na ně pozor, jsou v poměrně nehluboké vodě, „ale je potřeba je hlídat“. Jsou ve vodě, není to úplně mělčina, ale mořský břeh se postupně svažuje směrem od břehu do hloubky. Maminka si dole pod nimi, dál od břehu, všimne jakéhosi velkého bílého stínu. Není nikterak znervózňena, jen pozorní. Dívá se na své děti, ty jsou v pořádku, dále si jen tak plavou a onen bílý stín se stává zřetelnější a posléze si maminka uvědomuje, že se pod nimi pohybuje obrovská bílá velryba.

Velryba se k nim pomaličku přibližuje, ale není to žádné útočné přibližování, nic nepřátelského, matka také není nervózní, spíš je zvědavá. Je patrné, že ta velryba

likož v bdění svoji pozornost a zaměření věnujeme tomu, co nám svět přináší a čím si nás nárokuje, nemůžeme se tomu, co je v pozadí, ve skrytosti věnovat. Když se někdy opravdu zasníme, když třeba usneme ve dne, bývá to jen tehdy, když k tomu máme příhodné podmínky nebo když nás snění pohltí proti naší vůli. Snění je svébytnou modalitou naší existence.

K ilustraci uvádíme následující sen.

Seminář, ve kterém je sen vyprávěn,

se o ně zajímá a maminka si uvědomuje, že se o mořského tvora zajímá zase ona. Děti jsou klidné, i když je velryba kousek od nich, nijak se mořského tvora nebojí. Jeho přibližování se děje pozvolna tak, aby si obě dvě strany, jak velryba, tak rodina s dětmi, na sebe mohly dostatečně zvyknout. Pak se velryba vynořuje takřka na hladinu a pluje směrem ke břehu. Při té příležitosti trochu plácne ocasní ploutví mladší z dětí. Holčička, která je ocasní ploutví lehce zasažena, se tou ránou ponoří, přeci jenom velrybí ploutev je velká. Maminka teď dává pozor, co bude následovat. Děvčátko se ale vynořuje, trochu lapá po dechu a vytírá si z očí vodu, vše se zdá být v pořádku.

Zde snící říká, že je „stříh“, pak už se velryba blíží k matce a už je večer. Matka je na břehu nakloněná k velrybě a něco si důvěrně spolu povídají. Je to dlouhé a přátelské povídání.

Tím sen končí.

má tendenci jej vyložit zaběhaným způsobem, totiž pomocí „asociací“. Záhy je ale zjevné, že tím způsobem jsme se ocitli zcela mimo sen. Protože se tak sen odklání k jiným situacím, jiným skutečnostem a jiným tématům, ztrácíme se snadno ve vedlejších souvislostech. O nich však sen nemluví, a proto se vracíme do něho samého. Mladá žena pak opakuje, že tomu snu „prostě nerozumí“. Jak je při DA výkladu obvyklé, tážeme se na pocity, které ve snu má, na to, jak snové dění prožívá. Říká, že když je se svými dcerami na pláži, je to příjemné, taková „ryze ženská společnost“, ve které se cítí dobře. Říká: *Ženské společenství má zvláštní atmosféru,*

takovou solidárnost, blízkost, sdílení ženského světa... Když holky plavou v moři, tak je to společné sdílení, byť to jsou jen malé ženušky. Takovou společnost mám moc ráda, zdůrazňuje.

Ptám se na prožívání přítomnosti bílé velryby a pak na to, jak ve snu své situaci rozumí. *Bílá velryba je zvláštní tvor, není to běžná velryba, není to běžný jev, ale vyskytuje se vzácně. Tu vzácnost si ve snu uvědomuju. Velryba se chová přátelsky, nemá žádné špatné úmysly, jako by mezi námi bylo nějaké pouto, jako by ta velryba plavala za námi, jako by ji něco přitahovalo k naší rodině, jako by se s námi sžívala a hledala u nás nějaké místo, jako by...*

A pak, až se dostává na hladinu, když je ve stejné rovině jako všichni členové rodiny, to plácnutí tím ocasem je nechtěné, nejde o žádný útok, ale tu maličkou trochu zasáhne.

Nyní ve skupině studentů jedna studentka říká, že jí to připomíná situaci těhotenství, starší děti si musejí zvykat na příchod dalšího člena rodiny a že jeho příchod je takový „životní pohlavek“. Těhotná paní se směje, je zjevné, že postřeh je trefný, některé přítomné ženy mají v živé paměti vlastní zkušenosti. Pak se snící vmísí do hovoru: *Naše malá to vybrala, bylo to neškodné plácnutí, neohrozilo ji to. Smysl to dává, těhotenství obzvlášť pro ty nejmladší bývá nelehké, ale ta starší už to plácnutí zažila, ta nejmladší k tomu teprve přichází.*

Zdá se, že určující téma snu se rozkrývá. Jedná se tedy o situaci nového těhotenství v rodině, ve které jsou již dvě dcery. Tázu se, zda je dotyčná ve snu těhotná. *No, to asi ne, spíše s tím počítám a ráda bych byla.* Z pléna vystřelí dotaz a zároveň pokus o výklad. Zde přece břicho velryby jasně symbolizuje těhotenství, spojitost nelze přehlédnout. Z následného rozhovoru je zřejmé, že těhotenství je i pod objevným vlivem snu pro onu ženu nejen důležitá, ale také nesnadno popsitelná skutečnost.

Být v moři, ve kterém žije velryba, to není prostředí, ve kterém se cítí člověk úplně pánem situace, je to zcela jiný živel. V moři člověk nemá pevnou půdu pod nohama, ale když umí plavat, tak se v tom neutopí. Ale z těch hlubin toho moře, toho nekonečného prostoru, vystupuje něco, co budí dojem něčeho... vzácného, velkého i tajemného. Je to zvláštní přírodní ukaz, který vstupuje do života naší rodiny, a když to takhle přijímám, působí to na mě jako něco velkého, silného, co přesahuje běžné věci, i jejich, jak to cítím... kvalitu?! Velryba, která přichází blíž ke břehu, ale nikdy na něj úplně nevystupuje, zůstává pořád ve světě toho moře. Světa, ve kterém se já jako člověk nemůžu pohybovat tak suverénně jako na pevnině. Ale je to pro mne krásné, silné a slavnostní, klidné. Moje těhotenství, jak se na něj těším, jak k němu přistupuji, se děje

v klidu a je to věc, která se týká ženského světa, do kterého muži nevstupují, je to zvláštní svět. Při seznamování se s ním v něm můj manžel nemá žádné místo. Je to dobře vyjádřeno. On je jinde, na břehu.

Po odmlce pokračuje: *Necítím to ve snu jako vůči němu nepřátelské. Prostě je jinde a je to tak! Se svými dcerami, které jsou ještě malé, čvachtají se ve vodě, máme něco společného, co se dotýká také jich, ale i když jsou to děti, tak přeci jenom vnímají příchod bílé velryby spolu se mnou, jako s matkou a ženou. Je to společné ženské téma. Manžel tu velrybu asi ani neviděl.*

Pak, když mám starost o tu nejmladší, když vidím, jak tu situaci zvládá, tak se uklidňuji a mohu nechat to těhotenství přistoupit blíž až tak, že už je to jen moje věc, mezi mnou a ještě nepočatým dítětem. Tady nejde o dítě, o těhotenství, jak se o něm běžně mluví, je to zvláštní, jiný stav, stav očekávání, naděje a nejistoty.

Těhotenství zahrnuje i další oblasti, které sahají k tajemství počínání života, *sen k tomu poukazuje. Život a jeho posel, velryba, přicházejí z hlubin vod, z jiného živlu, kterému tajemně patří. Na konci si už s velrybou povídám, ani nevím, jakou řečí, ale mluvíme důvěrně, říkáme si toho hodně a rozumíme si. Nejde o slova, ale o sdílení, jak těhotenství přijímat, být v kontaktu se sebou a s ještě neznámým dítětem. Tak je mi sen už srozumitelný, zvláštní posvátnost, tajemnost stavu a způsob, jak se mi ta velikost a výjimečnost vynořila z hlubin... Jsem s tím srovnaná.*

Pak uzavírá: *Ta velryba je jako velké tajemství života, které se vynořilo odkudsi z hlubin, přiblížilo se k naší rodině a moje těhotenství je jeho součástí. Odmítá tímto symbolizaci, neboť toto tajemství je ve snu přítomno rovnou a bezprostředně, což dotyčná nejen cítila, ale dokázala to také příslušným způsobem vyjádřit řečí i udržet v rozumějící otevřenosti.³ Ve snu se tedy žena nesetkává s velrybou jako symbolem těhotenství, ale se dvěma skutečnostmi, kdy jedna přichází a ohlašuje přitom skutečnost jinou.*

Jestliže sny spatřujeme jako samostatný a do nemalé míry na bdění nezávislý

způsob našeho bytí, pak této skutečnosti musí beze zbytku také odpovídat způsob, jak o něm hovoříme, metoda, jak ke snové zkušenosti přistupujeme, jazyk a způsob, specifické vedení řeči, kterým se sním hovoříme. Ani metodu rozhovoru o snových zkušenostech nelze jen tak beze zbytku překlomit z bdění.

O těhotenství dotyčné ve snu nepadne ani slovo, protože k početí ještě nedošlo. K tomu se žena teprve chystá. Snové téma je nezbytné ponechat vždy naprosto nedotčeně tak, jak se samo vyjevuje, a jistě mi dáte za pravdu, že nebezpečí redukce je zde nesmírné. Snadno bychom mu mohli podlehnout. To kdybychom bez patřičného respektu ke snu a jeho průběhu takovou abstrakci umožnili tím, že z něj ledabyle vyjmeme ty části, které se hodí našim předchozím hypotézám a teoretickým představám, prohlásili je za podstatné a na nich pak vystavěli nějaký teoretický snový konstrukt.

Do našeho dlouhého rozhovoru se snící jsem nemusel prakticky vůbec zasahovat, smysl snu se postupně vyjevoval, jak o něm a jeho prožívání i postupném porozumění žena hovořila a jak do jeho smyslu pronikala. Mladé paní – s námi v uctivém odstupu – se v kráse a uchvatnosti otevíral novému životnímu horizontu. Myslím, že jsme dostáli všemu, co na nás požadoje

sama snová skutečnost, celá existence té ženy.

Jelikož však je snový život provázaný s bděním, většinou lze nacházet paralely. V bdění se tato dáma chystala na nové mateřství. Uvažovala o něm, zamýšlela se nad tím, jak vše zvládne a jak to budou snášet ještě malé dcery. Vnímala také svého muže, který se dalšímu dítěti nebránil, ale věc nechával na manželce. Snové postavení manžela jí napomohlo rozumět jeho postojům i pozici v rodině. Stejně tak na základě snové zkušenosti vnímala své dcery mnohem podstatněji nežli dosud. Dříve totiž ani netušila, že již malá děvčátka s ní tak samozřejmě a přitom nezpochybnitelně sdílejí svá ženství, což jí přineslo nové poznání a dodávalo hřejivý pocit i vědomí sounáležitosti. Zdá se, že nejdůležitější ze snu je setkání se s velrybou, které dle mého trvá pořád.

Poté, co jsem napsal tyto řádky, mi dotyčná dáma napsala: *Sen mi byl vyložen na víkendovém výkladu snů v rámci PPF. Mnozí studenti viděli jistou paralelu mezi mnou – jakožto těhotnou – a velrybou. Někteří se domnívali, že velryba je oním dítětem, které má přijít na svět. Je pravdou, že když tyto výklady zaznívaly, nebyla jsem si úplně jistá a něco mi tam nesesedělo. Co se týče mé osoby, tak v reálném životě vnímám moře, vodu a život* 🐳

3 Rozum není odtažitá, tzv. objektivní a nezávislá duševní mohutnost a cit, pouhý prožitek, bezobsažný emoční doprovod kognitivní činnosti. Když jsme například zděšení, znamená to, že jsme spatřili něco dramaticky negativního a rovněž rozpoznali, že se jedná o nebezpečnou a nežádoucí situaci. V případě úžasu se před námi nečekaně zjeví nějaká skutečnost, která svými vlastnostmi v porovnání s ostatními věcmi tyto v našich očích přesahuje. Při nadšení nás kladně zaujme nějaká událost, jež svými vlastnostmi či projevem naplnila nebo dokonce přesáhla naše očekávání. Obzvláště afekty, emoce, které bývají považovány za iracionální a „nerozumné“ stavy, mají velmi důležitou rozumovou stránku, která však nemusí mít nutně konvenční ráz, ale právě naopak poukazuje k možnosti, které jsou neotřelé původní a z hlediska dobových konvencí nepřijatelné. Obzvláště toto bylo rozpoznáno v afektech, které mocně ovládaly ladění dotyčného člověka. Tzv. hysterické osoby ve svém citění velmi dobře rozpoznávaly emočně silné situace, které však měly zároveň zneklidňující, ohrožující nebo pobuřující a nepřijatelný ráz. Nejen, že je vnímaly, ale zároveň se je snažily před druhými i před sebou skrýt.

Výsledkem byly mocné emoční, tělesné reakce, kterými alespoň náhradně vyjadřovaly skutečné stav nesvobody své existence. Všechny nám známé a v obecném mínění iracionální afekty však mají nepominutelnou rozumovou složku, bez které by ani nemohly vzniknout. Úžas je možný proto, že se nám zjeví něco v takové podobě, mohutnosti a nezvyklosti, že nás to ve srovnání s ostatními skutečnostmi ohromí. Kdo toto jiné, velké a ohromné nerozpozná, přejde lhostejně kolem. I strach je vydáván za podobně iracionální emoci jako úzkost. Aby vůbec vznikl, musíme bleskově porovnat naše možnosti s možnostmi toho, kdo nebo co nás může ohrozit, a na základě soudu, byť třeba mylného, učiníme poznání, že jsme slabí a bezmocní. A tak bychom mohli pokračovat dál a dál. To vše vyžaduje rozumové výkony, k nimž patří situační citové prožívání a naopak. Emoce proto mají, až na některé prvosignálové reakce, vždy také stránku rozumovou.

v ní velmi pozitivně. Mám ráda plavání na delší tratě i potápění v moři s tím, že k tomuto člověku nepřístupnému světu mám velký respekt, který ale nepramení ze strachu jako spíš z něčeho hlubinného (nikoliv ovšem temného) ve mně samotné. Velmi ráda si jako náhražku jdu zaplavat do krytého bazénu, kde vnímám klid pod hladinou...

Ale může tomu být i jinak, jak nám napovídá další sen.

Žena okolo pětácti let je na venkovském dvoře svých rodičů, před ní stojí valník s haraburdím. Na něm vidí také mrtvolu své dcery. Něco jí říká, že by měla oddělit její hlavu od těla, neboť je naděje, že by mohla oživnout. Udělá to. Pak ale vidí svoji matku, která sedí mrtvá na nějakém křesle, přitom sama sobě ubližuje. Spáčka se jí ptá, proč si to dělá, proč si ubližuje? Říká, že má na matku velkou zlost. Pak se ocitá v nějaké umývárně, dívá se na sebe a říká si, že když to bude tímto způsobem pokračovat, přijde o všechny své blízké. Tím sen končí.

V bdělém životě si děsy snové skutečnosti neuvědomuje, spíše má za to, že si žije dobře a spokojeně. Od sebedestruktivních tendencí panujících v rodině se v bdění distancuje. Žije již dávno spokojeně a plně svůj vlastní život mimo rodinné poměry. Uvědomuje si ale, že vede „dvojitý život“, o čemž ani neví. Teprve sen jí otevřel skutečnost jejího pokračování žití v domovském prostředí, které ve dne nepocituje a které jí ani bdělý život nekomplikuje. Dotyčná žena je velice překvapená a zaskočená. *Co teď mám dělat?* – byla její přirozená otázka. Doporučil jsem počkat si na další sny, které by možná mohly napovědět, co a jak dál. Někdy je třeba počkat, protože jeden sen, podobně jako první vlaštovka zjara, není ještě pro další průběh života rozhodující.

Poslední ukázka: Provázanost sněných s bděním je někdy zajímavá tím, že ve snech někdy býváme jasnoživiější, což může být inspirativní pro bdění. Muž povoláním architekt měl sen, že mu nějaký

kalný pramen podmáčí, a tak ohrožuje stavbu, která je již započata. Ve snu měl pocit zoufalství, protože nevěděl, odkud se onen kal bere, když všechny přípravy udělal pečlivě a uváženě. Uvědomil si však, že kal se objevil až v průběhu stavby. V bdělém životě pracoval na velké zakázce a během kontrol našel několik materiálových vad. Považoval je však za náhodné, a tudíž nepodstatné. Sen mu napověděl, že by bylo možná užitečné udělat celkovou revizi zakázek od dodavatele, se kterým měl dosud jen dobré zkušenosti. Objevil pak značné technologické nedostatky, jejichž přehlédnutí by mu přineslo velká stavební rizika a následující finanční ztráty. Sny nám někdy ukáží stav naší životní situovanosti mnohem jasněji, než-li jsme s to v bdění postřehnout nebo si připustit.

Snový život je bohatý, zajímavý a zahrnuje asi třetinu našeho životního času. Vidíme, že nabízený přístup se podstatně liší od všech ostatních výkladových systémů především tím, že není reduktivní, a věrně fenomenologickému přístupu nás otevírá pro nové skutečnosti, kterými žijeme, leč povětšinou jen v opomíjené skrytosti a neuvědomělé lhostejnosti.

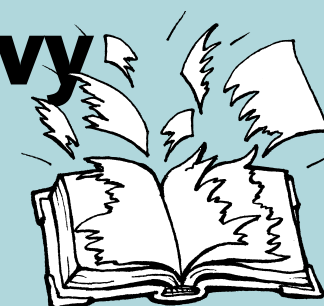
Text je redakčně krácen. Přečtěte si celý příspěvek na www.gymnasion.org

Literatura:

- Boss, M. (2002). *Včera v noci se mi zdálo*. Praha: Triton.
- Freud, S. (1991). *Vybrané spisy. Díl 1, Přednášky k úvodu do psychoanalýzy; Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Avicenum.
- Freud, S. (2005). *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna.
- Hobson, A. J. (2002). *Dreaming: An Introduction to the Science of Sleep*. New York: Oxford University Press Inc.
- Jacobi, J. (1992). *Psychologie C. G. Junga*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- Jung, G. C. (1993). *Analytická psychologie: její teorie a praxe: Tavistocké přednášky*. Praha: Academia.
- Jung, G. C. (1998). *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga*. Brno: Atlantis.
- Jung, G. C. (2010). *Červená kniha*. Praha: Portál.
- Růžička, J., & Čálek, O. *Výklad snů*. Praha: Portál. V přípravě k tisku.

Didaktika osobnostní a sociální výchovy

autor: Josef Valenta
nakladatel: Grada, Praha, 2013, 232 stran
ISBN 978-80-247-4473-5
www.grada.cz
cena: 349 Kč
rozměry: 14,5×21 cm

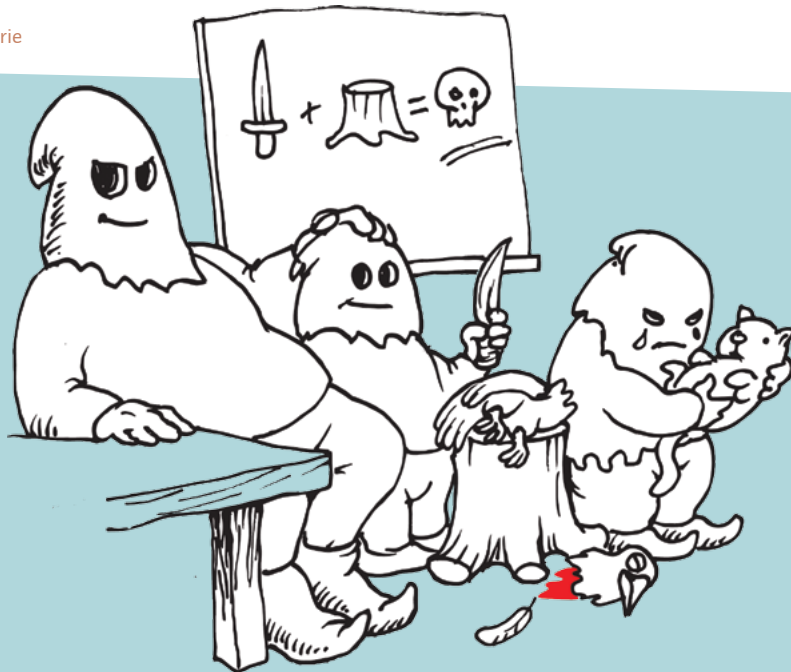
Také patříte mezi zánícence přesvědčené, že škola nemá vzdělávat jenom biflováním dat, memorováním plusquamperfekta a šprtáním vzorečků? Že má především *vychovávat*? Pomáhat rozvíjet životní dovednosti potřebné a uplatnitelné v každodenním všedním pobývání na světě? A to tak, že se i učitel a žák stanou učivem, a nikoliv jenom neosobním objektem edukace? Tak to si určitě přečtěte tuto knihu. Její autor je osobností číslo jedna v prosazování osobnostní a sociální výchovy (OSV) nejenom do neformálních forem personálního rozvoje, ale také do školního prostředí. Podařilo se mu (samo)zřejmě s dalšími nadšenci či fandý tohoto pojetí) dokonce takové možnosti prosadit do rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a pro gymnázia.

Fakt, že se tématu věnuje dlouhodobě, dokládá i 33 autorských položek v referenčním seznamu, z nichž v publikaci vychází a na něž odkazuje. Bohaté osobní zkušenosti, dlouhodobý zájem, letité působení v roli praktika i lektora sdílejícího své porozumění s dalšími učiteli, to je základna, na níž je budována stavba tohoto textu. Knížka na vás dýchne duchem prožitky nabytých a praxí ověřených metodických postupů – nejsou to žádné vyčteninky, které se pouze jinak přeskládají a vydávají pak za nové autorské dílo. Na každé stránce můžete autorovi věřit, že opravdu ví, o čem píše.

Nuže: o čem? O tom, jaké jsou zahraňniční modely OSV zejména v anglofonním prostředí a jak je tomu u nás. Jaké jsou cíle, témata, didaktické principy a jak (a proč) se daří či nedaří OSV včleňovat do školního prostředí. Jaká jsou teoretická východiska tohoto praxe vedeného odvětví. Ale zejména detailní popis a rozpis toho, co dělá OSV právě OSV: je praktická; je zosobněná; je provázející – respektující. Jak ji lze uplatňovat v učivu jiných předmětů či jiných průřezových témat nebo v samostatném kurzu, příp. jak principů využívat v běžných školních situacích, bez formální struktury kurikulárního obsahu.

Pustíte-li se do čtení, budete postupně vedeni různorodými situacemi a poukazy, jak z nich vytěžit výchovný impuls. Jak odlišit cíle a činnosti, kterak úspěšně vést linii působení v etapách INSTRUKCE – AKCE – REFLEXE. Nepřipomíná vám to něco? Nu ano – otevřené metodické kurzy PŠL a linie ZÁMĚR – PROGRAM – REFLEXE! Principy, které jsou vetknuty do štítu forem rozvojových metod, které jsou rozmanitě nazývány, ale spolu si velmi rozumějí... Však mohou i citovat, abych souznění podpořil i slovy autora recenzovaného textu.

Třeba něco o holistickém působení? Prosím: *Nechť nás všechny tyto přístupy upozorňují, že v OSV by apely na rozum měly být vyvažovány apely na cit, tělo a komplexní zkušenost*. (s. 61) Nebo o blízkosti oborů? O spjatosti analyzovaného

fenoménu s „experienciálním učením“ či „outdoorovou pedagogikou“? Může být: *OSV se zážitkovou pedagogikou neztotožňujeme, nicméně postupy/metody zážitkové pedagogiky (či výchovy prožitkem) jsou v OSV znamenitě využitelné!* (s. 59) Či raději něco o osobnostních předpokladech? OSV (ani holistická výchova prožitkem) nemůže být dělána dobře, je-li vedena vyznavačem průměrnosti a šedi: *U adeptů učitelství hudby nám nepřipadá podivné, že dělají „talentovky“.* *Měl by ten, kdo chce být pedagogem OSV (v jakékoli podobě), rovněž dělat takové zkoušky? [...] Někteří by tento obor rozhodně neměli učit. Předpoklady pro tuto „pedagogiku“ (ať již vrozené, či z dětství donesené, či výcvikem v dospělosti získané) nemá každý. Tak jako každý nemá tak dobrý sluch a hudební paměť, aby mohl být „regenschorim“.* (s. 208)

To je slovo do prance! A zejména k zamýšlení, zda na svém místě, ve své pozici či v osobní zabydlenosti uplatňují nejlépe a smysluplně svůj talent a svébytné předpoklady. I proto je však pro mě základní otázkou, zda lze potřebné kompetence získat např. pomocí této knihy, zda lze didaktiku OSV pochytit z četby, anebo zda to je pouze jedna, ovšem nikoliv postačující podmínka k úspěšnému působení tvořivého, imaginativního a otevřeného

učitele, jež musí být podepřeno zejména nácvikem a praxí. Jsou to informace pro „zasvěcené“, nebo pro každého?

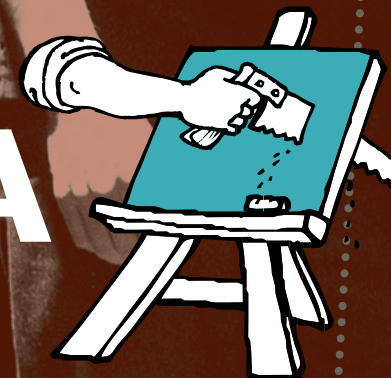
Přiznávám, že mě i některé informace překvapily či nemile rušily. Třeba v kontextovém uvedení teorií mě zarazilo i zařazení sociobiologie, kterou vnímám takřka v příkrém rozporu s možnostmi působení na city a etickými apely (neboť způsob, kterým jsem četl Wilsona, mě vede k chápání této disciplíny jako oboru neposkytujícího prostor pro mravnost: i sociální chování je totiž geneticky fundováno). Nebo překlepy typu personifikace teorie komfortní zóny jménem Cziksenmitály (sic! s. 33), ačkoliv ten je spíše propojitelný s modelem flow (a v referenčním seznamu je řádně odkázán jako Csikszentmihalyi). Či pozůstatky původní pracovní – evidentně odlišné – strukturační knihy, kdy jsou uvedeny odkazy na čísla kapitol, jež se však v textu vůbec nevyskytují (např. s. 27, 33, 51, 58, 87). Někdy je v textu odkaz i na publikaci, již jsem lačně – a marně – dohledával v seznamu literatury, kde chybí, což je škoda. Ale to jsou prkotiny, přes které se snadno přenesete. To podstatné, totiž cesty, jimiž lze proměňovat školní prostředí a vztah k žákům od neosobní rutiny k bytostně personálnímu zájmu a vztahu v rozměru Já-Ty, zde naleznete. A to je moc dobře.

Ivo Jirásek

METODA

vedoucí rubriky: **Richard Macků**
mackur@tf.jcu.cz

M

Symbol...

...jako magnet táhnul autory příspěvků, aby se poprali s jejich vlastním a jedinečným uchopením významu symbolu. A tak rubrika *Metoda* tentokrát kromě impulsů jí vlastních (tedy metodických) nabízí několik zajímavých pohledů na symbol samotný a vybízí čtenáře k dialogu o jeho možném uchopení – nejprve jako cíle a posléze prostředku výchovy.

V prvním příspěvku rubriky nabízíme inspirativní analogii cíle a symbolu. Martina Blažková ji vidí v určitém prozření, pochopení pravého významu cíle; zážitek takového prozření je podle ní možné připodobnit zážitku, který nám zprostředkovávají symboly. Petr Hájek pak představuje symbol jako zážitek zprostředkující fenomén. V jeho případě nejde zcela o metodický text, ale o to více motivačně působí svým apelem k využití symbolu v práci pedagoga. Druhá dvojice příspěvků je již konkrétní ukázkou využití symbolických vyjádření – uherskobrodské duo Sedlář-Miklíček popisuje možnosti využití karet s obrázkovými symboly a Simona Trávníčková pak představuje principy improvizovaného divadla. Přeji vám hezké čtení i ochotu vést (nejen fiktivní) dialog s autory jednotlivých příspěvků!

Richard Macků

Cíl jako symbol, nebo klišé?

aneb ÓDA NA CÍL

Martina Blažková

TIP
CÍLE FORMULU-
JEME VE FORMĚ
SMART.

Bez cílů to zkrátka nejde.
Jak nejsou cíle, veškerá
práce přišla vničeč...

**CÍLE
JSOU NEJDŮ-
LEŽITĚJŠÍ.**

Čtenář chápe rozvojový cíl jako nezbytnou součást každého pedagogického působení; je schopen odlišit formální a povrchní cílování od skutečného pochopení hlubokého potenciálu cíle. Tak by mohla znít formulace cíle níže uvedeného textu. Proč může být povrchní „cílování“ špatné, a proč je naopak vhodné rozvojové cíle dobře promyslet? A proč se autorka odvažuje stavět vedle sebe dva nesourodé pojmy – exaktní cíl a levitující symbol?

Pokud si myslíte, že plně rozumíte tomu, co cíl je a čemu slouží, pak tento článek přeskočte. Moment, ne. Právě pro vás ten článek je. Rozumíte cíli opravdu dobře? Má pravdu autorka, nebo vy? Ověřte si své didaktické paradigma!

**CÍLE
JSOU VŽDYCKY
PRVNÍ.**

Povím vám jeden takový příběh...

...který se stal kdysi dávno, ale vlastně se stal i včera. A minulou sobotu taky.

Právě v tu sobotu se sešlo pár přátel. Zna-
jí se už dlouho. Tak jako každý rok začínají
plánovat letní tábor. *Termín a místo máme,*
ozve se Jirka. *No a co téma celotáborovky?*
Loni byli piráti a celkem se povedli. Děti to
bavilo, ozývá se z druhého konce stolu. V tu
chvilu se strhne slovní přestřelka mezi oběma
konci stolu o tom, jaké by mělo být téma.
Ve chvíli ticha, kdy útočící strany přemýš-
lejí o tématu, se ozve poněkud nesmělý hlas
Jany: *Neměli bychom si na začátek určit cíle?*
Jako to, čeho chceme dosáhnout. Nás to tak
učili ve škole.

Směrem k Janě se v tu chvíli podívá ně-
kolik párů očí vyjadřujících nesouhlas a zby-

tečnost otázky. Nahlas se ale nikdo neodvážil
odporovat. *Co je cílem... Aby si ty děti od-
počinuly od školy, vyblbly se. Ty děti si chtě-
jí hrát, bavit se, zareaguje trochu našťavaně*
Jirka. Ne, myslím to, v čem chceme ty děti
rozvíjet. Třeba že se nebudou bát povídat si
s cizíma dětma, že se naučí si po sobě uklí-
zet. Bavit je to může, když k tomu vymyslíme
odpovídající program. Nastává ticho, dobrá
atmosféra mizí. Do ticha opět promluví Jir-
ka: Bude v pondělí k večeri zase sekaná?

metodická poznámka:

Poznáváte se v této situaci? Čtěte dál – vy
nebo někdo z vašich kolegů v týmu má
problém s pochopením podstaty cíle!

metodická poznámka:

Tým instruktorů připravujících tábor v našem příběhu používá slovo téma – to však může nabývat několika významů. Na jedné straně je to příběhové/herní téma (někdy též námět či leitmotiv) – vše rámcově ohraničuje, je čitelnější a viditelnější pro účastníky a na cíle je navázáno spíše metaforicky či symbolicky. Proto by v uvedeném kontextu členové týmu měli hovořit spíše o námětu. Na druhé straně pak stojí rozvojové téma, kterému se věnuje druhá část článku.

ČÁST I.

Cíl = symbol. Hloupá, nebo dokonalá analogie?

Cíl – tajemné slovíčko děsí nejen těch pár vedoucích plánujících tábor, ale i zástupy studentů, kteří nepronikli do tajů pravého významu cíle. Pro tyto studenty se vymyšlení cílů stává, v tom lepším případě, jen povinnou nutností při plánování akce či projektu, která nemá žádný smysl. Cíle používají jen proto, aby tam byly, protože jim to nějaký PaedDr. na fakultě řekl a oni mu to na oplátku řekli u zkoušky. A tak tedy *cílují*, aby bylo povinnosti učiněno zadost a mohli si odškrtnout položku v seznamu věcí k přípravě projektu. Když studenti *cílují*, pak pravděpodobně také smartují, přesně formulují, hádají se o slovíčka... Ale ve skutečnosti jsou jim cíle k ničemu. Cílují, aniž by vnímali pravý smysl cílů; nakonec stejně zařadí obvyklé a osvědčené programy a nato si v pondělí dají sekanou. A tak cíle dostávají nálepku „kliše“.

Jak to vidí...

Ze sondy, kterou jsme uskutečnili mezi cca 50 studenty třetího ročníku sociální pedagogiky na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity, vyplynulo, že pojem „cíl“ vnímají na třech úrovních. Pro 1/3 studentů je cíl asociován s *koncem* – cíl vnímají staticky, neměnně. Další skupina (necelá 1/4) vnímá cíl jako dynamický proces, jako *cestu*, která má nějaký směr. Pojem „cíl“ nechápou jako pevně stanovenou metu, po jejímž dosažení již nelze nic očekávat; je pro ně naopak začátkem nového – vnímají jej jako neustále se vyvíjející, pracující. Poslední skupinou studentů jsou ti, pro které je cíl asociován s pocitem uspokojení, vítězství, což lze označit za *produkt* dosažení cíle.

Nepřijde vám to škoda? Nelíbí se mi nálepka „kliše“. *Bez cílů to prostě nejde. Jak nejsou cíle, všechna práce přišla vniveč*, říká se často. Ale co tedy dělá cíle tak výjimečné? Každý cíl je tu proto, abychom měli metu, které chceme dosáhnout. Jestliže nemáme cíl, je to, co děláme, vlastně k ničemu, nemáme kam směřovat (toto pojetí cíle jako konečného stavu však nesmí zastínit také jeho přirozenou dynamičnost – viz také rámeček s výsledky sondy mezi studenty).

Ale je za tím ještě o něco víc než popsaná pragmatická nutnost. Ve chvíli, kdy začneme skutečně přemýšlet nad tím, co je naším cílem, vynoří se mnoho otázek, různých nuancí, které nás vedou do stále větší hloubky a k většímu porozumění našemu záměru. Právě ve chvíli, kdy se povrchní *cílování* a *smartování* promění, cíle určujeme skutečně pravdivě a snažíme se v jejich formulaci vyjádřit hloubku a promyšlenost našeho záměru, mění se nálepka cíle z „kliše“ na „symbol“.

Dlužíme ale čtenáři vysvětlení, co nás vede k takové opovázlivosti – stavět vedle sebe exaktní cíl a velmi nekonkrétní pojem symbolu. Za slovem cíl se skrývá záměr, úmy-

metodická poznámka:

Cíl tedy vnímáme jako zamýšlený stav, kterého chceme dosáhnout činností vlastní, ale především také skrze činnost účastníků, vzhledem k nimž jsou formulovány; při hodnocení používáme cíl jako kritérium úspěšnosti.

sl; cíl stanovuje to, čeho chceme dosáhnout, je to tedy předem daná meta. Pro symbol je zase typické, že nese skrytý hlubší význam; odkazuje k samotnému jádru, v němž je kumulována předchozí zkušenost. Budeme-li vnímat cíl jako symbol, snažíme se tím každého *cílujícího* člověka přivést k tomu, aby ve svých plánech, pedagogických, životních nebo jakýchkoli jiných, hleděl hlouběji a dále; aby cíle nevnímal jen jako kliše, ale formuloval je zodpovědně a poučeně. Dobrý cestovatel zodpovědně volí cílovou destinaci své cesty, nenechá se zlákat hezky vypadající nabídkou dovolené podle katalogu tuctové cestovní kanceláře. Chápejme analogicky tedy i člověka, který rozumí potenciálu a pravé podstatě edukačního (rozvojového) cíle, jako symbol opravdového pedagoga; pedagoga, který ví, kam chce dovést účastníky, na něž se snaží působit.

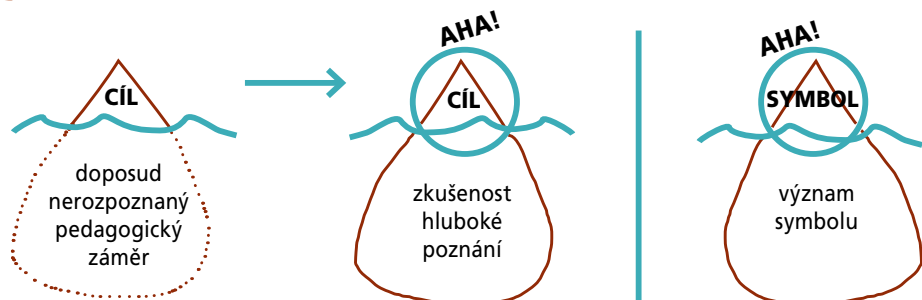
Cíl k nám, stejně jako symbol, promlouvá a vede nás. Ačkoliv zprvu vidíme jen jeho striktní formulaci, skrze zkušenost a hluboké poznání nás přivádí k završení rozsáhlého pedagogického záměru. Cíl tedy můžeme chápat jako *symbol hlubšího poznání a porozumění účelu našeho snažení*. K odhalení onoho hlubokého poznání se pak váže určitý „aha prožitek“, jde o stejné aha!, které prožíváme při odhalování skrytého významu každého symbolu (viz obrázek dále).

metodická poznámka

Edukační cíl by pro nás měl být symbolem uvědomělého úsilí dosahovat takových výsledků a efektů, které jsou předem promyšlené a odrážejí potřeby cílové skupiny i společnosti jako celku.

Z adaptačního kurzu pro PVČ na TF JU, 2012. | foto © Richard Macků

↑ Analogie cíle a symbolu

ČÁST II.

Dva bratři aneb Trocha marketingu v pedagogice

Následující text odhaluje pokličku něčeho jiného, leč s cíli přece souvisejícího – *tématu* (viz metodická poznámka na s. 34 nahoře). Příběhové či herní téma je především slušivé, sexy, atraktivní. *Rozvojové téma* má naopak výchovný (rozvojový) potenciál, volíme jej často ještě před samotnou formulací striktních a přesných cílů. Ukazuje nám oblast, kterou bychom se rádi zabývali, ale ještě přesně nevíme, jak (např. „komunikace s osobami opačného pohlaví“).

Odplujeme teď v pedagogických vodách do ekonomické zátoky, konkrétně k marketingu. Marketingový plán, průzkum trhu, produkt, distribuce, propagace apod. a na základě toho působení na lidi. Cílem marketingu je uspokojování lidí s ohledem na to, kde a jak žijí, jaké mají potřeby. Ale ne vždy je úkolem marketingu jen přesvědčovat o nutnosti koupě daného produktu. Jeho posláním může být pomoci zákazníkovi odhalit jeho potřeby, vyznat se v nich. Reklama, která je prostředkem marketingu k odhalení potřeb, musí zaujmout na první

pohled, občas zapůsobit na city – tu racionálně, tu snad i tajemně. A vůbec nejlepší je, když se zákazník podívá na slogan a název a řekne si: *To potřebuju, to chci!*

Co kdybychom teď řekli, že výše zmíněné marketingové principy lze uplatnit i v rámci výchovy zážitkem? Téma kurzu (ať rozvojové, nebo příběhové) by ve svém důsledku mělo být produktem marketingových nástrojů – na jedné straně reaguje na potřeby potenciálních účastníků, na straně druhé je zároveň i reklamou na tento kurz. Podobně jako reklama by měla na první pohled zaujmout, zapůsobit na city, tak i téma musí zastat roli jedinečného díla, u něhož se člověk zastaví a ve zvědavosti přemýšlí o jeho podstatě a konsekvencích. K momentu zastavení se nad něčím nás obvykle přiměje nezvyklé, ba dokonce provokativní vyznění tématu – odkazující kamsi dál, kam dosud nejsme schopni ze své aktuální pozice dohlédnout. O to tvůrcům kurzů jde.

Dostatečně atraktivní příběhové téma sice může na první pohled znamenat úspěch, zároveň by ale nemělo být pouze marketingovým tahem k nalákání účastníků slupkou, pod kterou už není nic. I příběhové téma by mělo odrážet to, co je cílem tvůrců, ač třeba ve skryté formě. Zkusme si kupříkladu představit tematicky laděnou pozvánku na zážitkový kurz *StopA...* Zapijme trochu fantazii. *StopA...* – co to může znamenat? Že se snad bude chodit? A hele, těch stop je tam víc. Jsou různé barevné. Někam směřují. Ale kam? Konec není vidět. Při prvním pohledu

se může zdát, že jen autory nenapadlo nic originálnějšího, tak na pozvánku dali různé stopičky. Zůstaneme-li na povrchu, odložíme pozvánku s tím, že se nejspíš bude chodit. Ale pozor – není v tom přeci jenom ještě něco? Co když cílem kurzu *StopA...* vůbec není chození kdesi po horách, ale třeba zastavení se (stop) A... pohled kupředu? Nebo snad ohlédnutí se? Nemůže *StopA...* znamenat taky nový začátek?

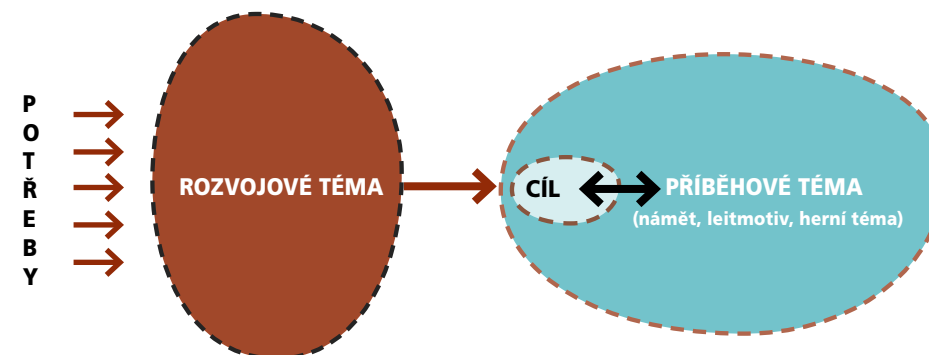
Vrátím-li se zpět k marketingu, byla výše řeč o uspokojování potřeb. Nemůže být kurz na téma *StopA...* zaměřen na uspokojení poměrně aktuální potřeby zastavit se, reflektovat a plánovat svůj život? Své další kroky? Nebo se naopak ohlédnout, jakou stopu tedy zanechávám? Jsem schopen sebehodnocení a self-projectingu, tedy projektování svého dalšího života? Takto nenápadně rozkrýváme skrze příběhové téma jeho moudřejšího sourozence – rozvojové téma. Zatímco první z bratrů stojí před zrcadlem a geluje si vlasy, protože se chce líbit, druhý z bratrů čeká, až si jeho vnitřní krásy konečně někdo všimne.

Najednou vyplouvají na povrch další a další otázky. Tak co se skrývá pod tématem? Téma se ukazuje v novém světle, a tak dává možnému účastníkovi tušit, co vůbec je cílem kurzu, na který se chtěl přihlásit. Možná ale zůstane symbolické vyjádření cílů v tématu kurzu pro začátek skryté, účastníci vyjedou na kurz v očekávání pěšího putování a onen aha moment přijde až po kurzu, kdy si uvědomí, jak silnou stopu v nich kurz zanechal (srov. obrázek s. 36 nahoře).

Zapijme trochu fantazii. *StopA...* co to může znamenat? | foto © Richard Macků

↓ Vztah „rozvojové téma“ – „cíl“ – „námet“

metodická poznámka:

Práce pedagoga začíná u analýzy potřeb cílové skupiny/společnosti. Z ní se rodí zatím obecné rozvojové téma; konkrétní podobu pak náš pedagogický záměr dostává díky přesně formulovaným cílům. Lepší čitelnosti cílů pro účastníky může pedagog dosáhnout jejich symbolickým či metaforickým vyjádřením – např. v podobě příběhového/herního tématu (námetu, leitmotivu).

„STAŇTE SE MILIONÁŘEM“ – cíl, téma, nebo symbol?

Tak jaký je vztah cílů a tématu? Přeci „rozvojové téma = idea stojící na začátku, podhoubí cílů“ a „příběhové téma = symbolické vyjádření cílů“. Na první pohled to vypadá celkem jasně. Rozvojové téma v sobě nějak odráží to, čeho má kurz dosáhnout. A zároveň příběhové téma – to musí být něco! Je to tvář celého kurzu, zastřešuje ho, dává mu štávu.

Rozvojové téma ale musí z něčeho vycházet, nějak vyrůstat. Jinak i to sebelíp znějící příběhové téma bude nakonec prázdné, o ničem. Sečteno a podtrženo: kurzy i tábory mají reagovat na aktuální situaci a z toho vyplývající potřeby. Z potřeb tak vyplývá to, čeho chceme dosáhnout, tedy cíle. A po cílech přichází na řadu zase marketingová práce: představte si pozvánku na kurz, na které bude věta *Účastník se naučí zodpovědně disponovat s vlastními finančními prostředky*. Popravdě – zaujalo by vás to? A nyní stejná pozvánka, na které stojí *Staňte se milionářem*. To už zní líp!

A tak jsou cíle a oba tematičtí sourozenci nerozlučnou trojicí, která má své neoddiskutovatelné místo v plánování kurzů, táborů aj. Nerozdělujeme je, neškrtejme cíle! Cíl bez šťavnatého symbolického vyjádření je nuda a téma bez cíle je až příliš obecné.

Poznámka:

Pokud v textu není v souvislosti s pojmem „téma“ uveden přívlastek (rozvojové nebo příběhové), pojednává se o obou významech.

Symbols zážitek zprostředkující...

Petr Hájek, Richard Macků

K funkcím, jimiž člověk vyniká nad ostatní živočichy, patří kromě racionálního a kritického myšlení také jeho schopnost abstrakce, generalizace a symbolizace. Symbolizace je v dějinách lidského rodu dokonce tou nejstarší funkcí.
(Charvát, 1970)

Symbols zůstávají, mění se jejich chápání, vznikají i zanikají. Symbols nás provázejí životem. Mnohdy si to ani neuvědomujeme, ba mnohé z nich ani za symbols nepovažujeme. Především pro jejich *jednoduchost*. Symbols oceňujeme zvláště v jazykově odlišném prostředí. Ale i doma grafický symbol promlouvá rychleji a celistvěji, než to umí nápis.

Od pojednání o symbolech zpět k symbolům samotným. Co může být symbolem? Všechno, co tak vnímáme. Jíte rádi koláčky? Je to starodávne zvykoslovné pečivo, jehož kulatý tvar podobně jako u bochníku chleba připomínal životadárnou sílu slunečního záření spojeného s plodivou silou země. O Vánocích ukrájeme z pletené vánočky a nemyslíme na její tvar – mohutný klas, věštbu dobré úrody.

V takových případech máme tu čest se symbolem, jež bychom mohli nazvat jako *kultovní*. Znakem takového symbolu je, že nám připomíná něco nebo někoho, čeho si vážíme, čemu chceme vzdát úctu. Na čem to jednoduše ilustrovat? Třeba na *daru*. Každý s sebou nese dvě hodnoty: hmotnou, někdy i zhodnotitelnou penězi, a s ní pak i citovou. Právě ono vcítění je důležité. Darovaná drobnost z rukou dítěte nám může říkat: *jsem vytvořena s láskou*, a dokáže být symbolem vznešenějším než drahý předmět.

Symbols tak pomáhají nahlédnout do hlubiny vztahů, nezapomínejme na tuto jejich roli. Symbol hraje nezastupitelnou roli i na našich kurzech – ač vtisknutý do jakékoliv materiální podoby, jeho ideová legenda představuje přidanou hodnotu pro zvědavé. Využít jej můžeme např. při reflexi nebo jako součást rozlučkového rituálu.

Nejčastěji zmiňovanou funkci symbolu, který nám *usnadňuje* komunikaci (např. slova, gesta) i pohyb a orientaci (např. dopravní značky a jiné piktogramy), si zde dovolíme odbýt jednoduchým povzbuzením: Využívejme jich a využívejme jich tvořivě. Požádá-li nás někdo o zpětnou vazbu nebo chceme-li někomu šetrně sdělit důležité poznání, které jsme o jeho osobě učinili, máme jedinečnou možnost učinit tak symbolicky.

Dobrou ukázkou symbolizace zpětné vazby je program *Noční obrazy* (autor: Allan Gintel, *Zlatý fond her I.*). Hra má tři kola, v nichž se účastníci připodobňují nejruznějším objektům jednak sami (*Co bych byl, kdybych byl cesta/dům/barva?*), jednak i ostatními spoluhráči.

Z adaptačního kurzu pro PVC na TF JU, 2012. | foto © Richard Macků

Existuje ale ještě minimálně jedna jiná důležitá role symbolu. Pro vnímavého člověka jsou totiž symboly jakousi oporou paměti a cenným emocionálně laděným *prožitkem*. Každý si to můžeme hned ověřit. Zkusme zavřít oči a hledat v paměti uložené nejrůznější obrazy vážící se ke kratičkému slůvku: *domov*. Tady nejspíš pochopíme, jak symbol propojuje krásu místa, děje, okamžiku i mezilidských setkání v jediný celek *zkušenosti*, která se do symbolu jakoby ukládá, aby v budoucnu mohla úderně zasáhnout a pomáhat.

Dostáváme se tak ke vztahu symbolického vnímání a rozvoje osobnosti člověka. Z všední každodennosti víme, že děti a jejich myšlenkový svět symboly oplývají. Velká míra dětské fantazie, která provází jejich rozvíjející se myšlení, propůjčuje symboličnost věcem a věcíčkám, o kterých by to dospělý člověk neodhadl ani s největší dávkou obrazotvornosti (stačí připomenout jakýkoliv předmět, který se stal dětskou *hračkou*). Malá dětská zkušenost se tak přímo promítá do symbolických vyjádření.

V tom by bylo dobré se u dětí inspirovat – ačkoliv dospělým často chybí dětská fantazie, využití akumulační schopnosti symbolu to nemusí nutně bránit. Artefakty spojené s konkrétním kurzem, prostředím či lidmi na sebe vážou nejen atmosféru, ale především poznání, které jsme na daném kurzu, v daném prostředí a s danými lidmi učinili. Vtipný komentář, který utrousil některý z účastníků, se může stát symbolem pro mnohem komplexnější principy, které jsme ve svém jednání objevil v následné reflexi.

Využití symbolů má však jedno velké „ale“ – bohužel v zásadě není možné symboly jen tak vymýšlet. Již jsme naznačili, že zrodu každého symbolu předchází nějaká *zkušenost*, často opakovaná a prožívaná ve společenství. I poté ale symboly vznikají spíše spontánně, samy od sebe. To je metodický problém, jehož řešení jsme zatím nenašli. Musíme se tedy spokojit s tím, že je možné a užitečné symboly přijímat za své, ať už individuálně, nebo (a to je častější) jako symboly skupinové. Ty mají roli sjednocující: vyjadřují příslušnost, identifikaci a hrdost na skupinu či lo-

kalitu. Musíme zůstat symbolům otevření a dávat jim prostor.

Ještě jedno důležité slovní zastavení nad symboly: *vedou*. Lépe řečeno jsou schopny vést, když je člověk, ať už individuálně, nebo jako skupina uchopí, přijme za své a užívá jich k plnému prožívání své činnosti. Symboly vedou, protože v sobě akumuluji zkušenost druhého člověka, celých skupin a v některých případech navažuji na kolektivní nevědomí a zkušenosti celých generací. Navíc mají tu výhodu, že umí promlouvat v situacích, kdy běžná řeč i jiné komunikační prostředky nestačí.

V závěru se patří rozloučit jedině symbolem, tím dávným a znovu se opakujícím: pozdravem. Na dálku tedy, čtenáři, přijmi podanou ruku. Podaná ruka je krásný symbol – nejdřív bylo vidět prázdné a vztažené ruce. Nemám zbraň, nechovám nepřátelské úmysly. Potom se prázdné dlaně spojily v gestu vzájemného přátelského přijetí. Odevzdávám se tobě jako ty mně. Máme snad něco starobylejšího a krásnějšího?

Literatura:

- Charvát, J. (1970). *Život, adaptace a stres*. Praha: Avicenum.

Další literatura:

- Čáka, J. (1990). *Junácká symbolika*. Praha: Merkur.
- Hájek, Petr. (1996). *S vřetaty krok za krokem, rok za rokem*. Liberec: Skauting.
- Kaňa, J. (1993). *Život, výchova a skauting. OBR&R SPECIAL / Život a duchovní výchova: občasník brněnských roverů a rangers, 20(21), 7–36*.
- Kipling, R. (1991). *Knihy džunglí*. Praha: Albatros.
- Marek, J. (1970). *Po stopách junáckých myšlenek*. [rukopis] <http://patnactka.vaveha.cz/category/materialy/po-stopach-junackych-myslenek/>
- Sokol J. (1994). *Malá filosofie člověka*. Praha: Univerzita Karlova.

Pravil...

Petr Miklíček, Petr Sedlář

Vzpomínám si, jak jsem stál v jednom ze supermarketů, kde jinde než v sekci hraček, u regálu se stolními hrami a dlouhé minuty se rozmýšlel, jestli si koupit krabici plnou karet s fascinujícími obrázky jakoby ze snového, důvěrně známého, a přesto naprosto jiného světa. Světa sytých barev a zdánlivě nepochopitelných výjevů. Symbolů. Tehdy jsem ji do košíku nevložil. Moci tu chvíli vrátit, neváhal bych.

Her nebo aktivit, ve kterých hrají obrazy nebo obrazy plné symbolů hlavní roli, není mnoho (*Dixit*, *Concept* apod. – pozn. red.). Respektive mnoho jich neznáme. Z celkem pochopitelného důvodu. Obrazy nebo obrazy plné symbolů jsou poměrně nedostatkovým zbožím. Ať už investujete peníze do krabice z pretextu nebo čas do výroby karet vlastních, určité tento krok časem doceníte, protože se vám svět jejich využití bude otvírat pod rukama vlastně sám. Karty se symboly, více či méně abstraktními výjevy, snovými, pohádkovými scénami totiž přináší nevyčerpatelné kvantum možností, jak si s nimi pohrát na cestě k osobnostnímu růstu, k sebedescepci nebo třeba jen k testu či rozvoji vlastní imaginace.

Bezpečné vody symbolu

Ze všeho nejdříve – umožňují nám, velmi bezpečně, netvořit, a přitom emocionálně silně vyjádřit a popsat sebe sama, lze z nich skládat obrázek toho, jací jsme (například v různých životních situacích), jaký je náš životní příběh (třeba v pěti šesti *Vývech z života mého* – viz *Zlatý fond her* v tomto čísle) nebo za čím si stojíme (v symbolizaci vlastních hodnot). Za klíčové je přitom možné považovat v minulé větě i slovo „netvořit“. Řada účastníků programu nemusí být schopna (nebo ochotna) vstupovat do předložených úkolů kreativně, vytvářet, produkovat vlastní

symboly. Naopak najít se v předpřipravených skriptech je veskrze jednoduchá a přehledná možnost se této pro někoho frustrující části sebezprezentace vyhnout a neztratit přitom příliš z fenomenálních pozitiv, která s sebou projekční metody nesou. Samozřejmě s rizikem, že připravené karty nebudou přesně to, co účastník hledá. Jenže v herním systému stavím na symbolech je přesnost vlastně nesmyslnou veličinou. Připravené symboly jsou navíc často impulsem, který nám připomene cosi důležitého v nás, na co bychom při zadání typu „vytvořte šest obrázků o svém životě“ jen těžko přišli. Jako kvazibehavioralisté se štítíme užití termínu podvědomí, necháváme na čtenáři, jak se s popsáním popere:

Ze zkušeností, které s technikami využívajícími karty se symbolickými obsahy (dále v textu už jen karty) dosud máme, je zřejmé, že například při hledání vhodných karet (typicky při popisu důležitých momentů ve vlastním životě) začínají účastníci tím, že dohledávají symboly k bodům, které mají na mysli, které chtějí ventilovat a použít. V průběhu práce ale pod dojmem asociací, které jim s každou další kartou, jež jim projde pod rukama, naskakují, tuto strategii mění a nechávají svoji volbu více formovat omezeným výběrem symbolů. Strategie se tedy otáčí – nehledám kartu popisující, co chci říct, ale hledám kartu, která mi říká: *To jsi ty*.

Symbol ze své definiční podstaty navíc umožňuje tuto práci provádět v relativním bezpečí. Omezenost symbolu, zkratka, se kterou pracuje, konečný počet karet a jejich nekonkrétní rovina, to všechno jsou pojistky vlastního coming outu. Říkají ostatním: *To, co vyjadřuji, není přesné, jsem to já, ale jen v rozsahu, který karty dovolují. Jasně říkají: To, co popisuješ, co říkáš, to nejsi ty, ale ty skrze karty. Něco jsi vybrat musel, a tohle se blíží tomu, jak bys to řekl. Ale není to nic definitivního, nic, co by šlo posuzovat nebo hodnotit. Jakkoli nechceme plavat v proudu vyhrazeném diagnostice a terapii, z pedagogického břehu si v těchto vodách lze dozajista alespoň smociť unavené nohy. Tam je pak definitivní brzda, kterou představuje konečnost karty a její jasné oddělení od vnitřního světa účastníka programu, nespornou kvalitou této metody, možná techniky. Toto bezpečí příběhu, který v sobě karta obsahuje, je obrovskou devízou toho, že nejde o přímou, ale předpřipravenou projekci. Říkám, co chci říct, aniž bych to řekl.*

Obsah karty (nyní ve smyslu „how you see it“) je určitým odrazovým můstkem pro účastníky bez zkušeností v sebeanalizační činnosti.¹ Mohou se soustředit na formu a jen ochutnávat nebo mělce zabrušovat do obsahu, aniž by vypadli z tempa programu nebo se z něj museli vystopkovat a exkludovat. To je obrovská výhoda! S ohledem na nestejnou vstupní úroveň hráčských dovedností pak symbol plní roli převodovky nebo pozvolna klesajícího pobřeží – umožňuje takový záprah či případně namočení se, v jakém si je hráč sám sebou jistý a v jakém se cítí komfortně. Nemusí jít na dřevě symbolu, brát jej příliš vážně, vztahovat jej k sobě až příliš těsně. Na druhou stranu, pokud je na to hráč připraven a má o přesně takový vývoj hry zájem, jsou mu symboly k dispozici až dramatickým, surrealistickým způsobem.

Imagine no possessions...

Velmi podobnou roli pak mohou karty

plnit i v pestré paletě imaginačních cvičení a aktivit. Nekonkrétní, poloreálné a realitu překračující motivy k tomu doslova vybízejí. Obrazy jsou nedocenitelným prostředníkem v situaci, kdy hlavní roli hraje představivost účastníka. Karta umožňuje položit stejný základ pro představu skupiny (při užití jedné karty pro všechny), nebo naopak rozvíjet individuální představy účastníků různými směry (v situaci, kdy má každý svůj balíček karet). Opět platí, že být tvůrce příběhu je těžké, popsat příběh, který přede mnou otevřely karty (byť jen symbolem), je daleko dosažitelnější metou. Projektuje se v ní zároveň (implicitně, ale přeci jen nutně) cosi z nás, nám vlastního, důvěrně známého: volíme karty, které se nám líbí, které v našem systému symbolizace světa dávají smysl. Symbol se při imaginačních cvičeních nestává jen formou a vyjádřením, je zároveň zdrojem inspirace. Symbol plodí další symboly. O absolutní volnosti v možnostech interpretace snad ani nemusí být řeč. Navíc se symbolu jako podpory imaginace týče, nejedná se o nástroj, který by byl vnucený celé skupině. Nezkušený hráč v něm mohou nalézt berličku pro svoji představivost, pracovat deskriptivně, držet se karty. Zkušeným hráčům poslouží jako odrazový můstek, který nikterak nebrání jejich rozletu – symbol je pro ně okrajovou asociací. Dobře to lze vidět například na aktivitě *Atlantida* (viz *Zlatý fond her* v tomto čísle).

Karty jsou na rozdíl od jiných uměleckých prostředků velmi flexibilní co do manipulace, volby i změny (jsou to přeci jenom obdélníčky tvrdého papíru): nabízí se tak i další nástroj, který je možné vložit do rukou hráčů, a to je vlastní tempo posunu od karty ke kartě. Účastník si tak může upravovat náročnost aktivity svým dovednostem podle toho, jak často se přesouvá k dalšímu obrázku. Stejně tak může téměř okamžitě změnit názor, zvolit kartu přílehavější nebo se zbavit karty, která jej přestala z jakéhokoli důvodu zajímat.

Další zajímavou technikou manipulace aktivity je graduální omezování počtu dostupných karet. Na začátku takto

¹ Jakkoli bychom chtěli použít termín sebezpyt a vyhnout se tak čemukoli, co zavání hlubinnými teoriemi. ©

vystavěné aktivity mohou účastníci volně „draftovat“ karty do konkrétního počtu kusů, ze kterého následně vybírají pouze několik opravdu relevantních symbolů. A i tento omezený výběr v několika krocích dále ořezáváme tím, že nutíme hráče karty dále vyřazovat, například tempem jeden kus za kolo. Dostaneme se tak k těm nejhodnotnějším symbolům z pohledu účastníka, a můžeme tak jasně zaměřit naši reflexi.

Tato metoda nalezne své uplatnění zvláště u aktivit zaměřených na tvorbu hodnot a konstituci hodnotových žebříčků, které navíc začarovává do příběhů karet – obecný pojem rodina musí najít konkrétní podobu limitovanou symboly na kartách. A proč je v mém případě rodina vyjádřená jako králík bojující s drakem? To je přeci výborný prostor pro další pedagogickou práci! Vyřazovací strategie účastníky pobízí při práci s hodnotovým žebříčkem, nicméně nezastaví se u něj. Omezené kvantum zvolených symbolů, které se tenčí každým kolem, je zábavné také při formulaci vlastního chování v předkládaných modelových situacích (viz *Čítanka ve Zlatém Fondu her* v tomto čísle) nebo při popisu dalších členů účastnické (instruktorské) skupiny. Nutnost využít daný symbol v kontextu, který mu nenáleží a priori, je prostorem pro růst tvořivého přístupu k realitě a k fenoménům v ní. Nutí nás neomezovat se na jasné a čitelné paralely mezi světem symbolů a světem tepajících srdcí. Nutí nás uznat, že ne každý vlk žere Karkulky.

Kus papíru

Díky podobě, v níž karty existují, se nabízí ještě další, byť na první pohled drastické využití. Karty jsou účastníkům předkládány jako „spotřební zboží“ a dopředu kalkuluje s tím, že se nám z aktivity nevrátí. Což nezbytně nemusí znamenat destrukci karet. Možná dokonce pravý opak. Karta, která se stane součástí portfolia materiálů, které si mladý člověk odváží z kurzu, přeci není ztracená. Kar-

ta, kterou popíše dojmy z konkrétního dne jako jeho reflexi – ta jistě není ztracená. Karta, kterou účastník věnuje jinému s popisem toho, čím jej zaujal (a co se váže k symbolům na ní), ta rozhodně není ztracená! Jasně, že nakupovat novou krabici pro každý program by bylo ekonomicky nerozumné, ale karty lze kopírovat nebo si rovnou namalovat či vyrobit vlastní.

S tím se pojí další možnost hrát si se symboly na kartách. Ve smyslu zásady Jana Ámose (a.k.a. J. A. K.) *od známého k neznámému* lze uvažovat herní karty plné neurčitostí, symbolů vtisknutých do abstrakce, barevných skvrn, čar, barev, ploch. Jsme kategoricky jinde než u šneků, přesýpacích hodin a kolébek zanechaných v lese. Heuristická radost z objevování symbolů na těchto kartách je radostí z rozmluvení nicneříkajícího. Velmi podobně, s daleko větším pocitovým efektem, fungují hry s fotografiemi mraků.

Rejstřík toho, jak se karty plné symbolů mohou ocitnout v zážitkových programech a jaké role v nich mohou plnit, by asi nebyl úplný, kdybychom nezmínili možnost participace účastníků na vzniku samotných karet. Setkání s tím, kam se může vyvinout příběh karty, které jsi vtiskl jasný (evidentní) smysl použitým symbolem v ruce někoho jiného, kdo ji začne „číst“, je výpovědí o nás samotných – bytostech soustředěných na sebe a svou optiku.

Práce se symboly na kartách je svěží, nepředvídatelnou, autentickou a růstovou metodou v balíku prožitkových aktivit. Zvláštní zřetel si zaslouží pro jejich relativní bezpečnost a plošnou zvládnutelnost i u hráčů bez ranku dovedností s zážitkovými přístupy, řízenou reflexí, sebezpytem a sebe prezentací. Učí nás vnímat, že mnohdy toho vhodný obrázek praví víc než hodiny blábolů.

Rozvoj osobnosti a dovedností skrze improvizální techniky

Simona Trávníčková

Jsou čtyři a stojí na divadelním jevišti. Před nimi 150 diváků, kteří se přišli zasmát a výborně se celý večer bavit. Přišli na improvizální představení. Chtějí prožít krásný večer. Improvizátor nemá připraveno vůbec nic. Není žádný scénář, žádné předem dohodnuté příběhy, scénky, témata. Nic. Vše vzniká přímo na jevišti před zraky diváků, kteří sami zadávají témata, o kterých mají improvizátoři hrát.

Co potřebuje improvizátor, aby byl schopný si na jeviště stoupnout a odehrát improvizované představení, na které budou diváci dlouho vzpomínat a budou se chtít přijít podívat znovu? A co potřebuje instruktor, aby mohl uvádět programy na zážitkovém kurzu, byl zároveň oslňující i srozumitelný a dokázal okamžitě přirozeně zareagovat na změny, které se z různých příčin dějí?

Musí být připraven na cokoli. Musí být plně v přítomnosti, aby dokázal pohotově reagovat na to, co se děje. Musí umět naslouchat ostatním. Musí umět přijmout situaci, která se objeví, a reagovat na ni. Musí si umět vzít prostor, když je to potřeba, a zároveň ho umět věnovat ostatním. Musí být flexibilní. Musí umět pohotově generovat nové nápady. Musí mít chuť experimentovat a zkoušet nové věci. Nesmí se bát udělat chybu. Musí být ochoten jít do rizika. Jedná se o celou řadu dovedností, které je třeba u improvizátora rozvíjet. Tyto dovednosti se rozvíjí speciálními cvičeními, která ve výsledku umožňují sebevědomě vystoupit na jeviště a hrát v bezbřehém neznámu.

Možná překvapí, že improvizaci – schopnost reagovat na nepřípravené – je možné trénovat. Časem se zjistilo, že techniky a cvičení, kterými se improvizátoři zdokonalují v daných dovednostech, jsou přenositelné i do jiných oblastí a že je lze použít na rozvoj těchto pro život a pro práci nezbytných dovedností nejen u improvizátorů. A tak ve světě vznikla dnes hojně využívaná metoda rozvoje specifických dovedností skrze improvizální cvičení (tzv. *applied improvisation*). Metoda aplikované improvizace tedy využívá improvizální cvičení pro osobnostní rozvoj a trénink soft skills z řady konkrétních oblastí (kreativita, spolupráce, prezentač-

ni dovednosti, práce se stresem, schopnost rychlé reakce v proměnlivém prostředí).

Zajímavé je, že u nás má slovo improvizace spíše negativní konotaci. *Nestihl jsem se připravit, tak jsem to nějak zaimprovizoval.* – Zapomněl jsem si vzít to správné lano, tak jsem to nějak sešmudlil z toho, co jsem zrovna měl. Obecné vnímání směřuje k tomu, že improvizace nastupuje, aby se „zahasily“ problémy, protože přípravě byla věnována nedostatečná pozornost, protože se věci nedostatečně naplánovaly. Proto je pro mnohé trénování této dovednosti těžko přijatelné.

To mám své lidi trénovat, aby záměrně podceňovali přípravu? Nikoli. Trénink improvizace v našem pojetí cílí na situace, kdy se věci navzdory dobré přípravě a kvalitnímu plánu začnou vyvíjet jinak, než se předpokládalo. V takové situaci je potřeba umět si poradit, nenechat se zaskočit a dokázat pohotově reagovat. Ve firmách je v současné době stále více vyžadována schopnost spontánní reakce a schopnost poradit si v nastalé situaci s tím, co je zrovna k dispozici. Tedy schopnost improvizovat, která ovšem neslouží jako náhražka přípravy.

Dobře se to ukazuje na příkladu jazzových hudebníků. Aby někdo mohl být vynikajícím jazzovým improvizátorem, musí skvěle ovládat svůj nástroj, musí mít odehrá-

no spoustu předem napsaných skladeb. Teprve potom se může pustit do improvizace. Stejně je to i s improvizací v práci a v životě. Dovolit si improvizovat při práci mohou stejně tak jen ti, kdo ve své profesi získali široké znalosti a na maximum využívají a zdokonalují své schopnosti.

Improvizaci je možné vnímat v několika základních dimenzích (van Bilsen, Kadijk & Kortleven, 2013, p. 18):

- » Improvizace jako kolektivní umění (na začátku zmiňované improvizací divadlo, improvizovaný zpěv nebo hra na hudební nástroj).
- » Improvizace jako prostředek osobního rozvoje (pomocí tréninku improvizace lze dospět k vysoké míře sebepoznání a rozvoje individuálních dovedností).
- » Improvizace jako technika tréninku týmových dovedností (skrže jednotlivá cvičení se skvěle trénují dovednosti nezbytné pro práci v týmu).
- » Improvizace jako postoj (postoj k životu, postoj k práci – uvolněnost, otevřenost a připravenost na řešení věcí, které nemůžete naplánovat a na které se nemůžete předem připravit).

Stejně jako metoda zážitkové pedagogiky tedy cílí na osobnostní rozvoj a na rozvoj týmových dovedností skrže cíleně vytvářený zážitek přetavený do zkušenosti. Jen improvizátoři kvůli tomu neběhají venku, nevyužívají lana, skály, hory a vodu, ale řadu cvičení a vysoce koncentrovanou pozornost všech účastníků nejlépe uvnitř místnosti.

Co konkrétně je tedy možné skrže improvizaci trénovat? A jak je možné tato cvičení využít na seberozvojových kurzech, které pracují se zážitkem a jeho reflexí?

Láska k chybě

Školský systém, ve kterém byla nebo je většina lidí vychovávána, je založen na trestání chyby. Každá chyba, které se dopustíme, je po zásluze potrestaná. Dvojkou, trojkou, čtyřkou, pětkou. Běčkem, céčkem, děčkem, éčkem, efkem. Strach z chyby, ze selhání a z potrestání nás limituje v přirozené odvaze zkoušet nové věci. Ve skutečnosti je ale chybování jedním ze základních nástrojů učení. Pokud nebudeme mít v životě odvahu dělat chyby, je velmi těžké se posouvat dál a rozvíjet se. Improvizátor je chybě vystavován neustále. Jelikož nikdy neví, jak to dopadne, musí neustále počítat s tím, že prohraje, že to nevyjde. Že selže, že

scénka, kterou sehraje, nebude dostatečně zajímavá. A i když není dobrá, přesto musí být ve vteřině schopný se sebrat a hrát dál. V základním postoji tedy improvizátor musí „milovat chybu“.

Lásku k chybě lze trénovat na celé řadě cvičení. Většina lidí na chybu obvykle reaguje v duchu věty *ach jo, já jsem to pokazil*. Namísto toho mají účastníci instrukci, že poté, co někdo udělá chybu, má zvednout ruce nad hlavu a začít se hlasitě radovat se slovy *Hurá, udělal jsem chybu!* Tato hlasitá radost může být spojena s oslavným kolečkem chyby (účastník běhá vně kruhu ostatních) nebo jiným úkolem. Cílem je, aby si účastník uvědomil, že nejhorší, co se stane po chybě, je oslavné kolečko chyby. Tedy ve skutečnosti vůbec nic. A přestal se tak bát chybovat.

Kreativita

Tlak na inovace, nové myšlenky a postupy je v dnešní společnosti všudypřítomný. Improvizacími technikami je možné pracovat na rozvoji individuální kreativity (schopnost generovat nové nápady) stejně jako na schopnosti přijímat nápady ostatních a ty rozvíjet (týmová kreativita).

Jedním ze způsobů, jak podporovat vlastní kreativitu, jsou asociační cvičení. ➡

Trénink improvizáčního divadla Bafni. | foto © Kamil Coufal

Vystoupení účastníků pravidelného improvizáčního kurzu realizovaného Bafni. | foto © Kamil Coufal

Účastníci stojí v kruhu. První řekne jakékoli podstatné jméno a ukáže na někoho v kruhu, který řekne první slovo, které ho v souvislosti s tím napadne. Je podstatné, aby si nikdo nepřipravoval slovo dopředu, ale reagoval na slovo, které k němu přichází. Toto cvičení samozřejmě trénuje i pohotovost a rychlost reakce.

Pohotová reakce na nečekané situace

Pro improvizaci na jevišti je nezbytné umět rychle reagovat. A nenechat se zaskočit tím, co přichází, aniž bychom to čekali. Pro schopnost rychlé reakce je nutná uvolněnost a otevřenost. Stres, který nás vyblokuje v reakci, je přirozená reakce na situaci, kterou nepředpokládáme. Pokud nejsme otevření tomu, že může přijít něco, na co nejsme připraveni, je těžké pohotově reagovat. Řada improvizčních cvičení trénuje právě tuto schopnost. Trénink pohotové reakce spočívá v tom, že se improvizátoři neustále vystavují situacím, které nečekají a ve kterých jsou nuceni reagovat.

Umění pohotové reakce se trénuje například na cvičení, při kterém se účastníci stleskávají po kruhu. Dva vedle sebe stojící účastníci se podívají z očí do očí a mají za úkol tlesknout společně v jednu chvíli. Poté se ten, na koho impuls přešel, otočí na vedle stojícího hráče. Impuls ke společnému tlesknutí takto putuje po kruhu. Pokud jej chce někdo z účastníků vrátit zpět, tleskne podruhé dvakrát a impuls se vrací zpět do směru, ze kterého přišel.

Spolupráce

Improvizovat je samozřejmě možné v jednom. Jakmile je ale improvizátorů na jevišti více, musí spolupracovat. Opět je velmi jednoduše vidět, pokud některý z nich hraje jen na sebe: nedává prostor ostatním, považuje sám sebe za důležitějšího či není schopen reagovat na ostatní a vymýšlet nápady společně. Trénink se zaměřuje na vnímání ostatních, schopnost jejich pochopení, hledání rovnováhy mezi prosazováním sebe sama a dáváním prostoru druhým.

Existuje řada improvizčních her a cvičení, které cílí na trénink týmové spolupráce. Cvičení, na kterém se toto výborně ukazuje, je například společný pohyb v kruhu. Jeden

dobrovolník jde za dveře a neposlouchá. Ostatní dostanou za úkol, aby stáli v kruhu a vybrali si jednoho šefa pohybu. Potom se společně hýbou tak, aby příchozí dobrovolník nepoznal, kdo daný pohyb vede.

Komunikace

Improvizace trénuje schopnost srozumitelné komunikace. Improvizace nutí být maximálně srozumitelný ve svém projevu. Ostatní improvizátoři musí být okamžitě schopni rozumět tomu, co jejich kolega říká. Jednotlivá cvičení tak trénují schopnost otevřené a jasné komunikace.

Při improvizaci je neskutečně důležité umět poslouchat, co improvizáční partner říká. Stačí se na chvíli zamyslet a neposlouchat, a najednou improvizátor neví, co se na scéně děje, je ztracen. Tento zážitek je tak silný, že dává okamžitou zpětnou vazbu improvizátorům. Improvizace takto trénuje schopnost skutečně poslouchat a porozumět tomu, co chce improvizáční partner sdělit.

Jedno z mnoha cvičení, kterým je možné aktivní naslouchání trénovat, je například příběh po větě. Účastníci mají za úkol vyprávět společně ve dvojici příběh na zadané téma. Střídají se po větě. Pro to, aby na sebe příběh navazoval a dával smysl, je kromě jiných dovedností nezbytné i to, aby se improvizátoři poslouchali. To předpokládá, že když jeden účastník mluví, druhý účastník skutečně poslouchá. A nepřipravuje si argumentaci, odpověď, ani nepřemýšlí o tom, že s tím, co první říká, nesouhlasí. Základem pro to je schopnost plně přijmout, že to, co partner říká, je fakt. A umět s tím nebojovat, ale poslouchat a navázat na to.

Veřejné vystupování

Už z povahy věci je jasné, že schopnost veřejného vystupování (mluvit, prezentovat, pohotově odpovídat na otázky a reagovat na situaci) je pro improvizátora nezbytná. Trénink improvizace pomáhá k tomu, abyste si veřejné vystupování skutečně užívali.

Cvičení, kterým se může trénovat veřejné vystupování, je například Proslov. Účastník má za úkol bez přípravy mluvit po dobu dvou minut o nějakém tématu, které mu zadají ostatní.

Improvizační zápas Bafni vs. O.L.I.V.Y. na festivalu Improtřesk 2014. | foto © Martina Kučerová

Osobnostní rozvoj

Individuální rovina improvizáčního tréninku přináší možnost náročnými cvičeními trénovat svůj mozek. Hledat vlastní silné stránky, které je možné posilovat, a slabé stránky, na kterých je možné pracovat. Především ale trénink improvizace dokáže směřovat k životnímu postoji, který je založen na otevřenosti k novým výzvám, k novým možnostem.

Trénink improvizace rozvíjí schopnost být tady a teď, soustředit se na přítomnost. Zároveň trénuje umění přepínat mezi zaměřenou a rozptýlenou pozorností, tj. schopnost plně se koncentrovat pouze na jednu věc či zároveň vnímat dění v širokém okolí bez konkrétního zacílení.

Závěrem

Účastníci kurzů rozvoje skrze improvizáční cvičení na této metodě rozvoje dovedností oceňují především to, že čas strávený na workshopu uběhl neuvěřitelně rychle a že si v jeho průběhu často ani nevšimli, že

se je někdo snaží něco naučit. Ale přitom jsou sami schopni reflektovat, že se něco nového učí. Je to proto, že rozvoj dovedností skrze improvizáční techniky je hravý a zábavný, zároveň ale umožňuje jasně pojmenovávat principy, které v tréninku fungují, a rozkrývat problémové oblasti. Průběžná zpětná vazba, kterou účastníci neustále dostávají od okolí už jen tím, že na aktivitách participují, je všudypřítomná a neúprosná. Okamžitě sami vidíte, co funguje a co nefunguje vám a ostatním. A můžete se ptát po příčinách. A to je jedno z nejpoutavějších tajemství rozvoje dovedností skrze improvizáční techniky.

Jak metodu aplikované improvizace využít na zážitkových kurzech? Věřím, že to s ohledem na výše řečené ani není nutné zdlouhavě komentovat. Základem využití improvizáčních technik pro osobnostní rozvoj je, stejně jako u ostatních kurzů využívajících pro rozvoj zážitků, jednoduchý osvědčený postup: záměr – akce – reflexe. ➡

Klíčem aplikované improvizace je samozřejmě bezprostřední intenzivní přítomný zážitek, skrze jehož reflexi improvizátoři rozvíjí konkrétní dovednosti. Pro správný trénink skrze improvizaci cvičení je třeba rozumět tomu, co které cvičení rozvíjí, a je nezbytné je umět správně dramaturgicky zařadit do programu tréninku. Dokážete tak účastníky přimět soustředit se na čistou přítomnost a v této stoprocentní pozornosti je vést k jejich seberozvoji. Hraní improvizovaných scének bez jakékoli přípravy, kterému samozřejmě předchází jednotlivá dramaturgicky dobře sestavená herecká cvičení, podporuje v účastnících odvahu a vyvolává v nich pocit svobody a vědomí, že cokoli je možné.

Literatura:

- van Bilsen, G., Kadijk, J. & C. Kortleven. (2013). *Yes And... Your Business: The added value of improvisation in organization.* www.yesandyourbusiness.com

KAM JÍT TRÉNOVAT IMPROVIZACI?

Brno

Pravidelné kurzy a víkendové workshopy divadelní i aplikované improvizace improvizací divadlo Bafni.

www.bafni.cz

Praha

Kurzy aplikované improvizace nabízí Improinstitut.

www.improinstitut.cz

Ostrava

Kurzy improvizace nabízí Improacademy.

www.improacademy.cz

Nadšení účastníků Improkurzu po skončení jejich prvního představení před veřejností. | foto © Kamil Coufal

Zlatý fond HER

VÝJEVY ZE ŽIVOTA MÉHO

autor: Michal Zahradník

upravil: Petr Sedlář, Petr Miklíček

Cíl:

Účastníci porozumějí charakteristikám jednotlivých fází Kolbova cyklu učení se ze zkušenosti, zamýšlejí se nad důležitými momenty vlastního života a jejich dopady coby impulzů pro další žití.

Instruktoři, čas, příprava, pomůcky, cílová skupina, velikost účastnické skupiny:

2, 120, 10, balíček symbolových karet (s výběrem asi 15 karet na každého účastníka), mladí dospělí – dospělí, individuální práce

Anotace:

Pracovně této aktivitě říkáme také „Kolbe v obřázcích spoutaný“. Aktivita patří ke kurzu Úvod do zážitkové pedagogiky, kde je zařazována k demonstraci Kolbova cyklu učení a hlavních mantinelů diagnostické práce. Hráči si z balíku karet se symbolickými výjevy vybírají 5 až 6 karet, které mapují nejdůležitější okamžiky jejich existence. Karty připnou kolíky k archu papíru a ke každé z nich pak připisují stručný popis toho, co se dělo, jak to prožívali, hodnotili a kam je to posunulo, co si ze situace vzali.

Opěrná aktivita:

Aktivita není zcela autorská, její principy pro nás odkryl Michal Zahradník, jedna z významných osobností českého streetworku. Tam, kde nám ale předložil pastelky a nechal nás tápat nad životem, nabízíme účastníkům svět barevných karet, které jim jednak pomohou najít důležité momenty a dále je nestresují výtvarným projevem. Umožňují účastníkům prožívat svůj vlastní příběh ve zkratce, v symbolickém nadhledu a v bezpečí odstupu od konkrétních malůvek situací, na které člověk nemusí být pyšný, nemusí na ně rád vzpomínat nebo je znovu vykreslovat. Pak je asi kapka rosy na listě bezpečnějším vyjádřením než malovat nehodu s úmrtím v rodině.

Reflexe:

Reflexe necílí na obsah takto zpracované sebe-diagnostiky, ale na pocity, které sebereflexe vyvolává. Čili na proces sebezpytu, jeho rozsah v běžném životě a jeho nezbytnost s ohledem na využívání vlastních zážitků k dalšímu seberozvoji. Emocionální odezva aktivity dobře demonstruje nezbytnost citových investic při učení ze zkušenosti. Práce s Kolboho pohledem na využívání zážitků v lidském učení je v kontextu aktivity zřejmá. V rovině tréninku diagnostické práce může být impulsem pro pochopení narace lidského osudu jako symbolického zkreslení – karty, která jen těžko dosáhne do nuancí a kontextů skutečných lidských životů, a přesto je poměrně přesným a potřebným pohledem na život člověka, jeho poměrně komplexním a významným popisem.

ČÍTANKA

autor: Petr Sedlář, Petr Miklíček

Cíl:

Účastníci si uvědomují své typické reakce v běžných i extrémních situacích života, hodnotí je a sami pro sebe je vyprávějí pomocí symbolů. Uvědomují si, že většina symbolů dokáže zachytit větší než konvenční přírůstek rozměr. Vnímají paletu lidských reakcí v běžných situacích jako v zásadě chudou, lišící se spíše odstíny než barvou jako takovou.

Instruktoři, čas, příprava, pomůcky, cílová skupina, velikost účastnické skupiny:

2, 60, 10, balíček symbolových karet (s výběrem asi 20 karet na každý tým), malé lístečky s názvy děl, úryvky z literatury, mladí dospělí – dospělí, 8–20

Anotace:

Hráči si z balíku karet zvolí 10 (nebo méně) karet, které podle nich komplexně popisují jejich osobnost z hlediska chování v různých situacích. Předkládáme jim pak postupně texty z klasických děl české či světové literatury, které utneme ve fázi eskalace konfliktní (vášnivě, mravně sporné atd.) situace. Účastníci pak vybírají svou reakci v této chvíli a přiřadí k ní jednu kartu. Tu zároveň ztrácí pro další použití.

Opěrná aktivita:

Karty vyskládáme na zem tak, aby na ně bylo dobře vidět. Účastníci z nich vybírají přibližně 10, které je samotné (podle nich samotných) nejlépe popisují v komplexním pohledu na život. Tedy tak, aby byl výběr karet reprezentativní galerií obvyklého chování jednotlivých účastníků. Karty mohou podle potřeby vybírat a vracet zase zpět. Úkol se dobře chápe při zadání Jak se chová? Jaký jsem? Aktivita vyžaduje určitou úroveň hráčských dovedností, má relativně vysoký koeficient psychické náročnosti a ze své podstaty klade vysoké nároky na sebepoznávání a sebehodnotící práci.

Hráčům postupně nabízíme úryvky z české i světové literatury (viz tabulka níže). Volba je intuitivní, je dobré připravit si úryvků víc, volit díla, která zná alespoň instruktorský tým důvěrně, která přerušíme v jejich kritických, vypjatých, dramatických místech. Účastníky pak vyzveme, aby z balíčku vybrali a odložili kartu, která nejlépe popisuje jejich vlastní chování, tak jak jeho průběh v odvyprávěné situaci odhadují. Kartu už nemohou použít k popisu svého chování v dalším úryvku. Počet přečtených úryvků by mohl dosáhnout ležce za polovinu počtu karet, které měli účastníci na začátku aktivity k dispozici.

Reflexe:

Reflexe může nabývat různých cílů v závislosti na místě hry, které jí vyčlenil program. Typicky se lze soustředit na sebeznavost, poměrně jednoduchou

Autor	Dílo	Moment
W. Shakespeare	Romeo a Julie	Romeo se dozvídá o Juliině smrti
A. Lustig	Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou	závěrečný vstup do plynové komory
J. Steinbeck	Hrozny hněvu	narození mrtvého dítěte Růže Sáronské
W. Golding	Pán much	Čuňasova smrt
V. Dyk	Krysař	Krysař zjišťuje, že je Agnes mrtvá
Ch. V. Felscherinow	My děti ze stanice Zoo	Christiana se rozhodne poprvé vyzkoušet heroin
S. King	Zelená míle	přípravy na popravu Johna Coffeyho
W. Styron	Sophiina volba	Sophie volí, které z jejich dětí přežije a které půjde na smrt
H. Sienkiewicz	Quo vadis	Ursus bojuje v aréně o Lygiin život, císař poté váhá s udělením milosti
J. Verne	Cesta kolem světa za 80 dní	Phileas Fog se vrací do Londýna a má za to, že prohrál sázku a je na mizině

strukturu lidských reakcí a jejich legračnost v souvislosti s tím, že je dokáže poměrně přesně popsat balík deseti karet a pár úryvků z čítanky. Při trénování práce se symboly se můžeme soustředit na schopnost člověka přiřadit k symbolu nový význam, pokud je to zapotřebí – v konečné fázi nemusí mít účastník k dispozici přesné karty a obrázky, který si do balíku vybral jako „vztek“, použije pro vyjádření „rozpaků“.

Zpravidla od aktivity neočekáváme analýzu a hodnocení vlastního chování, svázanost symboly příliš nenahrává bezpečnosti takového uvedení, sebeznanosti se mohou dotýkat spíš otázky po tom, jestli účastníci vědí, jak se v běžných (nebo vypjatých) situacích chovají, zda se dokáží vidět jako literární hrdinové – z odstupu, případně v jakých příbězích jsou na sebe (coby hrdinu) pyšní a kdy naopak ne.

ATLANTIDA

autoři: Petr Sedlář, Petr Miklíček

Cíl:

Při práci se symboly rozvíjet vypravěčské dovednosti, imaginaci, konstrukci mravního poselství. V týmové verzi dále schopnost spolupodílet se na kreativní práci týmu, prezentovat výsledky práce. Aktivita je výrazně směřována k etickým a celospolečenským problémům.

Instruktoři, čas, příprava, pomůcky, cílová skupina, velikost účastnické skupiny:

1, 60, 10, balíček symbolových karet (s výběrem asi 15 karet na každý tým), starší školáci, mladí dospělí – dospělí, 2–20

Anotace:

Atlantida je individuální nebo skupinový úkol, při kterém hráči konstruují příběh ilustrovaný pěti kartami, které si vyberou, a v němž popisují zánik mocné říše, která se ztratila pod hladinou oceánu. Při reflexi se dostáváme ke společným znakům jednotlivých scénářů, jejich vztahu k dnešnímu světu a jeho vratkosti.

Opěrná aktivita:

Jednotlivec nebo malá skupina účastníků si z balíčku karet, které rozložíme na podlahu místnosti, vybírají ty, které se jim nejlépe hodí do jejich verze příběhu o pádu Atlantidy. Vytváří jakýsi pomyslný komiks, přičemž jsou karty určitým vodítkem (a zároveň limitou) jejich fantazie. Obvykle stačí 5–6 karet. Kar-

ty mohou z podlahy libovolně brát a zase vracet, vyměňovat za potřebnější. Týmům je potřeba vyhradit domeček – místo, kde mohou na příbězích pracovat nerušení dalšími účastníky. Po uplynutí asi 30 minut (v závislosti na dynamice účastnické práce a cílové skupině) jednotlivé týmy prezentují své příběhy jejich vyprávěním. Příběh ilustrují kartami, které mohou kolovat po účastnickém kruhu, být promítány nebo podobně.

Reflexe:

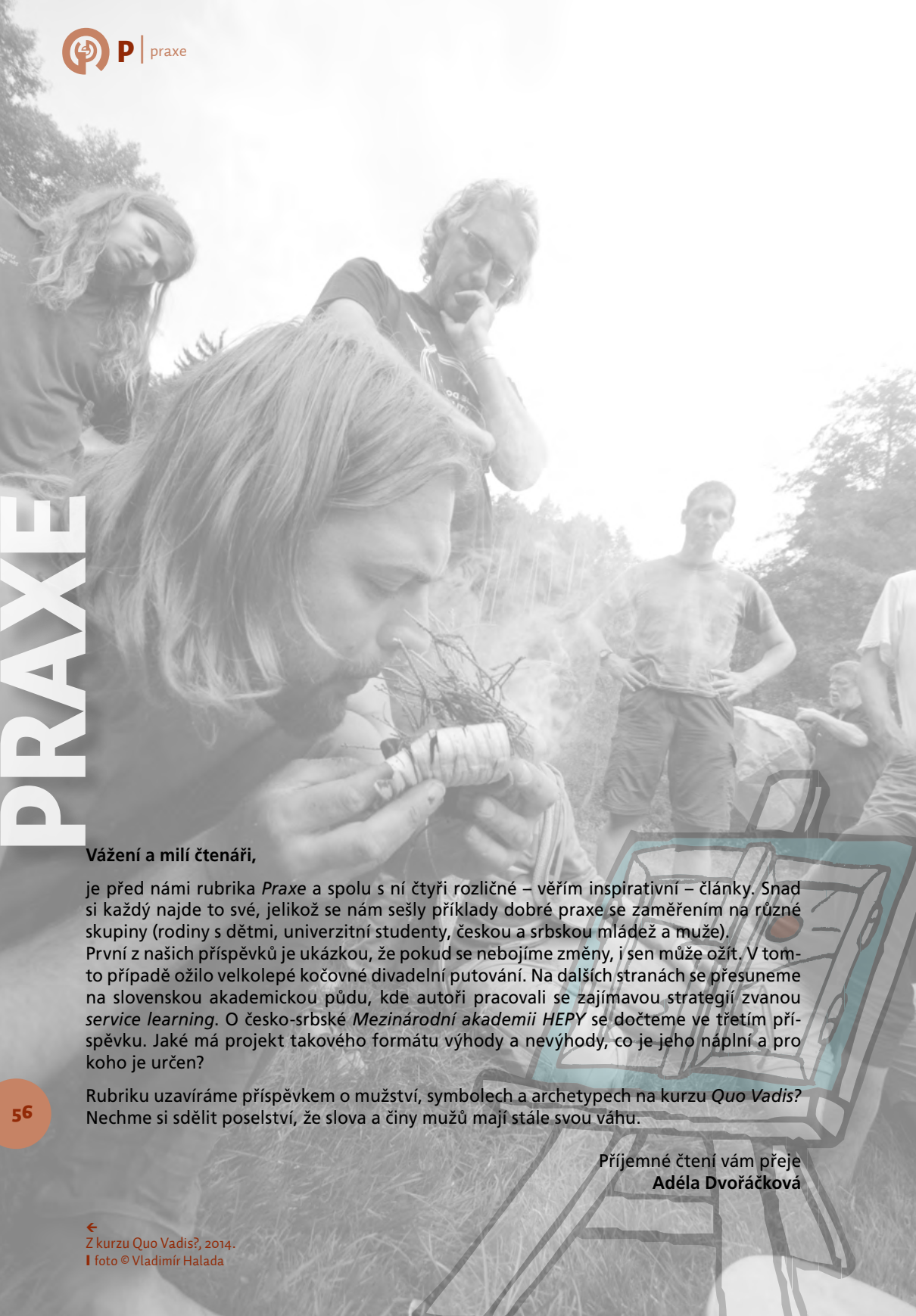
V reflexi se dá velmi dobře soustředit na společné znaky příběhů. Zpravidla jsou to varovná znamení, prvky naděje v zoufalé situaci, přežívající trosečníci a fenomén využití času. Tato témata aktualizujeme k realitě naší společnosti. Soustředíme se na fakt, že je naše civilizace varována daleko sofistikovanějšími způsoby než jenom „havrany létajícími nízko nad hradbami“, na naději, která nám zbývá. V sekvenčním uvádění aktivity za ni zařazujeme komunikační cvičení, v němž účastníci formulují, obhajují a prosazují před svým parlamentem zákony, které by ochránily zemi před dalšími katastrofami atlantických rozměrů. Týmy přitom vycházejí z jedné verze příběhu, který zvolí (u dětí používáme instruktorskou verzi příběhu).

PRAXE

vedoucí rubriky: **Adéla Dvořáčková**
dvorackova.adela@gmail.com

P

Vážení a milí čtenáři,

je před námi rubrika *Praxe* a spolu s ní čtyři rozličné – věřím inspirativní – články. Snad si každý najde to své, jelikož se nám sešly příklady dobré praxe se zaměřením na různé skupiny (rodiny s dětmi, univerzitní studenty, českou a srbskou mládež a muže). První z našich příspěvků je ukázkou, že pokud se nebojíme změny, i sen může ožít. V tomto případě ožilo velkolepé kočovné divadelní putování. Na dalších stranách se přesuneme na slovenskou akademickou půdu, kde autoři pracovali se zajímavou strategií zvanou *service learning*. O česko-srbské *Mezinárodní akademii HEPY* se dočteme ve třetím příspěvku. Jaké má projekt takového formátu výhody a nevýhody, co je jeho náplní a pro koho je určen?

Rubriku uzavíráme příspěvkem o mužství, symbolech a archetypech na kurzu *Quo Vadis?* Nechme si sdělit poselství, že slova a činy mužů mají stále svou váhu.

Příjemné čtení vám přeje
Adéla Dvořáčková

Mámo, herci jedou!

Eva Jedelská

Myšlenka kočovného divadelního putování vznikla jako alternativa klasického prázdninového táboření v tee-pee, které sdružení Veteran Green, společenství rodin s dětmi, pořádalo pravidelně čtrnáct let. Po tak dlouhé době jsme zatoužili po změně, po nových výzvách a prožitcích – a dostalo se nám jich vrchovatě. Během dvou týdnů jsme překročili svoje osobní hranice, zažili vzepětí společné práce i euforii ze společného úspěchu. Ověřili jsme si, že je-li nabídnut projekt dostatečně přitažlivý, můžou ho vzít za svůj dospělí i děti.

Prrr! – zní zvučně nad sluncem prohřátou venkovskou silničkou. Dva koníci, Toník a Maruška, poslušně zastavují a malé děti honem seskakují z vozu, zatímco ty větší už obsypaly třešňové stromy po obou stranách cesty. Třešně jsou zralé a chutnají sladce, jako samo léto, jako svoboda kočovníků, procházejících krajinou, jako vřelost přátelství.

Tuhle chvíli jsme si vysnili už dávno. Během měsíců příprav, nekonečných debat o kilometrech, jídle a hygieně, prepisování scénáře a zkoušení až do úmoru. Někdy se to prostě povede – a sen ožije. Ovšem nebylo to zadarmo. A leccos dopadlo o dost jinak, než jak jsme si představovali.

Kočovné divadelní putování, 2014. ! foto © Rozálie Jirásková

Kde budeme spát, co budeme hrát?

Rozhodnutí sice padlo už v zimě, tedy víc než půl roku před akcí, vlastní intenzivní příprava ale ve skutečnosti trvala pouhé dva měsíce. Během této doby bylo zapotřebí naplánovat trasu – a také ji celou osobně projít na kole, zmapovat průjezdnost pro plně naložený vůz tažený koňmi, vytipovat místa vhodná k přenocování i k vystupování a všechno domluvit na příslušných úřadech, zámcích, v kempech i hospodách. Nejednalo se totiž o pouhou hrstku dobrodruhů; naše skupina čítala přes pět desítek účastníků od čtyřletých dětí až po zralé padesátníky. Táboření nadivoko bylo v takové sestavě nepříjemné, měli jsme proto na každé „štaci“ předem domluvené místo na spaní (ve vlastních stanech nebo ve spacácích pod střechou), možnost základní hygieny, snídaně a večeře. Na vaření nebyl čas – ráno bylo třeba balit a vyrážet a večer zase stavět scénu a hrát.

Další úkol čekal na technicky zdatné muže: vymyslet a vyrobit lehkou, ale pevnou konstrukci, která by se dala jednoduše rozebrat a zase sestavit a po namontování na vůz vytvořila jeviště s oponou. Opravdu pěkná hračka pro velké kluky! Postavit

bylo nutné i samotný vůz a koně naučit tahu.

A samozřejmě, potřebovali jsme i divadelní kus, aby bylo co hrát. Možnost použít už hotový text byla odmávnuta hned zpočátku jako nudná a zbabělá. Místo toho se dala do práce šestičlenná skupina, která během čtyř celodenních schůzek (jež byly samy o sobě logistickým oříškem, protože jednotliví členové se sjížděli ze čtyř různých koutů republiky) vytvořila kompletní scénář rozverně hříčky plné lásky, intrik, zpěvu a tance s názvem *Sakrblé, lásky trablé*.

Zkoušíme na dvou frontách

Začátkem prázdnin se tedy všech čtrnáct rodin shromáždilo v legendárním středisku České tábornické unie v Lipnici nad Sázavou, kde měly celý první týden intenzivně pracovat na představení. Přestože byl tento čas věnován zkoušení a všem ostatním přípravným činnostem – výrobě rekvizit, malování kulís, dotváření kostýmů, skládání a nácviku písní –, vnímali jsme ho jako plnohodnotnou a vzrušující součást tábora. I cesta je přece cíl... Ubytování s plnou penzí bylo pro nás, zkušené táborníky, dost nezvyklé, mělo nám ale umožnit plné soustředění na společné dílo. A ukázalo

se, že i bez škrábání brambor a mytí nádobí je práce až nad hlavu. Kromě zkoušení „dospělé“ hry se rozběhla příprava poetického tanečně-hudebního představení pro děti *Rok pod jabloní*, jehož tématem bylo střídání ročních dob v přírodě. Vznikalo přímo na místě a vzhledem k tomu, že se ho účastnily prakticky všechny děti včetně těch nejmenších, bylo na nácvik velmi náročné. Některé z dětí ale hrály i v *Sakrblé*, takže po nich často byla sháňka na dvou místech a bylo potřeba obě současně probíhající zkoušky pečlivě koordinovat.

Jak se blížil konec prvního týdne a s ním i premiéra, začínalo nám docházet, jak velké sousto jsme si ukousli. Dostatečně nazkoušet nejen mluvené scény, ale i taneční choreografie a písně se zdálo být nemožné. Pracovalo se celé dny i večery, sílila únava a nervozita. Po nepřilíh přesvědčivé generálce mnohé z nás přemáhala malomyslnost, vždy se ale našel někdo s povzbuzujícím slovem. Při premiéře na lipnickém hradě, na kterou přišlo 120 lidí, jsme nakonec byli odměněni bouřlivým potleskem a poprvé, nikoli ale naposled okusili opojnou chuť úspěchu na jevišti – i ti, kteří původně hrát nechtěli. Putování z Lipnice do Telče mohlo začít.

Zalyžařivší si lyžaři

Já vlastně ani nemusím hrát, raději se budu starat o rekvizity / o koně / o děti. S takovou představou někteří z nás na tábor odjížděli, a nebyla to póza. Jsou mezi námi rození (a zkušení) komedianti, ale i takoví, kteří nikdy předtím na jevišti nestáli. A jak víme, od „blbnutí“ s kamarády k hraní dané role, navíc před úplně cizími lidmi, je daleká cesta. Bylo úžasné sledovat, jak původně toporní muži vybrušují zkoušku od zkoušky svou hrdinskou pózu k dokonalosti. Jak stydlivé dámy hulákají v blízkém lesíku svoje repliky, aby si zvykly na potřebnou intenzitu jevištní mluvy. Skutečným zjevením byla pro všechny přednáška vzácného hosta, pana Alfréda Strejčka, po které se tábořištěm začal po ránu ozývat chropot znějící jako *chrt vtrh v tvrz* nebo výkřiky o zalyžařivším si a nezalyžařivším si lyžaři.

V přátelském prostředí plném důvěry a humoru se osobní bariéry překonávají snadno. Mnozí tak našli v hraní značné zalíbení a začali svoje role kreativně rozvíjet. Pro jejich spoluhráče se tak staly zkoušky poněkud adrenalinovým zážitkem, protože si nikdy nebyli jisti, co z dotyčného vlastně „vypadne“ a jak by na to měli zareagovat. ♥

Přípravy. Kočovní divadelní putování, 2014. | foto © Rozálie Jirásková

Velcí i malí herci

Původní představa, že si z houfu dvaceti dětí vybereme jen tři nebo čtyři na drobné role slušiček či poslů a ostatní budou mít během dospěláckého představení „volno“, vzala brzy za své. Už na začátku putování jsme si totiž všimli, že si děti při pochodu jen tak pro zábavu odříkávají celou hru – všechny role i písně. Zatímco my, rodiče, jsme i po týdenním zkoušení těžce lovilí z hlavy správné věty (a někteří těžce

improvizovali až do derniéry) a málem se vzbouřili, když nám režisér zakázal mít při písničkách v ruce texty, děti se je naučily jen tak mimoděk, tím, že byly při zkoušce někde poblíž. Byla škoda nevyužít jak jejich paměť a hlásky, tak i nadšení: připsali jsme jim roličky, ale hlavně je začlenili do zpívaných a hromadných scén, třeba jako nespokojené venkovany nebo dav provolávající slávu. Poněkud dryáčnický komediantský humor děti od začátku bavil (obávám se, že možná o trochu víc než křehká

skáclovsko-pavlicovská poezie *Roku pod jabloní*, při kterém dojetím slzela většina maminek); svůj půvab pro ně určitě měly i historické kostýmy a fakt, že se účastní divadla „pro velké“.

Zapojení dětí do hraní bylo samozřejmě v plánu, i tak nás ale míra jejich nasazení a nadšení překvapila. Zážitek „společné práce“ známe z táborů, tady byl ale umocněn přítomností publika. Stát v jedné řadě s našimi maličkými, dospívajícími i úplně

dospělými dětmi, klanět se tleskajícím divákům a užívat si pocit výlučnosti a hrdosti na společné dílo, to bylo něco, na co zúčastnění, troufám si tvrdit, nikdy nezapomenou.

**BYLO TEDY ÚPLNĚ
VŠECHNO IDEÁLNÍ?
NE TAK DOCELA.**

Naostro před veřejností. | foto © Rozálie Jirásková

Bez aut to nepůjde

Na voze naložené rekvizity, kostýmy a stany, ostatní osobní věci na vlastních zádech. Soběstačnost a čisté putování. Takový byl náš původní romantický, ale značně naivní záměr. Ukázalo se to hned po prvním přibližně dvanáctikilometrovém denním přesunu, kdy muži pomocí lan dobrzdžovali v kopcovitém terénu kompletně naložený vůz a jejich ženy zatím rozpálenými polními cestami táhly batohy i unavené děti. Vzhledem k tomu, že po příchodu na místo nečekal odpočinek, ale rychlé stavění pódií, převlékání do kostýmů a hraní s plným nasazením (a pak noc ve spacáku na zemi), nebylo s tolika dětmi možné původní plán, putování se všemi věcmi, dodržet – ne bez úplného vyčerpání a „zpruzení“ účastníků. Sbalené batohy s osobními věcmi se tak každé ráno převážely dvěma auty na místo večerního tábořiště, zatímco kočovníci kráčeli za vozem nalehko, jen s pláštěnkou a se svačinou. A budme upřímní – tenhle ústupek byl nepochybně jedním z faktorů, které měly rozhodující vliv na úspěšnost

celé akce. Putování se stalo radostí a lehkost našich zad nám umožnila radovat se bez omezení z líbezné krajiny a z cesty ubíhající pod nohama.

Stojí o nás vůbec někdo?

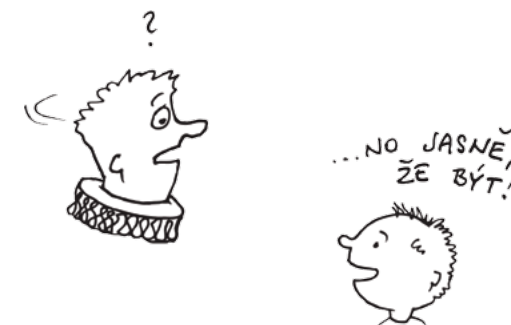
Jistě, dělali jsme to pro sebe, ne pro pár drobných vybraných do klobouku ani kvůli článku v pelhřimovských novinách. Bez diváků ale divadlo ztrácí smysl. Hráli jsme pro rekreanty z kempu (které jsme nejdříve museli bubnováním a vyvoláváním přilákat), pro návštěvníky hradu Roštejna, pro děti z dětského domova i pro skauty. Dostali jsme pekáč buchet, ale zažili i podezřívavé pohledy nebo ještě hůř, totální nezáměr. Na amatérské produkce, byť dopředu ohlášené vylepenými plakátky či dokonce obecním rozhlasem, není dnešní vesnice příliš zvědavá. Že nikdo nepříjde – to bylo jediné, čeho jsme se báli. A když to pak na deštém bičovaném Křemešníkú doopravdy hrozilo, rozhodli jsme se přece jenom hrát. Třeba i pro jednoho jediného.

Ten umí to a ten zas tohle

Co nám tedy tenhle netradiční tábor dal? Při reflexi během závěrečného táboráku řada účastníků zmiňovala jeden překvapivý fakt: na rozdíl od většiny jiných veteránských akcí, u kterých leží tíha zodpovědnosti za organizaci a program na zádech „gamemastera“ a ostatní se spíš vezou, byl tábor *Kočovné divadlo 2014* doslova kolektivním dílem všech zúčastněných. Nebylo potřeba rozdělovat práci; každý se prostě chopil toho, co bylo zrovna v jeho silách (hraní nepočítaje, toho se účastnili všichni). Příklad? Scenáristická skupina se vytvořila tak, že režisér rozeslal e-mailovou výzvu pro všechny, kdo mají chuť se na hře podílet. Vlastní text pak vznikl jako brainstorming, kdy všichni kolem jednoho stolu (a při dobrém červeném víně) chrlili nápady a režisér ty nejlepší rovnou zapisoval do notebooku.

Pro mě osobně – jako pro člověka nepříliš průbojného a rozhodně ne vůdčího – bylo intenzivní zapojení do dění a pocit

vlastní užitečnosti velmi silným zážitkem, který prohloubil můj pocit sounáležitosti se společenstvím. Fascinující – a myslím, že pro všechny – byl i proces, při kterém se z drkotajícího a skřípajícího vozíku našich her postupně stávala hladce svištěcí limuzína. Při posledním představení před plným náměstím v Telči už měla každá rekvizita své přesné místo, převleky i výměny scén běžely jako na drátkách a písně (které dalo takovou práci se naučit) jsme nemohli dostat z hlavy. Není divu, že ten poslední potlesk mnozí z nás oplakali.

Herci v plném nasazení. | foto © Rozálie Jirásková

Rozlíšenie medzi service learningom a ostatnými formami participácie a učenia sa študentov a študentiek.
(vlastné spracovanie)

dity alebo body, ktoré študent/študentka získava za absolvovanie service learningových aktivít, nie sú spojené so službou, tj. nie sú udelené za samotnú dobrovoľnícku aktivitu, ale za to, čo sa študent/študentka naučil/naučila. „Odmena“ je spojená s procesom učenia sa, nie s procesom služby. Zároveň je service learning chápaný ako model dobrovoľníctva založený na rozvoji zručností („skills based volunteering“) cez vlastné aktivity a vlastný zážitok.

Service learning na Slovensku

Service learning aplikovali na Slovensku na akademickej pôde po prvý krát v rámci vzdelávania v sociálnej práci na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity. Pod vedením Alžbety Brozmanovej Gregorovej od roku 2013 vznikol na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici desaťčlenný pedagogický tím z pedagógov zo šiestich rôznych pracovísk UMB. Uvedený tím vznikol v rámci projektu *Rozvoj inovatívnych foriem vzdelávania na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici* podporeného zo zdrojov Európskej únie.

Naším prvým krokom bolo zistenie samotných potrieb študentov. Z výsledkov prieskumu na začiatku projektu vyplynuli tri hlavné požiadavky orientované na zvýšenie časovej dotácie a metodické orientácie zameraných na rozvoj komunikačných zručností, implementáciu teórie do praxe, rozvíjanie schopností v oblasti projektovania a rozvíjanie organizačných schopností. Vyučovacia časť predmetu service learning

sa realizuje formou dvoch desaťhodinových stretnutí v zimnom semestri, kde lektorský tím sprevádza študentov a študentky jednotlivými tematicky odlišnými, ale na seba nadväzujúcimi blokmi: *Čo je service learning?; Práca v tíme; Plánovanie; Propagácia; Komunikácia; Plánovanie v čase; Tvorba rozpočtu; Realizácia a vyhodnotenie aktivít*. Využitím tvorivých a aktivizujúcich metód neformálneho vzdelávania získavajú a z vlastného zážitku vyvodzujú študenti a študentky teoretické vedomosti a praktické skúsenosti. Pracuje sa tu so skupinovú dynamikou a tímovými rolami, uvedomuje sa potrebu dôsledného plánovania, ako aj plánovania v čase. Analýzou praktickej skúsenosti sa identifikuje nevyhnutnosť korešpondencie cieľa a cieľovej skupiny s výberom nástroja propagácie. Reflexiou sa postupuje k (seba)hodnoteniu i hodnoteniu každej aktivity. Fáza tvorby a realizácie vlastného projektu je zameraná na prenos získaných poznatkov do praxe – novej skúsenosti.

V druhej fáze predmetu sa ťažisko aktivity prenáša na študentov a študentky, ktorí vo vytvorených skupinách majú identifikovať vlastné potreby, potreby komunity a školy a vytvoriť aktivitu (resp. aj viac aktivít) smerujúcu k naplneniu zistených. Pri tejto práci aj naďalej spolupracujú so svojimi vyučujúcimi formou tutorstva/mentorstva a výučbu ukončia tzv. oslavou v závere letného semestra na spoločnom bloku, kde prezentujú ostatným skúsenosti zo svojich realizovaných aktivít doplnených fotogalériou, resp. videozáznamom. Reflektujú vlastný proces učenia sa a vy-

Študenti reflektujú a vyhodnocujú celý priebeh výučby predmetu. | foto © Zuzana Bariaková

hodnocujú celý priebeh výučby predmetu. V rámci service learningu na UMB sa v Banskej Bystrici sa podarilo zrealizovať niekoľko kvalitných a veľkých projektov rôzneho zamerania, ktorých realizácia prevýšila stanovené ciele. Vyučovacia stratégia service learningu si už získala na UMB svojich priaznivcov a pokračuje aj v aktuálnom akademickom roku. Zároveň pripravujeme učebnicu, ktorá bude zároveň užitočným manuálom pre aplikáciu service learningu v praxi iných škôl a zariadení.

Čo nám to prinieslo?

V akademickom roku 2013–2014 študenti zrealizovali viac ako 12 projektov. Podrobný zoznam uvádza Brozmanová Gregorová et al. (2014). Príklady niektorých z nich:

Projekt *Živá knižnica* bol určený žiakom a žiačkam stredných škôl a jeho hlavným cieľom bolo poukázať na problematiku zdravotného postihnutia, segregácie Rómov a Rómok, sexuálnej orientácie apod. prostredníctvom skutočných príbehov, ktoré „čítajú“.

Projekt *Lezečkovica* bol realizovaný v spolupráci s Horoklubom ŠK UMB v Banskej Bystrici. Toto netradičné horolezecké podujatie pre deti a širokú verejnosť malo za cieľ získať dobrovoľnou zbierkou finan-

-čné prostriedky, ktoré boli použité na podporu misijnej cesty do Afriky pre študentku Máriu Dudákovú.

Cieľom projektov s využitím pohybových a animačných aktivít – *Hľadanie opičieho kráľa* a *Po stopách Šmolkov* – bolo umožniť deťom aktívne tráviť voľný čas inovatívnymi činnosťami. Okrem pohybových aktivít deti formou zábavy rozvíjali svoju tvorivosť prostredníctvom hier.

Projekt *Carneval Kokobongo* reagoval na priamu potrebu krízového strediska pre deti a osamelých rodičov Dom sv. Alžbety. Cieľom projektu bolo spestriť deťom voľný čas, naučiť ich rozoznávať základné druhy zvierat a formou zábavy rozvíjať ich kreativitu. Študentky okrem zaujímavého programu zabezpečili prostredníctvom oslovenia sponzorov pre deti hračky do tomboly a podarilo sa im rozvinúť spoluprácu v podobe dobrovoľníctva v rámci poobedňajšieho klubu detí v tomto zariadení.

Projekt *Psikom v núdzi naporúdzi* spočíva v zbierke pre občianske združenie *Pes v núdzi* a jeho cieľom bolo spropagovať združenie pomocou zbierky a pomôcť organizácii darovanými predmetmi. Tímu sa pre občianske združenie *Pes v núdzi* podarilo vyzbierať jedlo pre psov, obojky, misky, deky a dezinfekčné prostriedky.

Projektom *Tvorivé dielne pre seniorov* realizovaným v Domove sociálnych slu-

žieb Hrochoť vytvorili študentky priestor na precvičenie jemnej motoriky, kreativity a estetiky klientov a klientok sociálnych služieb.

Realizáciou samostatných študentských projektov sme zaznamenali u študentov hlavne tento progres:

- zefektívnenie procesu učenia sa spojením teórie so skúsenosťou a uvažovania s akciou,
- možnosť pomáhať iným a vstúpiť do vzťahu pomoci s inými,
- pomoc nachádzať prepojenie akademických predmetov s reálnym svetom,
- zvýšenie vlastnej sebaúcty a sebadôvery,
- umožnenie príležitosti robiť dôležitú a potrebnú prácu,
- rozvíjanie občianstva a občianskych zručností,
- vystavenie študentov sociálnemu nedostatku a nespravodlivosti a posilnenie ich v boji proti nim,
- rozvíjanie bohatšieho kontextu učenia sa,
- získavanie multikultúrnej skúsenosti,
- lepšia pripravenosť študentov na ich budúce profesijné pôsobenie,
- poskytnutie možnosti študentom a študentkám niesť zodpovednosť za svoje skutky.

A čo je dôležité: pri práci samotného lektorského tímu sme si užili veľa pohody a zábavy a aj pre nás to bolo veľmi obohacujúce. Práve rôzna špecializácia samotných lektorov priniesla farebnosť tém, cieľov, prostriedkov a životných skúseností a napriek svojej vlastnej vyťaženosť pokračujeme s radosťou aj v tomto akademickom roku.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE
NÁJDETE NA:
www.servicelearning.umb.sk

Literatúra:

- Alliance for Service-Learning in Education Reform, (1993). Standards of Quality for School-based Service Learning. *Equity & Excellence in Education*, 26(2), 71–73.
- Brozmanová Gregorová, A. et al. (2014). *Service learning: Inovatívna stratégia učenia (sa)*. Banská Bystrica: UMB.

Mezinárodní akademie HEPY

ČESKO-SRBSKÝ PROJEKT PRO NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PODNIKATELSKÉ PŘÍLEŽITOSTI

Adéla Dvořáčková, Tomáš Klein

Co je **Mezinárodní akademie HEPY**? Pro koho je určena? Co má společného se zážitkovou pedagogikou? Jaký může mít takový projekt přesah pro účastníky i pro veřejnost? Jaké jsou výhody a nevýhody takového projektu? Kdo stojí za jeho realizací?

Nelehké stoupání na vrchol

Mezinárodní akademie HEPY je několikaletý česko-srbský projekt pořádaný neziskovou organizací H.E.P.Y. Na jeho pomyslném vrcholu (tedy na konci projektu) by mělo stanout 10 českých a 10 srbských účastníků (většinou pracovníků s dětmi či mládeží) ve věku 18–26 let. Vybraní projdou celkem 35 kurzovní jako účastníci,

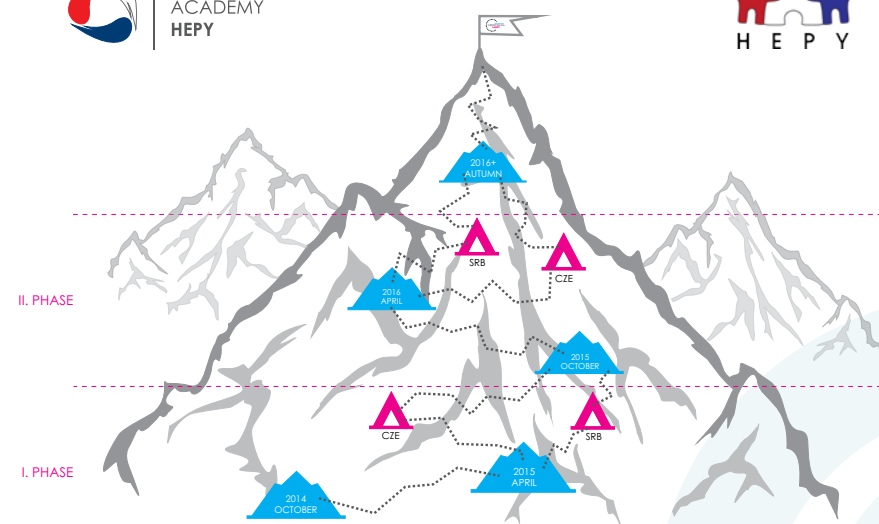
dále 20 dní stanou v roli instruktorů na táborech pro děti a mládež a mnoho přípravných hodin stráví i v mezidobí mezi kurzy.

V říjnu 2014 se odehrál první z kurzů, kde se účastníci seznámili a prožili zážitkově-pedagogický projekt na vlastní kůži. Vrcholem kurzu bylo jejich vlastní vystoupení na olomouckém náměstí v podobě speciálního kulturního hudebně-tanečního programu, který zároveň sehráli i při setká-

Študenti na UMB v Banskej Bystrici, 2014. | foto © Zuzana Bariaková

INTERNATIONAL
ACADEMY
HEPY

ní s hejtmanem Olomouckého kraje Ing. Rozbořilem, jež bylo zakončeno diskusí na téma budoucí spolupráce České republiky se Srbskem v oblasti práce s mládeží.

Druhý kurz (duben 2015) byl zaměřen více na metodiku výchovy zážitkem. Výstupem tohoto v pořadí druhého kurzu byl účastníky vytvořený scénář pro dva rozvojové tábory zaměřené na děti a mládež, které se odehrají v létě 2015: jeden v Česku a jeden v Srbsku. Přihlašování dětí na tyto tábory je v plném proudu. Kolotoč je rozběhnut a nelze z něj vystoupit. Vyžaduje to zájem, aktivitu, nasazení, ochotu spolupracovat a především ochotu učit se.

Následující dva kurzy jsou zaměřeny na trénink manažerských dovedností použitelných pro praxi v přípravě vlastních projektů, pro aktivní řízení či spolupodílení se v neziskové či komerční sféře. Zkušenosti budou opět zúročeny v přípravě dalších dvou rozvojových táborů (léto 2016), kde již nepůjde jen o programovou náplň akce, ale větší důraz bude kladen na profesionální zajištění organizační, finanční, marketingové a PR stránky akce.

Vrcholem stoupání na pomyslnou horu bude závěrečný kurz (podzim 2016), kde proběhne zhodnocení celého projektu. Poslední kurz především podporuje účastníky k tvorbě a realizaci vlastních komerčních či neziskových projektů, tedy k aktivnímu utváření okolí, k reagování na aktuální společenské otázky a k hledání možností své nápady smysluplně naplnit; snaží se je nasměrovat tak, aby v realitě dnešní společnosti nebyli pouhými „posluchači“, ale aktivními „vypravěči“. Zdali účastníci budou pokračovat z vrcholu hory dále ke hvězdám, tedy k realizaci vytyčených vizí a cílů, však bude záležet především na nich.

Těm, kteří se rozhodnou aktivně jít za svou vizí, plánuje H.E.P.Y. poskytovat dlouhodobou podporu pro úspěšný rozjezd a nastavení vlastních projektů. V současné době se jedná o spolupráci s podnikatelským inkubátorem vznikajícím v rámci *Aplikačního centra BALUO* na FTK UP v Olomouci. Tato spolupráce by programové stránce *Mezinárodní akademie HEPY* a jejím účastníkům pomohla zajistit odpovídající zázemí právě pro přerod nápadů a záměrů v konkrétní profesní praxi.

Kdo je tvůrcem tohoto projektu?

Tvůrcem akademie je nezisková organizace H.E.P.Y., která dlouhodobě spolupracuje s autonomní oblastí Vojvodina v Srbsku. Jejimi představiteli jsou Tomáš Klein a David Prycl, kteří společně s Adélou Dvořáčkovou a Ondřejem Chmelou tuto akademii realizují. V roce 2014 vypracovali studii, z níž vyplývá, že v Srbsku fakticky neexistuje funkční systém veřejné správy či neziskové organizace zabývající se smysluplným využitím volného času dětí a mládeže. Navázali tedy partnerství s organizací srbského *Červeného kříže* se zaměřením na udržitelný rozvoj práce s mládeží v Srbsku a posílení česko-srbských společenských i ekonomických vazeb.

Červený kříž Srbsko je největší a zároveň jediná organizace s celostátní působností, která pod sebou sdružuje děti a mládež a věnuje se jim ve své tradiční oblasti, tedy vzdělávání v oblasti zdravotní a dobrovolnické činnosti při osvětových akcích tohoto zaměření. Chybí zde však základní povědomí a ujasnění toho, jaký je vlastně smysl a přínos práce s volným časem mládeže, mimoškolního vzdělávání a dalšího rozvoje mladých lidí, stejně jako funkční systémové a legislativní nastavení, vhodné metody a prostředky atd.

Mezinárodní akademie HEPY myšlenkově navazuje na předchozí projekty zmíněné organizace, avšak svým rozsahem a snahou o komplexnost se jim dalece vymyká. V samotném Srbsku se, co se týče obsahu, jedná o největší a nejucelenější projekt v oblasti práce s volným časem mládeže v moderní historii země. Partnery jsou *Červený kříž Plandiště* (Srbsko), Olomoucký kraj, vláda autonomní oblasti Vojvodina a Univerzita Palackého v Olomouci. Finančně se na projektu podílí kromě výše zmíněných partnerů také program *Erasmus+*, díky čemuž je účast na zážitkově-pedagogických a metodických kurzech zcela zdarma.

Závěrem

Právě dlouhodobost působení na stejné účastníky a postupnost kroků při stoupání na pomyslnou horu dělá tento projekt výjimečným. Na stejnou skupinu účastníků působíme v průběhu dvou let během několika intenzivních týdenních akcí i během mezidobí využitého na přípravu dvou rozvojových táborů pro děti. Právě realizace těchto táborů umožňuje získané poznatky a zkušenosti rovnou aplikovat do praxe a získat zpětnou vazbu nejen od účastníků, ale i od kolegů v týmu i od nás jakožto instruktorů tohoto projektu. Rozvojový potenciál je tedy bezpochyby velký. Nicméně velká časová náročnost přináší otázku, kolik z dvacítky vybraných účastníků reálně celý projekt absolvuje.

Velkým obohacením byl kulturní aspekt, který vnesl do projektu další rozměr. Sdílení odlišných názorů, náhledů na společenské otázky, odlišný přístup k řešení úkolů a uvědomění si vlastní národnosti. Zároveň to ale přineslo nestejnou měrou v předešlých zkušenostech účastníků v práci s dětmi a mládeží, v práci s programy.

Stran opakovatelnosti projektu takového rozsahu je velkou otázkou financování. Vzhledem k nutnosti cestování v rámci dvou zemí a nákladům na ubytování, stravování a program jsou celkové náklady poměrně vysoké. Zůstává otázkou, zda by se bez finančního zajištění výše zmíněnými partnery či jinými externími zdroji našli mladí účastníci, kteří by si dokázali takový projekt zaplatit z vlastních zdrojů.

Tento příspěvek bychom zakončili citací jedné z účastnic tohoto projektu, studentky Rekologie na olomoucké Fakultě tělesné kultury Kateřiny Koulákové: *Kurz beru jako jedinečnou příležitost navázat nové kontakty, načerpat nápady pro svou praxi a prohloubit své znalosti a schopnosti, také je to možnost odpoutání se od všedních starostí. V minulosti už jsem se podobného kurzu zúčastnila, takže jsem věděla, že to bude stát za to. Popsat, co všechno se událo, nelze, to člověk musí zkrátka zažít. Když se sejde skvělý tým lidí a skvělí účastníci, je to jedinečný zážitek. Sotva první část kurzu skončila, už se nemůžu dočkat dubna.*

Z česko-srbského projektu Mezinárodní akademie HEPY. | foto © David Prycl

Symbol a mužství

Vladimír Halada, o-snovatel Quo Vadis?

Na úvod článku o práci se symboly na mužském kurzu Quo Vadis? položíme několik otázek Richardovi Machanovi. Je roky členem týmu kurzu a je vybaven bohatým filosofickým a teologickým vzděláním.

JE DOBRÉ
BÝTI MUŽEM

*Rosteme tím, že se vzdáváme.
Učíme se tím, že se vydáváme na cestu.
Ale něčí úsměv nás musí na začátku,
uprostřed a na konci ujistit, jinak se
poddáme. To je funkce dobrého mýtu
a pout lásky.*

Richard Rohr

Ahoj Richarde. Kde se na Quo Vadis? dá potkat mužství?

Mužství, pokud myslíme oba to samé, nikde nepotkáš, ale potkáš konkrétní muže nebo prvky, které tě na něj odkazují. Viditelné znaky v jednotlivých mužích se propojují v jungiánské archetypy, a ty nakonec velmi dobře popisují mnohoúhelné kvality mužství. V každém jednotlivci se tyto kvality rozvíjí osobitým způsobem, takže na jejich rozvoj není jednotný návod.

S jakými symboly na kurzu pracujete?

Předně je nutné si ujasnit to, co představuje pojem symbol. Podíváme-li se na původ toho pojmu, nezbude než zabroudit do starého Řecka: tam najdeme pojem *syμβoλaine*, který znamená spojovat dohromady, a naproti tomu stojí termín *διαβαλεine*, rozdělovat – odtud ďábel (diablo).

Symbol propojuje část hmotnou, viditelnou, s částí skrytou (například slovo odkazuje na myšlenku, a tím ji spojuje s realitou). Symbol je viditelným projevením něčeho neviditelného, často značně abstraktního. Symboly ještě pak dělíme na

konstitutivní (např. navléknutím prstenu při svatbě dojde ke změně reality a vznikne nová skutečnost – manželství). Obdobně dopravní značka nově osazená u silnice odkáže na pravidla a změni v tom místě realitu chování těch, kdo tento symbol dokáží „číst“ – v našem případě třeba automobilistů. Naopak symboly *deklarativní* nemění realitu, pouze ji popisují (např. meč a koruna odkazují ke králi).

Děkuji, to jsem netušil, že to měli již staří Řekové takto promyšlené. A s jakými symboly tedy na kurzu pracujete?

Vyberu jen tak namátkou. Pracujeme se symbolem hole, vrcholu hory, hrobu, hradu, pramene, dýky, meče, koruny, krve a oběti. Tyto symboly či znaky se nám propojují a kotví nakonec ve čtyřech jungiánských archetypech. Tyto archetypy – bojovník, milovník, král a mág – tvoří nosnou strukturu a prostupují celým dějem kurzu. S archetypem mága jsme si několik let nevěděli rady, ale dnes i jeho prožití máme poměrně ujasněné.

Popis aspektů muže včetně jejich světlých a stinných stránek:

BOJOVNÍK

Válečník, rytíř je základním stavebním kamenem muže. Je mírumilovný a laskavý. Je to mužská vitalita, která aktivizuje a motivuje. Je to řízená agresivita: řízená moudrostí a bystrostí, nikoli vztekem. Válečník dokáže koncentrovat svoji mysl a tělo, ví, co chce a jak toho dosáhnout. K dosažení cíle, o němž ví, že je potřebný, dokáže nasadit celou svoji bytost a všechny prostředky. Má kontrolu nad svou myslí i tělem. Je oddán něčemu, co přesahuje individuální rozměr člověka, a je zodpovědný. Žádné osobní lidské vztahy pro něj nejsou tak důležité, aby je nemohl opustit, je-li v jeho poslání nějaký úkol, který to vyžaduje. Vše v něm je uspořádáno kolem odpovědnosti. Nežije proto, aby ukojil své vlastní přání a potřeby. Muž, který je válečníkem, je oddán své věci, poslání. Ví, že v tomto poslání má ztratit i svůj život. Je vnitřně svobodný, nezávislý na všem kolem něj, není ale bezcitný ani krutý. Dokáže zničit to, co musí být zničeno, aby se objevilo něco živoucího. Musí být spojen s králem i s ostatními aspekty muže.

Správně rozvinutý válečník dává energii, rozhodnost, odvahu, trpělivost, vytrvalost a oddanost uznaným hodnotám. Musí být vždy doprovázen králem, mudrcem i milovníkem.

DEFORMACE VÁLEČNÍKA:

Deformace vznikne, když se energie válečníka odtrhne od mezilidských vztahů a když není kontrolována a určována ostatními aspekty.

a) **Sadista.** Sadistické chování je snahou zakrýt svou neschopnost zralého něžného a emocionálního chování. Sadista nezvládá svou emocionalitu, bojí se jí, a tak se otevírá démonu krutosti. Zde by měl začít poznávat své emoce a mysl a začít je kontrolovat, aby v nich nebyl zranitelný. Proti této zranitelnosti bojuje krutostí. Nejde o ovládání a potlačování emocí, ale o jejich kontrolu a odstup. Sadistova krutost může být vášnivá, nebo chladná. Protože sadista nezvládá své emoce a má z nich strach, nenávidí je i u druhých a k druhým – nenávidí slabé a zranitelné. Muž si není jistý svým mužstvím a tvrdě se staví proti tomu, co je zdánlivě slabé, něžné, intimní. Staví se proti tomu i v duchovní oblasti pohrdáním a odmítáním a vysmíváním věcí duchovních.

b) **Masochista.** Je protipólem sadisty, jeho pasivní podobou. Není schopen psychické obrany před ostatními, nechává sebou ostatní vláčet a stále si myslí, že má k sobě úctu. Když se mu něco nepovede, duchovně se bičuje k smrti, místo aby prosil za odpuštění a přijal odpovědnost.

Začátek na hoře, QV 2013. | foto © Vladimír Halada

MILOVNÍK

Milovník je u muže základem pro mužskou čilost, živoucnost, erotickou touhu, (pozitivní) vášnivost, schopnost dokázat se pro něco nadchnout. Běžně se projevuje jako touha (eros) po sexu, potravě, reprodukci, blahobytu, vědomí smyslu. Milovník je citlivý k vnějšímu prostředí; má schopnost vnímat pomocí smyslů: barvy, vůně, tvary, hmatové vjemy... Vědomě a citlivě reaguje na vnější svět, má umělecké sklonky. Milovník vidí věci v jejich provázanosti, dokáže se vcítovat do druhých, a přesto zůstane svobodným. Jeho silnou energií je vašeň, která je u zdravého milovníka vědomou a známou silou, a tedy jí není ohrožen. Nevědomá vašeň představuje ohrožující sílu.

Milovník je také mužovým estetickým vědomím, je zdrojem spirituality (vnímání krásna, zjevení Boží, mystika, intuitivní duchovní život). Milovník často zakouší bolest, ale umí ji snášet, a tak pomalu proměňuje erotického milovníka v milujícího láskou agapickou.

Milovník, je-li správně využíván, poskytuje vědomí smyslu, je základem spirituality – pnutí se k něčemu i přes překážky. Je zdrojem touhy po tom lepším v člověku. Milovník aktivuje krále, válečníka i mudr-

ce. Bez něj jsou všichni odtrženi od života a zůstávají v abstraktu. Milovník zase potřebuje krále pro stanovení limitů, potřebuje válečníka pro rozhodné jednání, potřebuje mudrce pro vyproštění z osidel emocí.

DEFORMACE MILOVNÍKA:

a) **Posedlost vášní.** Žije slastí okamžiku, utápí se v oceánu smyslů. Takový muž neustále něco hledá a není spokojený, je netrpělivý. Jeho nitro je roztrženo. Tento muž je posedlý svým nevědomím, svou nepoznanou vášní. Je zapotřebí odstup a objektivita. Jsou to vášniví sběratelé – od známek až po ženské orgasmy.

b) **Nepřítomnost milovníka.** Projevuje se jako monotónnost, vyhaslost, nedostatek temperamentu a emocí a zploštění ve všech směrech. Muž má hlad, ale nemá na nic chuť. *Bez vidění a zjevení lid pustne* (Přísl 29,18).

KRÁL

Tento aspekt vše udržuje v rovnováze. Většinou dozrává až jako poslední asi v 45.–50. roce věku. Je dozráním chlapec-kého čistého dítěte. Můžeme říci, že je to rozvinutí muže v jeho poslání, které vyživuje všemi svými schopnostmi. Zde se muž

stává skutečně otcem. Když umírají chla-
pecké archetypy, rodí se muž – král.

Archetyp krále zosobňuje kvality řádu, logiky, racionálního uvažování, integrity mužské psychiky. Zvládá své emoce – jak negativní, tak pozitivní (není maniodepresivní). Svou přítomností uklidňuje a dodává vitalitu a vnitřní radost. Poznává v druhých jejich slabosti, ale i jejich možnosti, které oceňuje a vyzdvihuje. Nežalí, protože si je jist svou cenou. Je to pastýř, zahradník, hospodář. Je to střed v nitru každého muže.

Má dva základní aspekty: organizovanost a plodivou žehnající sílu.

a) **Organizovanost.** Je to střed mužské bytosti, z níž vyzařuje síla, která vše zklidňuje. Král předává zákony věčnosti – je schopen je poznat a interpretovat tak, že neztrácí své požadavky a nároky a člověk je přijme.

b) **Plodná žehnající síla.** Král je plodný v celé šíři mužské bytosti. Nemusí masturbovat, nemá strach ze zodpovědnosti a z plodnosti – z důsledků svých činů. Je to plodnost duchovní, která znamená, že dává prostor druhým, kterým pomohl k životu. Přeje si, aby druhý žil svobodně a nezávisle na něm. Schopnost plodit je

na duchovní rovině dána schopností vydat se, darovat se, obětovat se. Je-li orgasmus extatickou smrtí, tak plodnost duchovní je vydaností krále druhým. Král je schopen chválit, oceňovat, dává požehnání – mluví dobře o druhých a přeje druhým dobro.

DEFORMACE KRÁLE:

a) **Tyran.** Je to Ničitel v našem nitru, který se bojí čehokoli živého, co může růst nezávisle na nás. Nenávidí nový život, obává se ho, chce ho zabít. Závídí, není tvořivý ani plodný, ale sterilní a zhoubný. Muž posedlý tyranem je přecitlivělý na jakoukoli kritiku, trpí depresemi, stále se cítí zraněn, ale nedovolí, aby ho takto někdo poznal.

b) **Slaboch.** Cítí se absolutní nulou, ale přitom neustále touží po uznání a obdivu. Muž posedlý slabochem postrádá zdravou sebejistotu a uspořádanost jak nitra, tak okolí, v němž žije, a to ho může vést až k paranoii. Žije v různých úzkostech z nevyváženosti, nesoustředěnosti.

MUDRC (KOUZELNÍK, MÁG)

Mudrc je ten, kdo ví, ten, kdo vládne nějakou mocí. Je to ztělesnění rituálního stáří. Vládne procesům v člověku i mimo člověka. Je do něčeho zasvěcen a sám zasvěcuje. Má zvláštní výcvik.

Králova řeč, Quo Vadis? 2013. | foto © Vladimír Halada

Quo Vadis na Baltu, 2014. | foto © Vladimír Halada

Chápe vztahy mezi světem neviditelným a světem lidí, dokáže vnímat problémy lidí a ukazovat na možná řešení. Dokáže vázat a usměrňovat moc jakéhokoli druhu (svou i ostatních), aby nezpůsobila smrt. Je schopen pronikat do tajů přírody a zná i věci Boží, ale dokáže také to, že lidská arogance splaskne. Dokáže čarovat: dokáže proměňovat věci zlé a obtížné v dobro. Dokáže ukazovat východiska ze slepých situací.

Patří sem i schopnost meditace a také modlitby – vzhledu do věci světa i do hlubiny druhého – a schopnost oslovovat Boha (modlitba). Dokáže pozorovat a pozorované nezneužije, ale využije k dobrému. Válečníkovi dodává jasnost myšlení a poznání souvislostí. Králi dodává znalost nejvyšších souvislostí a zákonů Božích.

Meditativností se dokáže odpoutávat od vnitřních a vnějších bouří svého života a navazuje svobodně kontakt s hlubokými niternými pravdami.

DEFORMACE MUDRCE:

a) **Manipulátor.** Poznání a vědění využívá nikoli k žehnání, ale k rozvoji své vlastní moci. Druhé činí na sobě závislými, ničí jejich entuziasmus. Také tento muž se stává cynickým vůči duchovním hodnotám, které ale již poznal. Příliš přemýšlí a svůj život nežije, je spoután v zajetí hry *ano – ale*, a tak je zcela ochromen. V obavě před špatným rozhodnutím nedělá žádné. Bojí se žít, není schopen sdílet radost, je puntičkář, a tím chce stále ukazovat svou vědomostní nadřazenost nad ostatními. Kdykoli zneužíváme svého postavení a svých vědomostí ke znevažování druhých, ke zvýšení svého bohatství, duchovního i fyzického, děláme v podstatě černou magii. Klaníme se demonu moci.

b) **Naivka.** Muž, který stále odmítá převzít odpovědnost, ale touží po moci. Nechce se o nic dělit, nechce být učitelem ani nestojí o pomoc druhých. Skrývá pravdu, aby uchoval své nejisté postavení, aby nemusel být odpovědný. Stále tvrdí, že je ve všem „nevině“.

Děkuji Richardovi jako našemu duchovnímu učiteli za vhléd do problematiky. Ted se podívejme na samotný průběh kurzu.

Je dobré být mužem. Tak právě na toto jsme přišli po letech hledání. Pojmenovali jsme si, co bychom chtěli zprostředkovat současným mužům, aby nepochybovali a tuto roli naplnili činy. Od prvního ročníku kurzu v roce 2009 jsme se pozastavovali nad myšlenkou změny utvrzené iniciací. Stále se nám však rojily otázky, jakým právem bychom to měli být zrovna my, kdo si osobují právo nejenom o takových věcech mluvit, ale i konat?

Máme na to věk, zkušenost? Prošli jsme sami zasvěcením? Po několika letech tápání jsme si řekli: no a co, nebudeme se znejišťovat úvahami, zda jsme dost silní, úspěšní, mužní či nějak zásadně zasvěcení do tajemství života. Naším účastníkům nabídneme společenství, otázky i odpovědi podle našich nejlepších zkušeností. Nabídneme sdílení, silné zážitky a setkání mužů bez hospody. Sestavili jsme kostru devítidenního kurzu postavenou na průchodu čtyřmi archetypy zralého mužství, jehož

obsah přetváříme a pilujeme. Tato plocha není velká, ale více těžko dostaneme. Nastíním tedy něco z praktického projevení archetypů.

Pro archetyp *bojovníka* jsme hledali inspiraci poměrně snadno. V outdoorových programech bojujeme s únavou, bolestí a vyčerpáním prakticky pokaždé. Našeho účastníka jsme nechali, aby se mohl těmto aspektům postavit sám (což je pro muže veledůležité) v půlmaratonu. Samota a ztracenost v krajině, to jsou prvky, které poslouží ke konfrontaci stejně silně jako žízeň, vyčerpání, bolest v chodidlech nebo píchání v boku. Pokud fyzické a psychické strádání takto zkombinujeme, je závěrečná tečka symbolického boje s drakem (useknutí hlavy draka) už jen úlevným výlevem nahromaděné agrese. Důležitým ospravedlněním takového boje je cíl (*Proč běžíš, Forreste?*). Účastníci si substituují draka svým tématem a pak proti němu vyrazí.

Na bojovníka čeká vítězství, nebo prohra, ale málokdy se dobrý boj obejde bez zranění. Jak v této chvíli bojovník obstojí, to ukáže jeho pravé kvality – dokáže pro-

Rugby, QV? 2014. | foto © Vladimír Halada

Kousek řemesla, QV? 2014. | foto © Vladimír Halada

měnit prosté zranění (něco jsem zbabral, způsobil jsem škodu, úraz sobě, druhým...) ve zranění posvátné, které přinese proměnu a sílu k další cestě? Na kurz zveme hosta se silným příběhem, provádíme sebezranění a absolvujeme zranění finální a nevratné – symbolickou smrt s uložením do vlastnoručně vykopaného hrobu.

Archetyp bojovníka zveme do projevení ještě v řadě programů (*Chlapark, Rugby*) a je vlastně obsažen ve všem.

Jak na archetyp *milovníka* na ryze mužském kurzu? Milovník přináší citlivost, klid a radost z vnímané krásy. Milovníka přivádíme na scénu v ranních ledových koupelích v tanci, zpěvu a dotyku. Celý kurz je nabit vitalitou a živel 30 mužů je silou, na kterou se nedá snadno zapomenout. Milovník je s námi na vrcholku hory, v krajině, pod nebem, v detailu i celku. Rozjitřený cit a vnímavost jsou jeho projevením. Je i v kusu řemesla, kdy nástroje a dlaně vypracovávají a hladí střenku vlastního finského nože, který si každý muž na kurzu vyrobí a následně z kurzu odveze jako svůj šperk.

Král je stěžejním archetypem. Bojovník i milovník připravují příchod krále a v krále musí muž (otec) dozrát. Králem je muž zdatný, rozhodný, odvážný, spravedlivý, a přitom laskavý. Každý z nás nejen z pohádek ví, jak má takový král vypadat. Jak je to však těžké a osamělé poslání.

K roli krále patří pochopení, laskavost, bezmoc a závislost, a proto posíláme naše účastníky na žebravou pouť. Krále taková cesta ujistí v jeho síle i v nicotnosti a své poslání pak projeví v *Králově řeči*, kterou pronese před svými rádci.

Mág, čaroděj, má schopnost proměny. Je pozván do závěrečného rituálu oběti, o jehož průběhu musím pomlčet. V tomto rituálu přichází očistění, soucit a nasycení. Je propojením s proudem generací mužů, kteří nás předcházeli a umožnili náš vznik.

Co dodat závěrem? Kurz je živým organismem, který se s každoroční realizací pozvolna proměňuje. Touto krátkou zprávou posíláme čtenářstvu sdělení, že muži, jejich slovo a čin mají stále svou váhu.

Quo Vadis? 2013

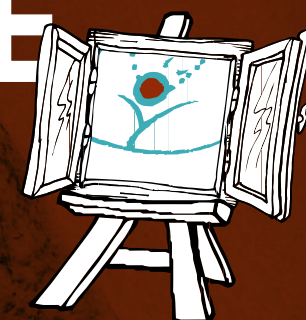
Quo Vadis? 2014

I

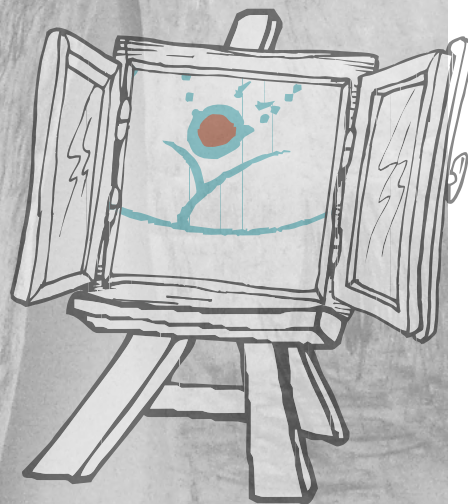
INSPIRACE

vedoucí rubriky: **Martina Kamenská-Turečková**
art.amen@volny.cz

Jsem vizuální typ. Máloco si zapamatuji jen na základě písmen. Bylo pro mě velkým dobrodružstvím pronikat do směřování organizací skrz jejich loga. Nalistujte si článek *Logo jako symbol směřování organizací*. Foglarovskou symboliku můžete rozkrývat spolu s Ivo Jiráskem. Dva rozhovory od Miroslavy Jiráskové vám přiblíží výtvarnici Kamilu Ženatou a patnáctiletého Skota Morgana. V recenzích vás upozorňujeme na básnickou sbírku *Zámčci*, na *Novodobé ženské rituály* a na knihu *Symboły a jejich význam*. Přinášíme vám vhléd do storylines v podání Evy Malířové z brněnské neziskovky *Na-Zemi*. O symbolice na kachlích vašich kamen můžete podumat po přečtení článku od Martina Hůrky z Muzea Říčany. Pokud byste dostali toulavou, spolu s náčelníkem českých woodcrafterů Filipem Chmelem vás zveme do údolí Kosího potoka. A co myslíte, že si pro vás připravil Richard v *Oku do hlavy* tentokrát?

Okno do hlavy i do srdce nám všem přeje
Martina Turečková

Storylines

Eva Malířová

Storylines učí pro život. Příběh dětem pomůže naučit se řešit problém a komplikované situace a stmelí kolektiv. Podporuje pozitivní klima vedoucí k rozvoji komunikace, myšlení, rozhodování, aktivnímu zapojení a možnosti přičlenění mnoha učebních témat. Rozvoj těchto dovedností v kulisách příběhu je připravuje pro život ve světě, kde jsme propojeni i se vzdálenými lidmi a místy a vzájemně se ovlivňujeme.

OBŘE, SEŠLI JSME SE S TEBOU, PROTOŽE:

- > nevíme, kdo jsi a kolik vás je,
- > nevíme, jestli ses rozhodl tady zůstat, nebo časem odejdeš,
- > kácíš stromy a děláš velký hluk, kterého se bojíme.

CHCEME, ABYS (pokud tady zůstaneš):

- > byl opatrný k lidem i zvířátkům,
- > nemluvil sprostě a pořád tolik nenadával (když budeš rozzlobený, raději zkus zavřít oči, klidně dýchat, myslet na něco pěkného – třeba na narozeniny – a pak řekni, co ti vadí a co tě zlobí),
- > aby sis v lese udělal svoje bydlení (my ti s tím klidně pomůžeme) a řekl nám, kde ho máš, abychom tě tam nerušili,
- > abys nám nebral naše potraviny a jiné věci; když budeš něco chtít, tak si o to řekni,
- > nám třeba i někdy pomohl – nosit těžké věci, když se staví dům (máš velikou sílu), najít někoho zraněného a ztraceného (máš velké nohy, děláš velké kroky a budeš tam rychleji).

NEVADÍ NÁM, ŽE TU ZŮSTANEŠ, ALE BUĎ NA NÁS HODNÝ.

(žáci 1. třídy na ZŠ Drásov)

Tento dopis obrovi z pera žáků 1. třídy mi udělal radost. Protože je za ním čtyřměsíční cesta, kterou ušla paní učitelka Lucie Holubová se svojí třídou ze ZŠ Drásov při práci s příběhem *Obr od Bodláčích hor*. Dopis je pro mne potěšujícím plodem mnohvrstevnaté reflexe zážitků a učení z příběhu. O to, co a jak se děti příběhem učily, bych se chtěla nyní podělit.

Už pár let si lámu hlavu, jak učinit globální témata osobními. Věřím totiž, že osobní vztah k událostem a ke světu je základní ingredience nutná k tomu, aby

člověk svým jednáním aktivně zlepšoval podmínky života a kvalitu soužití lidí na Zemi. To je pro mne cíl globálního vzdělávání: při kritickém zvažování aktivně jednat na základě pochopení komplexnosti věcí a porozumění tomu, že jsme součástí globálních vztahů a dějů.

Na cestě za tímto cílem však v praxi narážíme na jistá rizika: racionální pochopení problému a souvislostí ne nutně vede k solidaritě, problémy se mohou zdát stále cizí anebo lidi přepadá pocit bezmoci: *Vždyť to já přeci nezměním.*

Hledám způsob, který vedle přemýšlení a poznávání souvislostí umožní dětem zapojit se a poskytnout jim bezpečný prostor pro jednání. Když jsem slyšela Dianu Ellis ze skotské organizace WOSDEC mluvit o práci s globálními příběhy, chtěla jsem tento přístup výuky s příběhovou linkou (= *storylines*) dostat do Česka, i když to trvalo dva roky. Na jaře 2013 jsme poprvé lákaly učitele a učitelky na něco, čemu jsme věřily, ale co jsme samy nevytvořily, ani jsme s tím neměly přímou vlastní zkušenost. Do experimentu s námi šly tři školy v okolí Brna: kromě školy v Drásově také ZŠ a MŠ v Ostopovicích a ZŠ a MŠ v Ivančicích-Řeznovicích. Po roce se přidalo dalších sedm škol.

Global storylines

Na třech školách se tedy začaly odvíjet příběhy o jednom obrovi, který byl jiný. Žáci si vytvořili každý svou identitu dospělého obyvatele horské vesnice a v kůži vesničanů pak museli čelit nenadálým událostem, které zapříčinil objevivší se obr. Příběh obyvatele vesnice se stal osou výuky na dobu 2 až 4 měsíců. Po tu dobu děti i učitelé žili současně ve dvou světech: ve světě příběhu, když pracovali v rolích, a v reálném světě. A v rozhovoru mezi těmito světy se odehrává učení. Příběh je materiálem, z kterého se jde učit, a zároveň je prostorem, kde děti mohou naučené použít. V rukou šikovné učitelky či učitele dokáže příběh vyvolat v žácích dokonce i potřebu učení.

Nezávisle na konkrétním příběhu je toto princip přístupu *storylines* – výuky s dějovou linkou. Dramatické epizody, kdy jsou žáci v rolích, posouvají příběh a otvírají otázky a témata, které prozkoumává další výuka. Příběh je inspirací pro širokou škálu aktivit v různých předmětech: bádání, diskuse, kritické zkoumání informací, psaní apod. Příběh dává žákům smysluplný kontext výuky, umožňuje propojování předmětů a má velký potenciál pro inkluzi, protože umožňuje diverzifikovanou práci se skupinami ve třídě.

Děti si osvojují důležité životní dovednosti. Učí se rozlišovat fakta a názory, ověřují informace. Musí se rozhodovat, hledat podklady pro své argumenty a svá rozhod-

nutí, která prožívají až do důsledků. Tuto svou zkušenost pak přenášejí z příběhu do života. Učitel skrze předkládané události směřuje k učebním cílům, zároveň však mají žáci prostor své učení a činnost ovlivňovat. Největší přínos tohoto přístupu tedy vidím v silném motivačním rámci a ve smyslu, který dává žákům pro učení, protože vyvolává otázky a s nimi i potřebu pátrat po odpovědích. Díky bezpečnému prostředí umožňuje žákům podstupovat rizika rozhodování a jednání v kůži postav. Skrze příběh tak lze prozkoumávat komplikovanější témata, ať už osobní, nebo globální.

Reflexe dělá ze hry učení

(děti nepotřebují zpestření, musí vidět smysl)

Na prvním společném setkání po dvou týdnech práce to komentovala Martina Grycová: *Zaujalo mě, jak se děti nechají vtáhnout do příběhu, a tím jsme se nechali vtáhnout i my. A tím nadšením se do toho člověk ponoří a začne si to užívat s nimi.* Práce se *storylines* bavila žáky i učitele. Čím víc je učení spojené se zábavou, tím jsou však mnozí rodiče nervóznější, jestli se ty děti „dost učí“. Učitelé pak musí svoji práci obhájit. Kdy se ze hry stává nástroj vzdělávání?

Podle paní učitelky Lucie Holubové souvisí učitelův pocit, že si „jen hrajeme“, s tím, že když nedělá reflexi, nedojde mu informace od dětí, co jim to dalo. *Když správně uděláme reflexi, mohou děti stejným způsobem doma poreferovat, co se naučily.*

Karla Černá, ředitelka a učitelka, k tomu dodává: *Jedno riziko jsou rodiče a druhé je, když děti budou mít dojem, že teď si hrajeme, tak si zkušenosti nebudou přenášet do svého života, protože to budou mít od sebe odcvaknuté... Pokud se to nepropojí s jejich životem, k čemu to je, tak to zůstane v rovině hry a nebudou vidět smysl v tom, proč to s nimi děláme. Je to o reflexích, že se učíme, že si nehrajeme. A co se učíme.*

Reflexe jako mapa

Klíčem k otázce je tedy reflexe. Pro žáky v ní vrcholí učební proces. Reflexe vytváří bezpečný nárazník mezi událost-

mi v příběhu a osobností dítěte. Reflexe je čas k zastavení, kdy si žáci mohou uvědomit a pochopit, co se děje kolem nich i v nich. Takto vytvořený prostor je strukturován otázkami, jak to souvisí s tím, co se stalo, co nás tato zkušenost učí o sobě, o druhých či o světě, k čemu nám bude naučené v životě, jak to využít. Podnětem k reflexi může být i přečtený text a otázka, jak nové informace ovlivní naše stará přesvědčení. V souvislosti s cílem můžeme i v reflexi textu sledovat, jaké pocity v nás text vyvolává a čím je to dáno. V případě globálních příběhů je toto hlavní prostor, kde žáci využívají materiál příběhu ke svému učení, vytvářejí paralely mezi příběhem a světem, propojují si příběh se svou minulou zkušeností a přenášejí zkušenost z příběhu do života.

Reflexe mapuje cestu, kterou jsme prošli, kde teď jsme a kudy dál. Ve *storylines* se učitel s dětmi o tuto mapu dělí. Umožňuje jim tak přebírat zodpovědnost za učení, a tím zvětšuje prostor pro jejich iniciativu. Například při využití příběhu pro naplňování další výuky: *Co se potřebujeme ještě naučit, abychom v rolích Bodlákovských mohli informovaně rozhodnout? Anebo při volbě procesu od jednoduchých (Jak se chcete rozdělit do skupin?) po složitější, když si žáci vyzkoušeli různé formy rozhodování. Může se třeba zeptat: Jakým procesem by se měli občané rozhodnout?*

Ve *storylines* je příležitost pro „pohled do mapy“ po každé dramatické scéně, po jednotlivých navazujících lekcích, po epizodách, kterých je v příběhu 5 až 10, a na závěr celého příběhu. Naučit se přemýšlet o vlastním učení je podle mne základ na cestě k učení celoživotnímu. Jak kdysi prohlásil můj kamarád, reflektující lidé si vezmou hluboké ponaučení i z Káji Mařika nebo útržku Rudého práva v metru.

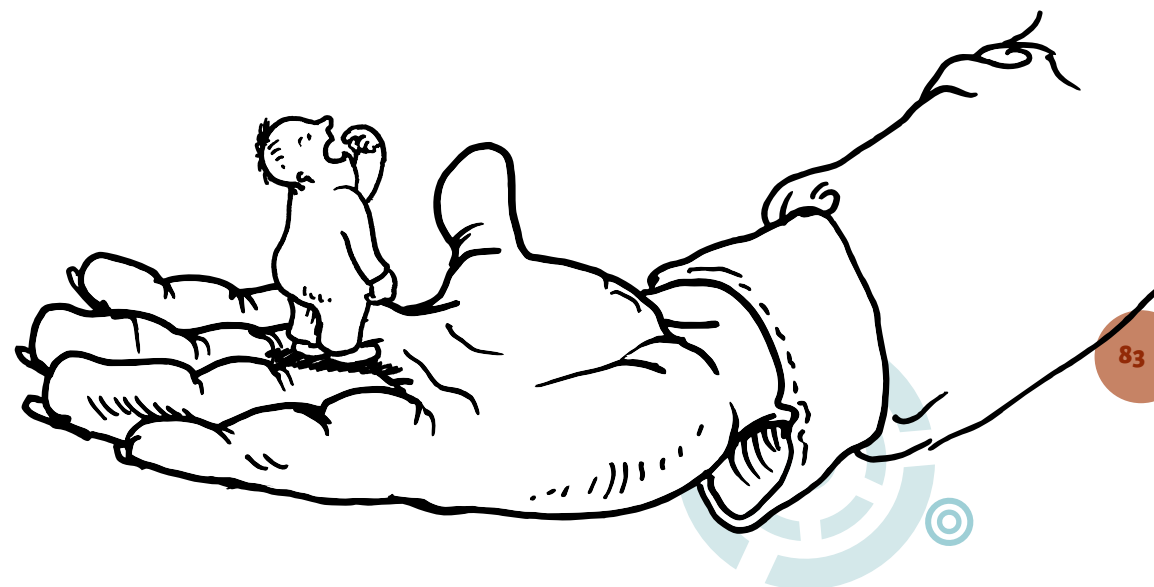
Co reflektovat

Při práci s *global storylines* vzniká mnoho zážitků a témat a učitelka musí volit. I když příběh či navazující práce může košatět volbami studentů, učitelka drží linku, jejím důležitým úkolem je nepustit ze zřetele, o čem zde jde.

Základní téma či otázka je nastolena konkrétním příběhem, který pro práci se svou třídou zvolila, konkrétní cíle si pak stanovuje v rámci jednotlivých epizod. Reflexe je hlavním prostorem pro naplňování stanovených výukových cílů. Dle svého cíle tedy volí, na co se v reflexi zaměří. Reflexe jí zároveň dává informaci, jak její žáci přemýšlejí, jak se posouvají, což usnadňuje další plánování výuky.

Obří vnitřní a vnější

Základní otázka příběhu *Obr od Bodláci hory* zní, jak se naučit respektujícímu soužití ve společnosti tvoření vzájemně odlišnými lidmi. Odlišnost jako něco

nezvyklého, neznámého může vzbuzovat strach, a strach a nedůvěra plodí nepochopení, které může končit i násilím. Příběh je prevencí proti xenofobii. Cílem je tedy rozšířit možnosti, jak se vztahovat k ostatním lidem.

S obry se běžně nesetkáváme. S obrem se žáci učí vyrovnávat s tím, že někdo v jejich okolí může být „jiný“, může se chovat nezvykle. Za obra lze dosadit snědého cizince hovořícího lámanou češtinou, hluchého zamračeného souseda nebo sebe sama. Slovy učitelky Martiny Grycové: *Každý máme ve svém okolí i uvnitř sebe svého „obra“ – někoho, komu nerozumíme, s kým se učíme žít.*

Zejména vstupování a vystupování z příběhu poskytuje odstup, s kterým se děti v reflexi dívají na jednání svých postav a na své prožívání v rolích.

Možnost střídat perspektivy (v rámci role / mimo roli) rozvíjí také empatii. Schopnost empatie a porozumění druhým roste s mírou poznání sebe sama. Žáci přišli s příkladem spolužáka Pavla, který se v posledních týdnech často vzteká. Vztekání brali jako jeho handicap. Tímto se dostáváme k jedné z věcí, která mi v dopise obrovi udělala radost. Učitelky využily motivaci příběhu a věnovaly se s dětmi tématu zvládání vzteku, jak to samy mají a jak s tím nakládat. V Drásově pak děti obrovi napsaly rady, které jsou projevem jejich učení. Už znají strategii, jak se vztekem naložit! Práce se *storylines* umožňuje žákům také rozumět sám sobě.

A účinným nástrojem k rozvoji empatie je vyzkoušet si někdy kůži někoho jiného a spojit si to s vlastními zážitky, kdy každý z nás byl někdy obrem na okraji skupiny. Někdy tento aspekt vnesou žáci bez vedené reflexe. Proti návrhům svých spolužáků na použití násilí proti obrovi vystoupila jedna dívka: *Ale on je jako lidi, taky může být hodný a jen si ostatní můžou myslet, že je zlý. Třeba to nedělá schválně, vám se taky stalo, že jste udělali něco omylem a pak vás to mrzelo.*

Právě tomuto přenosu z příběhu do života pomáhá učitelka svými otázkami. V Řeznovicích měly děti hledat někoho, kdo je podobný obrovi, kdo to má zkrátka

jinak než my. Pak si vzpomněly, že Honza má kamaráda na vozíku, který se nemůže hýbat a nemůže s nimi hrát fotbal a hry a že to má těžké, podobně jako obr. Při hledání vnějších obrů má učitel možnost přenos zaměřit na aktuální události kolem nich: *Jakou podobnost vidíte mezi protiromskými pochody a tím, co se děje v našem příběhu?*

Bezpečný experiment umožňuje změnu vztahů ve třídě i ve světě

V globálních příbězích si žáci prvního stupně vytvářejí postavy, které všechny musí být dospělé. Díky tomu si žáci prozkoumávají nezvyklé polohy. Další prostor pro jejich jednání v rolích pak otvírá fakt, že učitel často vystupuje v roli s nižším statusem, kdy potřebuje poradit či pomoci. Jindy se naopak stává (podobně jako obroložka) rovným protivníkem.

Při uvádění druhého příběhu letos na jaře Marie-Jeanne McNaughton, jedna ze skotských lektorek, s pobavením vyprávěla svoji zkušenost ze skotské školy, kdy hrála postavu, která vesnici zkouší ošidit, obrat ji o pozemky. Jeden žák v roli obyvatele proti ní rázně vystoupil: *Táhni, zmiz odsud!* Najednou, jako by mu došlo, co si to troufl, nejistě se zeptal: *Jste v roli, že?* Když ho ujistila, že ano, opět nasadil rozhořčený výraz a pokračoval ve své roli: *Vypadni odtud!*

Další efekt tohoto experimentování je změna vztahů v rámci třídy i s učitelem. Experiment dodává žákům sebedůvěru. Slovy Martiny Grycové: *Děti ve hře v rolích se změni, každá situace nabude vážnosti, snaží se jednat jako dospělí, změni slovník, jsou důležití lidé z Bodlákova, kteří se snaží vyřešit problém.*

A učitelům to dává důvěru v jejich schopnosti, díky tomu se nebojí dát dětem větší prostor a podíl na rozhodování a držet se zpátky, i když to zůstává jednou z největších výzev.

Slovy ředitelky Karly Černé: *Podle mě jedna z největších kantorských dovedností, které se učím, je nepopohánět to, nemít potřebu ten proces zrychlit. Pokud*

zazní důležitá myšlenka, tak říct: „Pojďme si znovu poslechnout Aničku, měla dobrý nápad.“ *Děti si víc troufnou, když jsou takto vyzvednuté, často má dobrý nápad ten, který není moc slyšet.*

Shrnutí závěrem:

Přístup *global storylines* je cestou vedoucí ke globálnímu vzdělávání, vede děti k tomu, aby se cítily součástí dění ve světě i okolí a aktivně se podílely na jeho zlepšování, protože překonává některá výše nastíněná rizika procesů globálního vzdělávání: apatii, proč se tématem vůbec zabývat, pocit bezmoci, že k řešení nijak nemohu přispět.

- Kouzlo tkví v příběhu, jehož se děti stávají součástí, a to je velmi osobní zážitek. Role umožňují žákům zažít a uvědomit si problém, prozkoumat více perspektiv, a to nejen analytickou cestou, umožňují hlubší pochopení situace lidí skrze vlastní pocity v roli. Reflexe a prohlubující tematické aktivity mimo role jim umožňují uvědomit si souvislosti mezi sebou a daným problémem.
- Příběh svojí atraktivitou pomáhá s motivací, proč se do práce pustit, a nená-

silně provádí globálními souvislostmi a tématy. Motivaci v průběhu práce rozvíjí. Jak řekli pilotující učitelé: *Už nemusím dávat energii do motivace, to obstará příběh, a mohu se soustředit na výukové cíle.*

- Chráněný prostor příběhu umožňuje nácvik jednání a dává prostor pro experiment. Jednou z nejdůležitějších věcí, která se ukazuje jako nepostradatelná podmínka, chceme-li vychovat z dětí kriticky přemýšlející aktivní lidi, je vlastní zkušenost společného rozhodování a toho, že něco dokážu ovlivnit, vyřešit. Tomu napomáhá fakt, že děti jsou v rolích dospělých.

Největší příležitost *storylines* vidím v síle představy „jsem velká a schopná“, která má moc pozitivního sebenaplňujícího se proroctví. Děti překvapují sebe sama i své učitele, ti jim na oplátku dávají více prostoru pro ovlivňování věcí i procesu, a tím více prostoru pro učení se vlastní zkušeností. Kéž by u dětí ubývalo představ *nic mi nejde, jsem trojka* a přibývalo myšlenek *můj hlas má váhu, mám svůj vliv*. ☺

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Jak chytit obra? ZŠ a MŠ Ostopovice, 2013. | foto © z archivu školy

Logo jako symbol směřování organizací

Martina Turečková

Oslovili jsme pohlaváry (či „staré psy“ a „stříbrné lišky“, chcete-li) několika organizací, aby se na chvílku zastavili a podělili se s námi o směřování svých organizací skrze symbolický obrázek – své logo. Z následujících odstavců se dozvíme více jak o průběhu vznikání a přepracovávání samotného grafického záznamu, tak i o žitém obsahu jednotlivých part lidí.

Prázdninová škola Lipnice

Logo vzniklo v 70. letech, autorkou je Táňa Cipárová.

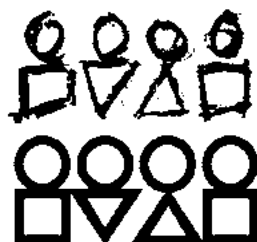
V původní verzi to byly dva řádky geometrických tvarů, které dohromady tvoří symbolicky čtyři osoby. Na dobu svého vzniku to bylo logo moderní, odkazující na pestrost programu zaměřeného na rozvoj mladých lidí. Logo velmi souladné a výstižné do dnešních dnů. Několik pokusů o „facelift“ vedlo ke grafické modernizaci (zjednodušená barevnost, negativní provedení, písmo v podtitulu, outlineová forma, ručně kreslená forma). Všechny tyto změny přinesly oživení a zjednodušení a potlačení v logice grafického rozvoje tiskovin a prezentace PŠL. Autory těchto vylepšení jsou Bob a Michal Stránští.

Z hlediska symbolizovaného zaměření a směřování doznalo logo nenápadné, ale zato důležité změny, a to je prohození panáčka mužského pohlaví na druhou pozici – před panáčka ženských tvarů. Okrajový průvodci (elders nebo bodyguardi) zůstali nezměněni. Že by se projevila maskulinizace organizace a dostala grafického vyjádření? Realita je spíše opačná, ale tvůrcem loga byla žena, tak pochopitelně umístila ženu na první místo. Autory faceliftu byli muži a myslím, že si tuto „kosmetickou“ změnu ani neuvědomili. Kombinace s lo-

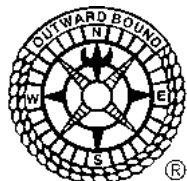
původní logo
70. léta 20. stol.

facelifty I,
90. léta 20. stol.

facelifty II,
začátek 21. stol.

logo Outward Bound

gem Outwardu je často špatně graficky řešitelná a erb Outwardu se s výrazným logem PŠL přetahuje o pozornost, což také odpovídá realitě vztahu. Prázdninová škola se cítí být v tomto vztahu vůdčím

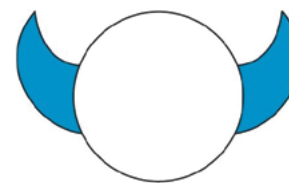
partnerem a příslušnost k mezinárodní organizaci vnímá spíše jako okrajovou.

V logu Outward Bound – Česká cesta je toto dilema vyřešeno souladně a jasně v něm dominuje erb Outwardu. Česká cesta si ponechala licenční odlišení českým názvem pobočky. Znak Outwardu je romantický, odkazující na větrnou růžici (směřování) a lodní lano po obvodu, a dobře tak plní roli pozvánky na cestu za dobrodružstvím.

Vladimír Halada

Liga lesní moudrosti

Znakem naší organizace je bílý štít s modrými rohy. Tento znak symbolizuje ideály, kterými bychom se nejen my woodcrafteri měli řídit. Štít představuje „obranu“ – schopnost obhájit své počinání i před sebou samým, bizoní rohy pak „útok“ – chápeme aktivní přístup k životu. Bílá barva odráží čistotu myšlenek a modrá barva rohů připomíná modrou oblohu a umění pod ní žít. Je těžké

naplňovat tyto prosté ideály, ale my se o to alespoň pokoušíme a vedeme k nim i ostatní.

K tomu nám pomáhá vzdělávací systém převzatý od zakladatele woodcraftu E. T. Setona. Jeho myšlenkou je plnění činů – úkolů, při němž musíme překonat sami sebe a které nás rozvíjí jak po těles-

né, tak po duševní stránce, pomoc ostatním neopomínáje. Systém je zachycený nejen v publikaci *Svítek březové kůry*.

Osobně jsem nikdy nebyl zastáncem systémů, čím jsem však starší a línější, tím více ho oceňuji, protože mi pomáhá držet se v tempu a dokáže mě vyhecovat k něčemu novému. Při vedení našich malých členů zase dobře funguje jako námět na aktivity na schůzkách, výpravách či táboření. Tam pod modrou oblohou nás učí a vzdělává sama příroda a ukazuje nám, odkud vlastně skutečně pocházíme. Indiáni jsou pro nás inspirací, jak žít v přírodě v souladu s ní a bez zbytečných civilizačních vymožeností. Pokud se to vše v pohodě podaří skloubit i s tím, že nás baví to, čím se živíme, a dokážeme se prosadit (útok), ale přitom se ubráníme pozlátkům (obrana), nelze mít jiné než čisté myšlenky.

Z ideálů našeho znaku se nejvíce potýkám s „útokem“. Umět a nebát se prosadit své čisté myšlenky, inspirovat a nakazit ostatní veselím a aktivitou. Nejistotu neskrývat za únavu, vlastní neschopnost za neschopnost druhých. Zdravé a průbojné sebevědomí napomáhající za každé situace asertivně prosadit svůj názor nebo alespoň se o to pokoušet – pracuji na tom nebo se o to alespoň pokouším. A co vy? zdraví s modrou oblohou

Filip Chmel,
náčelník Ligy lesní moudrosti

Rozkvetlé Ivančice

Lesní školka Za humny nabídla městu Ivančice po volbách na podzim 2014 opět (minulá radnice nás odmítla) svoje angažmá týkající se koordinace místních škol, školek a spolků. Městem nyní podpořený nápad je takový, že každý inspirovaný garant se svými svěřenci – tedy žáky, dětmi nebo členy či sympatizanty – založil, vysadil a opečovává jeden velký truhlík na ivančickém náměstí či návsí přidružené

obce atd. Město bude hradit přímé náklady. V druhé vlně očekáváme, že s částí svých kvetoucích, leč schovaných zahrádek, dvorků, lodžii či balkonů vyjdou samotní „Vančáci“ ven před svůj dům, do veřejného prostoru, aby i kolemjdoucí měli o co opřít oko.

Hlavní motiv loga je od čtyřleté lny, která snad poprvé vzala do ruky tužku a její máma si této prvotiny všimla. Domy uprostřed rozkvetlé květiny, která zabírá výraznou část prostoru... Ano, přesně tak bychom si to představovali!

Martina Turečková,

spoluzakladatelka lesní mateřské školky
Za humny a Okrašlovacího spolku Ivančice

Pionýr

Znakem Pionýra je vlaštovka letící vzhůru, která symbolizuje *Ideály Pionýra*. Základní kruhová stylizace znázorňuje planetu Zemi a vyjadřuje demokratický princip rovnosti práv a povinností členů Pionýra. Ve tvaru znaku je vidět i stylizovaný list lípy. Vlaštovka je symbolem štěstí a jara, počátku nového života. Směr letu vzhůru znamená úsilí o naplnění *Ideálů Pionýra*, pokrok a poznávání. Připomíná

ptačí let, hravost i lidský um a nápaditost. Zvýrazňuje, že pionýři jsou tvořiví, bystří a odvážní. Skládání papírových vlaštovek je tradiční hrou a soutěží. Bílá spolu s červenou a modrou barvou národní trikolory zdůrazňuje i myšlenku vlastenectví a občanství. Převažující bílá symbolizuje pravdu, mír a naději.

Eva Holíková

Odyssea

Když vznikla potřeba loga (a ještě předtím názvu organizace), vymýšleli jsme, jak to celé nazvat. Já tehdy studoval ještě filosofii a byl zamilován do antiky (dodnes v zásadě jsem). A tak jsme vymýšleli název jako Helios (slunce, které osvětluje nevědomé), Faros (maják) a podobně. A nakonec nás napadlo, že velmi často s účastníky pácháme outdoor typu „cesta“, jak já tomu říkám (např. brod, přenášení, slepou řadu/Trifidy, pavučinu/

elektrický plot). A že je to vlastně cesta plná překážek. A tak nás napadla *Odyssea* – jako „cesta plná překážek“, která vede k ušlechtilému cíli (za milovanou bytostí – přeneseně k sobě samému), tj. synonymum osobního růstu.

Vláda dal v nějakém grafickém programu dohromady naše první logo. Kromě toho, že to mělo symbolizovat řeckou triéru (i když je to trochu anachronismus, protože triéry vznikly cca v 5. století před Kristem a Odysseus se podle legendy plavil na lodi dávno předtím, takže bůhví, jak tehdy vypadaly řecké lodě), tak to logo z určitého úhlu pohledu může znamenat klikatou, trnitou cestu plnou překážek. V rámci projektu *Zavádění OSV do ŠVP škol* nám pak Jára Pekárek pomohl s profesionálním logem, které už jasně symbolizuje Odysseovu loď jedoucí od dobrodružství k dobrodružství... A barvy jsme zvolili tak, aby byly hezky kontrastní, modrá symbolizuje naději na té cestě.

Přemysl Gubani

Junák

Symbolem skautské organizace *Junák* se od počátku dvacátých let minulého století stalo spojení lilie a psí hlavy. Lilie jako znak vetkl do štítu zakladatel světového skautingu R. B. Powell jako symbol čisto-

ty a cesty vpřed ke správnému cíli, neb lilie na starých mapách označovala sever. Psí hlava od Mikoláše Alše symbolizovala hrdé a statečné obránce hranic – Chody, a tím posilovala českou identitu. Postupně doplnil lilii ještě trojlístek jako celosvětový symbol skautek.

Znak se tím zesložitel a více se přiblížil heraldickému výrazu. I proto počátkem druhého tisíciletí hledal *Junák* jednodušší a vizuálně modernější symbol, kterým se vedle znaku stal logotyp proplétající dva historické prvky – lilii a trojlístek. Dnes se zdá, že se *Junák* bude vracet k historickému znaku a hledat pro něj trochu modernější podobu, ale základní symbolika zůstává nadále zachována.

Roman Šantora – Bobo

Hnutí Brontosaurus

Logo *Hnutí Brontosaurus* přišlo na svět stejně jako samotná organizace u příležitosti celosvětového *Roku životního prostředí* v roce 1974. Autor známé postavky Brontosaura, kreslíř Vladimír Jiránek, jej poměrně spontánně vytvořil ve vztahu k mottu tehdejší kampaně na ochranu přírody *Brontosaurus to nepřežil, protože přerostl své možnosti – a co lidé?*

Logo i jméno organizace tak odkazují na výzvu, která měla nejen mladé lidi směřovat k zamyšlení nad limity naší civilizace, k hledání nekonzumních přístupů k životu a k ochraně životního prostředí.

Od počátku však nezůstávalo u teoretických úvah: Brontosaurus doprovázel tisíce lidí při praktických dobrovolnických aktivitách – výsadbě alejí, kosení chráněných luk, likvidaci černých skládek, péči o památky...

V duchu těchto myšlenek se nese také současná vize *Hnutí Brontosaurus*: *Chceme svět, kde lidé nejsou lhostejní ke svému okolí, respektují a ctí přírodu a kulturní bohatství a společně o ně pečují.* Navazuje na ně také konkrétní poslání organizace, kdy *Brontosaurus* propojuje dobrovolnickou práci pro přírodu a památky, smysuplnou zábavu a vzdělávání s důrazem na bezprostřední kontakt s přírodou, rozvoj osobnosti a aktivní zapojení jednotlivce. Ale zejména: z původního motta a loga *Hnutí Brontosaurus* stále vychází stovky konkrétních akcí na desítkách přírodních i památkových lokalit nejen v ČR.

Dalimil Toman

Tři kroky k logu ZDrSEM

(ZDravotní SEMináře první pomoci zážitkem)

Jen rok či dva před začátkem jednadvacátého století jsme se s Jeňým (nyní docent Bláha z Karlova náměstí) rozhodli vytvořit skriptu výuky první pomoci zážitkovou metodou. Jeňýk tvořil v programu CorelDRAW a z jeho banky vektorové grafiky vybral plyšového medvídky, kterému připojil náplast na tlapku a na břicho. Toto „logo“ bylo několik let na titulní straně skript a líbilo se nám i našim účastníkům. S tvorbou webu nastala nutnost mít opravdové logo, které nebude součástí veřejné databáze.

První snaha vytvořit variaci na poraněného plyšáka vedla k sérii rozbitých hraček a zrakvených zvířátek. Sloni na nosítkách a rozpůlení medvídky nás neoslovili. Přemýšleli jsme nad něčím více zdravotnickým a současně ZDrSEMovým. Jakákoliv variace na kříž červené barvy vede nutně k narušení práv této mezinárodní orga-

nizace. Krom toho jsme se v těch dobách chtěli odlišit právě od ČK. To vedlo k preferenci vínové červené a zelené barvy. Rovněž bílý kříž na zeleném pozadí (mezinárodní a volný symbol první pomoci) nás lákal, ale samotné logo jaksi nepřicházelo.

Současně jsem řešil jiný autorský problém: jak pojmut základní dělení postupu první pomoci, které jsme plně převzali od *Wilderness Medical Associates International*. Ve skriptech jsme totiž používali tři trojúhelníky stejně jako WMA. V té době jsme už do výuky přidali hodně vlastního, a tak jsem koketoval s vytvořením odlišného systému. Pak jednou při čmáraní na papír probleskla inspirace – tři trojúhelníky jsou smysluplné, jen když jdou jeden za druhým. Jsou to vlastně kroky. Tři šlápoty, které jsem nakreslil na papír, na mne významně mrkaly. Opravdu nevzpomenu, kdo přidal bílý křížek náplastí na prostřední stopu. Jan Bláha? Vladimír Halada, náš přítel a grafik? Nebo si autorství můžu přivlastnit v celku? Nevím, jen si vzpomínám, jak jsme s Vládou seděli a dumali nad sklonem a orientací tlapiček a radostně hýkali, jak je to současně logo první pomoci i ZDrSEM.

Naše láska k outdooru, wilderness medicíně a původní logo s medvídkem vedly k rychlé transformaci původně skorolidských šlápot v medvědí stopu. Někdy jsme toho litovali, protože logo trochu navozuje dojem zoologické zahrady. Ale jak už to s tradicí bývá, je naše a máme ho rádi. Zelená barva byla reakcí na červený kříž a rovněž vzpomínkou na divočinu. Od té doby se ZDrSEM pohybuje spíš ve městě a civilizaci, ale občas naše kroky zamíří do velehor či na bílou vodu (děláme i kurzy pro vodáky a horolezce).

Co vlastně naše tlapy znamenají? První nabádá: *rozhlédni se po situaci* – nehrozí mi nebezpečí? Tento krok je v obvyklé výuce první pomoci často přeskakován. Druhá tlapa s náplastí vybízí: *reaguj* na poruchu vědomí, dýchání a stříkající krvácení. Neumře teď na místě? Je to klasický obsah všech kurzů, proto je také symbolický křížek první pomoci umístěn zde. ZDrSEM učí tento krok především nácvikem a simulací. Poslední tlapa nás vyzývá: *rozmýšlej*, co dál – volat záchranku, odvézt sám, či

ošetřit? Každý krok je podmíněn tím předchozím a následují jeden za druhým.

Tři tlapy s námi jdou už přes patnáct let, šťastnou cestu výukou a zážitkem!

MUDr. Robert Pleskot

Lužánky – středisko volného času

Pět minut po třetí odpoledne. To je ta chvíle, kdy dětem začíná čas, který by mohl a měl být jejich. Tento čas symbolicky ukazují lužánecké hodiny, tvořící základ už čtvrt století používaného loga. Za tu dobu původní symbolika upadla do zapomnění, zato má naše logo ve volnočasovém českém rybníce svůj zvuk. Jsme na ně celkem dost hrdí, a změnu proto nehledáme.

O metodě v tom logu nenajdeme nic.

Ono také není snadné najít metodu nebo snad lépe společného jmenovatele v organizaci s šestašedesátiletou tradicí, kde výchovně působí pětistovka vedoucích na tisíce klientů v nejrůznějších oborech lidského činění. Zážitková pedagogika sem určitě patří v míře nemalé, leč tvrdit, že jde o základní kámen všeho našeho působení, by bylo, myslím, troufale.

Kdybych měl navrhnout symbol představující cosi společného lužánecké výchově, byla by to asi otevřená dlaň, nabídnutá ruka. Podaná ruka, která říká: *Pojď ochutnat moji cestu. Toto je svět mého očima, můj pohled na život, na problémy, na krásu. Pojď se mnou hledat svůj pohled, svoji cestu.* Do tohoto vymezení se zřejmě vejde výchovné působení snad všech nás, co v Lužánkách působíme. Byť cíle i konkrétní nástroje či metody máme mnohdy rozdílné.

Milan Appel – Mikin

Co tomu říkáte? Pokud si právě teď promítáte na vnitřní stranu svého čela loga svých spolků, fakult či firem a promýšlíte „svůj odstavec“, je nám ctí.

Symbols a jejich významy: klíč k výkladu motivů a znaků v umění

autor: Clare Gibson

nakladatel: Slovart, Praha, 2010,

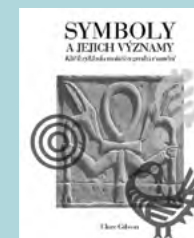
256 stran

ISBN 978-80-7391-370-0

www.slovart.cz

cena: 299 Kč

rozměry: 14x17 cm

Symbols se nám vtírají do života odesad: vnímáme je v artefaktech uměleckých, v náboženském zánění, ve filosofické reflexi i ve způsobech sebevyjádření, jakými jsou třeba tetování nebo móda. Symbols na nás zkrátka vyskakují bez jakéhokoliv pozvání z různých, často i nečekaných stran. Jestli jim však porozumíme, to už záleží spíše na nás a na kulturních a sociálních podmínkách, v nichž své životy realizujeme, než na symbolech samotných. Ty zkrátka jsou a vyjevují se ve znacích... I proto jsou obdobné slovníky a klíče sloužící k přesnějšímu porozumění vhodné a užitečné.

Gymnasion si vzal na paškál téma symbolu v recenzích už ve svém 5. čísle (s. 165–170), které představilo hned 9 publikací takto tematicky vymezených. Tentokrát recenzovaná menší knížka v pevných deskách nás může upoutat hned na první pohled svojí barevností na křídovém papíru („printed in India“). Zvláštní strukturou, která usiluje jednak o geografické uspořádání dle světadílů, ale vnitřně dále o další členění na posvátno, identitu, symbolické systémy, příp. alegorie. Překreslením symbolů do jednotné grafické podoby. Funkčním uspořádáním každé dvoustrany, kdy ta levá přináší kontextové informace a větší barevný obrázek, pravá pak konkretizaci ve výkladu (nejčastěji 4) symbolů. Bibliografie pak podává tematicky uspořádané doporučení na dalších 22 knih a 10 internetových odkazů. Takové hezké je to – jak už tak plnobarevné knížky bývají.

Přesto, musím se přiznat, jsem očekával

poněkud striktnější výběr ve volbě toho, co představeno bude a co zůstane ležet ladem. Publikace se totiž nevěnuje jenom symbolům, ale také tématům výtvarného umění. Společenským rolím. Písmu. A pomocným vědám historickým. Ne že by se vždy nejednalo o jistý vztah k symbolice – ale kde je hranice mezi tématem, motivem či žánrem? Může být např. čtverec (symbol země a stability) na stejné rovině deskripce jako třeba jednotliví egyptští, hinduističtí či řečtí bohové? Je čínský trigram možno vnímat jako symbol stejné hloubky a abstrakce jako třeba znak Španělska nebo papežský erb?

Zkrátka se mi zdá, že zájemce získá nějaké informace a představy z religionistiky, pochyty ukázky z výtvarného umění, zaznamenaná leccos ze zpodobení přírody, popatří na názky astrologie a okultismu, uvidí pár ukázek z heraldiky, pokochá se i abstrakcí záznamů zkušeností vedoucích až k různým druhům písma – avšak z tak různorodých rovin obecnosti, že je symbolika představena často spíše jako téma, námět, motiv či podnět zobrazení, že nám v ostřejším odlišování symbolů od jejich znaků moc nepomůže. Ale možná je to jenom špatný způsob mého čtení, vždyť podtitul mě už dopředu upozorňuje, že se jedná o analýzu zaměřenou na umění (tedy na emblémy či piktogramy). Proto ani nemusí usilovat o komplexní deskripci toho, jak symbols jsou ve své plné bytnosti, jaký je způsob jejich bytí. Jenže – škoda – právě to by mě nejvíc zajímalo...

Ivo Jirásek

Myšlenková rozcvička

Oko do hlavy: SYMBOL

Richard Macků

Umění využít analogií, metafor a přirovnání je důležitou intelektovou dovedností – napomáhá nejen komunikaci, ale i hlubšímu porozumění samotné podstatě věci nebo vztahům mezi vícero diskutovanými či promyšlenými záležitostmi. Symbol je ve své podstatě analogií, pokud význam tohoto slova pojmem volněji.

Cvičení 1

1.1 Čeho může být _____ symbolem:

Šipka doprava			
Šipka doleva			
Sněhová vločka			
Přesýpací hodiny			
Rozsvícená lampa			
Špinavé boty			
Nedopitá sklenice mléka			
Uschovaný dopis od přítele			
Uschovaný dopis, který jste nikdy neodeslali			
Neotočený list kalendáře			

Tip: Vyzkoušejte vaše řešení z 2.–4. sloupce použít ve cvičení 1.2, které takto pozměníte pro své přátele.

1.2 Co by mohlo být symbolem pro _____:

Násilí			
Hloupost			
Přetvářka			
Pěkný nedělní den			
„Dobrou chuť“			
Dobrý pocit z dokončeného úkolu			
Unešení z poslechu hudby			
Okouzlení vůní parfému			
Víra			
Slunce			

Reflexe: Byli jsme při plnění úkolů a) empatičtí?, b) tvořiví?, c) ...

Cvičení 2

V tomto cvičení se snažíme trénovat přesnost vyjádření. Například písně a básně k nám totiž často promlouvají skrze symboly. Možná proto se nám tolik líbí. Možná v nich každý čte a slyšíme něco jiného – proto je dobré se čas od času učit symbolická vyjádření převést do běžné řeči.

Vybrali jsme vám píseň z alba **Vteřiny křehké** od *Hradišťanu*. Poslechněte si ji a posléze se pokuste o přesný překlad jejího textu ze symbolického do exaktního jazyka.

Až bude moje duše

Hradišťan: J. Pavlica; text F. Novotný

Až bude moje duše bez těla
tak bych měl Pane prosbu malinkou
já netoužím mít křídla anděla
chtěl bych být hezkou vzpomínkou

Chtěl bych být písničkou kterou si dítě zpívá
chtěl bych být studánkou v níž vody neubývá
chtěl bych být modrým nebem co padá do jabloní
chtěl bych být lesním stínem co smolnou dlaní voní

Ono však postačí když občas někde v srdci
někomu zvonek tiše zacinká
náhoda prostře stůl a dveře krásné chvíle
docela nečekaně otevře vzpomínka

Chtěl bych být chvilkou něžnou se kterou děti stárnou
říct jim že jsem žil rád a nešel cestou marnou
tou cestou prosím pane tou cestou dál mne ved'
a řekni kdy mám začít – teď člověče můj teď'

Chtěl bych být letní loukou kamínkem z mořských pláží
chtěl bych být moudrým slovem objetím vlídných paží
chtěl bych být dobrým vínem a sklenkou na rtech věků
chtěl bych být nadějí a láskou místo léků

Až bude moje duše bez těla
tak bych měl Pane prosbu malinkou
já netoužím mít křídla anděla
chtěl bych být hezkou vzpomínkou

(text poskytnut s laskavým souhlasem autora F. Novotného)

Foglarovská symbolika

Ivo Jirásek

Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré a kde oblaka bílá rychleji než kde jinde plují... **Znáte? Slyšíte onu píseň větru, stromů, dalek, ohňů? A vyvolala ve vás pocity, které otřáslly vaší duší? A co slova jako nedodržování autorských práv, krádeže artefaktů z výstav, šíření nactiutřačských pamfletů, podávání soudních žalob? To také patří k foglarovským symbolům...**

Vazba spisovatele a skautského vychovatele **Jaroslava Foglara** na soudobé projev zázitkové pedagogiky bývá vnímána prioritně v rozměru jednoho z nezpochybnitelných zdrojů tohoto výchovného stylu působení (konec konců hned první svazek *Edice Gymnasion*, vydaný 2007, byl věnován právě *Fenoménu Foglar*). Tedy vše může být pojato jako téma historické, které se stalo slovní i obrazovou podobou jakýmsi příznakem závěru první republiky, uvolnění konce 60. let a euforie počátku let 90.

Zšeřelé uličky, prastaré tramvaje, zákoutí dvorků, plynové lampy – to jsou kulisy, bez nichž by byly Foglarovy knihy nemyslitelné. Romány, edukativní příručky i komiksy zůstávají zřetelnou ukázkou, jak lze užívat dobrodružství všedního dne, romantiky legend, tajemství nedořečeného, osobní náročnosti poměrování v soutěžích i fenoménu hry na cestě směřování k etickým normativům dobra. Složitou významovou strukturou srozumitelnou pouze „zasvěceným“ je třeba list ginga (přesněji řečeno ginkga, jinanu dvoulaločného) nebo vodního hlodavce bobra. Kdo nečetl, nepochopí; uctívačstvím nasáklý list či lovem čipci budovatel vodních hrází je dešifrovatelný jen těmi, kdo rozumějí „naším věcem“. Přesto se tato noticka nebude zabývat touto specifickou foglarovskou symbolizací, rozeznatelnou prostřednictvím četby.

Nejedná se totiž pouze o kus historie (ať už literární, či pedagogické), ale také o soudobou výzvu. O téma složitých interpretací a nástupnictví, o odlišení „foglarismu“ a „foglarologie“, o odlišné zájmy vedoucí k volnočasovému působení na děti výše naznačeným směrem a o badatelské úsilí vyznačující se trávením volného času v archivu *Památníku národního písemnictví* nad osobním fondem v rozsahu 279 kartónů. Ale také o různorodé chápání dobra, cti a nečtnosti, o variantní institucionální zakotvení i rozmanité publikační aktivity. O odlišnou interpretaci symbolu – nikoliv však stromového listu nebo vodního hlodavce, nýbrž podstaty toho, jak by se zastánci Foglarova odkazu měli chovat v přítomném čase.

Sdružení přátel Jaroslava Foglara (www.spjf.cz) slaví v letošním roce 25 let od svého vzniku (založením v roce 1990 hodlalo navázat na *Klub přátel Jaroslava Foglara*, který u nás působil v 60. letech) a za svůj cíl si vytkllo práci s dětskými kolektivy bez dospělých vedoucích, tedy s kluby (čemuž slouží i portál www.iklubovna.cz). Ale také sdružovat dospělé zájemce a příznivce této osobnosti. Dlouholetým (téměř 16 let) předsedou sdružení byl **Miloš Vraspír-Bohr**, který se na valné hromadě v listopadu 2014 stal místopředsedou a do předsednického křesla zasedl **Milan Lebeda-Alpín**. Od roku 1993 vydává toto občanské sdružení časopis *Bob*

ří stopa, který vychází čtyřikrát ročně. Přináší dobrodružné povídky, rozhovory, soutěže, komiks (v posledním roce podle knihy F. Langer *Bratrstvo bílého klíče*), reportáže i zprávy z klubů. Vydává i neperiodické tiskoviny (pohlednice, kalendáře, nálepky aj.), jimiž upozorňuje na svoji činnost a na témata svého hlavního zájmu, tedy klubovní aktivity s odkazem na čtenářské kluby Jaroslava Foglara.

Kruh přátel odkazu Jaroslava Foglara se prezentuje zejména nepravidelně vydávaným *Sborníkem nezávislých foglarovců*, jehož páté číslo vyšlo v březnu 2015 péčí rady (Jiří Stegbauer-Jura, Luboš Trkovský, Petr Vyleta a Jiří Zachariáš-Pedro) a *Nakladatelství Ostrov* (<http://www.ostrov-knihy.cz>), v němž sborník vychází. Poslední číslo se zaměřuje zejména na 100 let existence skautského oddílu *Dvojka*, který i pod názvem *Hoši od Bobří řeky* proslul souvislým 60letým vedením Jaroslavem Foglarem-Jes-trábem. Zmiňovaná nezávislost naznačuje

odklon od vazby na celorepublikově působící sdružení, ale také urputnou neústupnost při vytrvalém poukazování na činy, jež jsou vnímány jako prohršky foglarovců proti deklarované mravnosti.

Neměli bychom zapomenout ani na *Akademii Jaroslava Foglara*, jejímž předsedou je **Slavomil Janov-Nashville**, proslulý mj. organizací soutěže *Mistrovství světa ve vyjímání hlavolamu „ježek v kleci“* neboli *Memoriálem Jana Tleskače*, který se konal již třináctkrát, ale také organizací *kolegií Akademie Jaroslava Foglara* konaných vždy k nějakému výročí či s hlavní zvolenou tematikou vybranou z foglarovského světa.

Nehledě na virtuální foglarovský svět, v němž je snad nekonečné množství informací rozprostřených na stránkách www.bohousek.cz (pravděpodobně nejagilnější a nejčastěji inovovaný zdroj foglarovských informací), www.stinadla.cz či www.foglarovec.cz (kde mohou úspěšně hledat i sběratelé). Ale i při letmém listování nara-

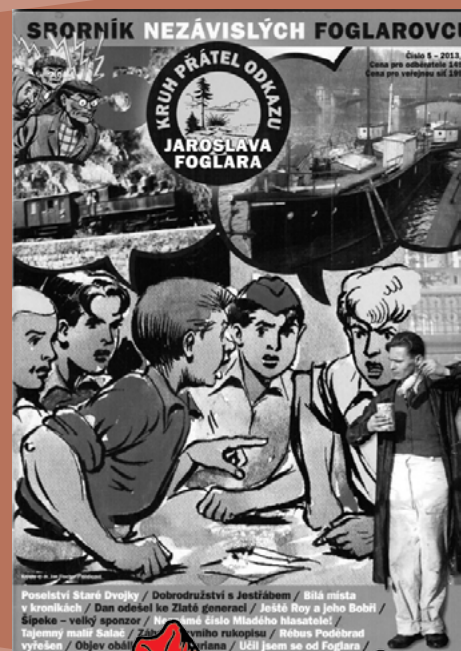
Bobří stopa a další artefakty SPJF. I foto © autor

zíte na další a další webové stránky, kde si symbolika nejenom vějířovitého listu a hloďavce s plochým ocasem udržuje svoji tajupnou zšeřelou tvář.

Potud jistě v pořádku. V nepořádku je však nesoulad mezi veřejně deklarovanými hodnotami dobra, cti a přátelství, které se v realitě proměňují ve vzájemné urážky, osočování a napadání – a to prosím mezi předními foglarovskými osobnostmi. Etiké principy, k nimž odkazují všechny znesvářené strany, se v realitě kroutí ve slova jako lež, krádež, šíření pamfletů a protipamfletů, dokonce ve výhrůžky soudními žalobami. Kdo se však chová jako člen *Rychlých šípů* a kdo je z *Bratrstva kočičí pracky*? Vzájemné slovní přestřelky zůstávají na svých názorových pozicích, aniž by důkazní břemeno bylo nezvratně potvrzeno či vyvráceno. Není zde prostor na zjednodušené návody pro řešení komplikovaných témat. Proto jsme zde po-

tenciální zájemce pouze upozornili na zdroje, kde lze pátrat dál a kde lze nastíněným symbolům – zejména těm etikým – porozumět s hlubším vhlédem.

→ Sborník nezávislých foglarovců 5/2013.
I foto © autor

Rychlé šípky letos v prosinci oslaví 77. narozeniny

Novodobé ženské rituály

Praktická příručka ceremonialistky

autor: Lilia Khousnoutdinova,
Kateřina Kramolišová et al.
nakladatel: TOPLIL s.r.o., Praha, 2014,
119 stran
ISBN 978-80-905261-2-9
cena: 333 Kč

Na přebalu vidíme schody, po nich tekoucí vodu a ruku s červeným nehem držící rudé jablko. Obdobný dojem na mě udělala autorka Lilia, když se asi před dvěma lety zjevila v prostorách našeho rodinného centra ve svých dlouhých, osově nesouměrných šatech. Po knize jsem okamžitě – uzřevši ji v regálu *Brány k dětem* – sáhla a koupila si ji. A byl to dobrý tah. Přčetla jsem ji od začátku do konce a nyní se k ní vracím dle situace, byť jsem se do teď ceremonialistkou nenazývala. Kniha je věnována všem ženám, které odvážně zkoumají staré tradice, aby prošlapaly nové cesty. Naskakují mi konkrétní tváře instruktorek, lektorek i mentorek zážitkových kurzů, pro které ráda píšu dál.

Knížečka vcelku útlá, 120 stran, měkké desky. Přes stručné zasazení *Co je rituál* autorky pokračují jednoduchými – a o to působivějšími – návody a praktickými informacemi, jak na to. Můžete zde získat nakopnutí k osobní přípravě přechodových rituálů, rituálů Luny a rituálů Slunečního cyklu. Tyto strany mám pročené a zatřhané nejvíce. Na předloženém Kole roku si můžete zvědomit osm hlavních svátků roku a více je vstřebat a začít užívat hnedle přes dvě nabízené tradice – přes Keltské a Slovanské Kolo roku. Osm Bohyní, které si cyklicky předávají svoji vládu, v podstatě symbolizuje osm kvalit času v průběhu roku.

Jako osoba, která se nestydí přiznávat, že time management je jejím profesním koníčkem, si tróufám tvrdit (podpořena četbou knihy *Živoucí kruh* od Jana Bílého, která se též věnuje cyklickému času), že nám na vrátka pomalu, ale jistě tůká další, již V. generace time managementu. Po tom, co IV. generace odhazuje hodinky a používá spíše kompas, V. generace si z kompasu zřejmě vezme kruh a osm základních směrů a z kvantity a současné bůdy lineárního času se zaměří na kvalitu a hojnost času cyklického.

A co myslíte, kdy se cyklický čas rozšíří a kdo v tom bude mít prsty? Zřejmě někdo tak cyklický, jako je – žena. Začít se dá třeba umístěním kruhového magnetu doma na ledničku, aby se i ostatní členové naší domácnosti mohli začít orientovat a pomalu vstřebávat a začít žít to, že i během měsíce to jde chvíli nahoru a pak zase dolů. A že tyto sestupy jsou bezpodmínečně nutné, nejen na osobní rovině, ale i celospolečensky.

Přijemné vědomé propady
nám všem přeje

Martina Turečková

Tábořiště na Kosím potoce

Filip Chmel

Jistě to znáte. Někdy jdete a jdete – a najednou si musíte sednout. Ne že byste byli unavení, ale to místo vám podrazí kolena a vy jen sedíte a nestačíte se divit, jakou krásu je příroda schopná vytvořit.

Každopádně kdybyste kráčeli proti proudu Kosího potoka před třinácti lety, došli byste až do obce s názvem Michalovy Hory zřejmě bez zastavení. Údolní niva s úzkou asfaltovou silnicí, zarostlá křovím a bolševníky, by nadchla asi málokoho.

Od té doby však uplynulo mnoho vody a bolševníkové pole pořídila organizace *Liga lesní moudrosti* pro své tábory. Nejdříve tam jezdilo pomáhat a v létě tábořit jen pár lidí. Jejich počet postupem času narůstal až do dnešních rozměrů. V minulém roce tam proběhlo mezinárodní setkání woodcrafterů a bylo nás tam přes 350 vyznavačů odkazu E. T. Setona. Za těch 13 let společného úsilí už to nejsou bolševníková pole, ale rozkvetlé louky, které protíná meandrující Kosí potok.

V lesíku je schovaná studánka, dřevník a stovky typů tyčí. Na svažitě části louky v novém ovocném sadu starých odrůd v zimě zvěř okusuje mladé stromky a v létě bzučí

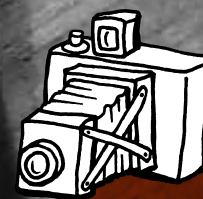
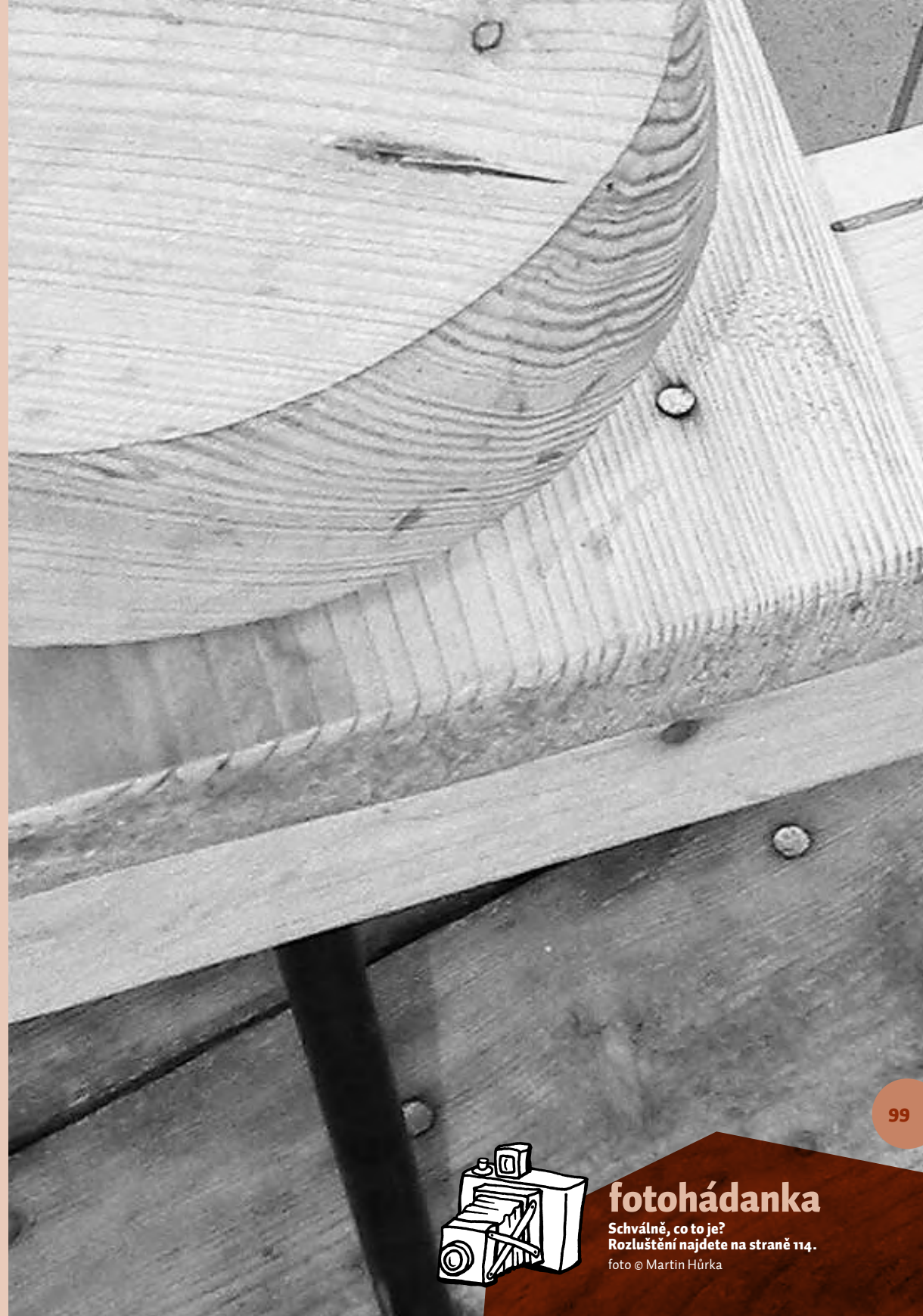
včely. Na největší louce jsou vysazeny nové duby a v létě již vrhají sic malý, ale příjemný stín, který se každým rokem prodlužuje. Voda Kosího potoka je osvěžující a písčité dno vyzývá ke krátkému, ale o to intenzivnějšímu pobytu. Okolí je také okouzující a pusté, neboť nejbližší vesnice je cca 5 km vzdálená.

Přestože se snažíme v místě zanechávat co nejméně stop naší činnosti, energii, kterou tam za tu dobu vložilo tisíce lidí, neskryjeme, a to nemluvíme o našich předchůdcích, kteří, než museli odejít z dodnes opuštěné nedaleké vesnice Caltov, tyto pozemky obhospodařovali před námi.

Myslím, že když půjdete proti proudu Kosího potoka dnes, sednete si minimálně jednou, než dojdete do Michalových Hor. A pokud byste chtěli posedět déle, můžete zde zatábořit, neboť louka je k táboření stvořená a lze si ji k tomuto účelu i pronajmout.

více informací: www.woodcraft.cz

Tábořiště na Kosím potoce, 2012. | foto © autor

fotohádanka

Schválně, co to je?
Rozluštění najdete na straně 114.
foto © Martin Hůrka

Symbolika historických středověkých kachlů

Martin Hůrka

Na jaře 2015 proběhla v **Muzeu Říčany** výstava s názvem **Bomba v depozitáři** zaměřená na představení „nejlepších“ kusů z muzejních sbírek a možnosti využití těchto předmětů pro bádání, experimentální ověřování teorií nebo pro školní výuku. Jednou ze sekcí výstavy byla prezentace historických středověkých kachlů.

Děti z říčanských škol při této příležitosti vytvářely během keramických dílen kopie vybraných motivů gotických kachlů ze sbírek muzea. Originály těchto kachlů pocházejí jak z Říčan samotných, tak zejména z prostoru zaniklé středověké vsi Vojkov, o níž z písemných pramenů víme, že byla úmyslně zrušena a spálena ve 20. letech 17. století, snad i kvůli tomu, že se v ní měli zdržovat a ukrývat pobudové a loupeživé bandy.

Kachlová kamna v prostoru měšťanských domů i selských usedlostí zaujímala význačné místo. Zejména v zimních měsících, kdy práce na poli ani na dvorku kvůli chladu a sněhu nebyla možná a kdy se stmívalo velmi brzy, trávili lidé u kamen velké množství času. Výroba kamen nebyla úplně levnou záležitostí, na druhou stranu však kamna mohla fungovat mnoho desítek let. Z těchto důvodů se stala vhodnou plochou pro umístění určitých nadčasových sdělení.

Symbolika, která se na říčanských kachlích objevuje, zapadá do obecného kontextu českého prostředí. Časté jsou náboženské motivy. Z říčanského souboru vynikají postavy muže se svatozáří s klíčem v ruce (sv. Petr) a muže se svatozáří s mečem v ruce (sv. Pavel). Záležitostí je o to zajímavější, že se ve městě nalézá v jádru gotický kostel sv. Petra a Pavla. Některý z bohatších farníků si tedy nechal svá kamna vyzdobit mj. i motivy patronů místního kostela.

I další kachel, přestože na první pohled zobrazuje zvířecí motiv pelikána, v sobě nese náboženskou symboliku. Jedná se

o tzv. „pelikána krmícího mláďata vlastní krví“. Tento symbol by měl odkazovat na sebeobětování Ježíše Krista. Na mysl se nám vkrádá sice ahistorické, avšak velmi podobné přirovnání k motivu oběti a sebeobětování např. rodičů (matek) svým dětem v krizových situacích (válka).

Do třetice vybírám z „náboženského“ soudku motiv sv. Jiří, jenž zabíjí draka. Výjev sleduje zachraňovaná princezna. Tento motiv zobrazuje klíčovou scénu z legendy o sv. Jiří. Lidem, kteří většinou neuměli číst a psát, kachlový motiv sloužil jako jedinečná příležitost, jak si upevnit náboženské vědomosti. Na kachlích se nám tak po celých Čechách objevuje plejáda scén a atributů typických pro jednotlivé svaté, které tak diváci mohou snadno rozpoznat.

Kromě náboženských motivů nalezneme v říčanských sbírkách motivy heraldic-

ké, rostlinné (geometrické), ale též mytologický motiv divého muže nebo žánrový motiv zobrazující hospodskou rvačku nad převrženou deskou středověké hry vrhcáby. Muži tasící tesáky se vzájemně drží za vlasy. Výjev obsahuje morální ponaučení pro přítomné hřející se u kamen ve světnici, aby se vyvarovali hazardu a hraní her o peníze, neboť takové počínání často může špatně skončit.

Řada většinou žánrových scén oslovuje svým symbolickým obsahem i současnou generaci. Je docela zábava pokoušet se nalézt dnešní paralely. Neméně zajímavé může být nechat děti vytvářet jejich vlastní motivy a symboliku, třeba odlišnou od středověkých předloh. I ta má vypovídací hodnotu o naší současnosti.

Na výstavě bylo možné kromě jiného také pokusit se složit kachel rozbitý na mnoho jednotlivých fragmentů, tak jako to dělávají archeologové, kteří keramiku většinou naleznou rozbitou na množství jednotlivých střepů. Stejně tak tu byly další interaktivní prvky – možnost zkoušet udržet vlastníma nohama v plynulém cho-

du kopací hrnčířský kruh, vrtat otvor pro topůrko kamenné neolitické (mladší doba kamenná) sekerky, vytvářet kopii historického obrazu nebo nahlédnout do práce restaurátora a pozlatit si rám secesních hodin.

Při drobné anketě jsme se tázali pracovníků muzea, které motivy by si oni sami nechali vytvořit na svá kachlová kamna. Ve shodě s obory a zaměřením jednotlivých muzejníků se objevovaly motivy jako domácí zvířata (ovce, kozy, koně) či ptáci, secesní rostlinný motiv, rostlinný motiv propojený s vyobrazením rodinného rodokmenu, ale také kachle bez motivů s důrazem na barevnost (např. ve stylu obrazů reiki) a kvalitní glazuru. Jaké výsledky by asi přineslo tázání v kolektivu umělců, matematiků, fotbalistů, horníků či pedagogů? Zkuste si i vy podobnou anketu.

Kamnářským výrobkům čest!

A kachlům zvláště!

Expozice v muzeu: práce žáků říčanských škol inspirované motivy na kachlích ze sbírek muzea / rozbitý kachel jako puzzle.
I foto © Martin Hůrka

Zámlčí

autor: Šimon Grimmich
nakladatel: Ateliér Grimmich,
Kersko, 2015, 68 stran
ISBN 978-80-260-7140-2
www.grimmich.cz

Přišla mi do rukou útlá knížka, prvotina autora, který uspořádal na její počest setkání s názvem *Kameny na nočním stolku*. Reprodukce na obálce s námětem „den u kostela“. Věnovaná Andree, bez které by nebyla. Tvořena třemi částmi pojmenovanými *Zámlčí*, *Rozkrývání touhy* a *Saudade*. Probouzející schopnost úcty a úžasu a také bolest těžkopádnosti slov pojmenovávat něco, co je živé. Obvykle se díváme, když se něco dotýká naší představy reality a když jsme zasaženi také všednodenními věcmi, ať již je to cokoliv z běžných každodenních činností, např. bezděčný úsměv neznámého člověka, tok vody v řece, zvuk zvonů nebo podzimní listů padající ze stromu. Naše schopnost být tím pohnut nás pak otvírá pro hlubší ponor, pro schopnost uvidět celý obraz, u kterého už není co dodat, ten obrázek je stoprocentně dokončen v tom okamžiku. *Zatímco vaříš kávu, paseš ovce a nebo sedíš u ohně, život se může proměnit v jediné vteřině, aniž by tě žádal o svolení. Volá tě tvým jménem a ty slyšíš volající hlas zpoza věčných pahorků. A je to rázem jiná káva, kterou vaříš, už to nejsou stejné ovce, které paseš, a dokonce ani oheň už není takový, jaký býval. Volá tě jménem, ticho, které má tvář. Stal jsi se tajemstvím, šifrou, k níž jen někdo jiný je klíčem.* (s. 46)

Plné zapojení s atmosférou přítomného okamžiku v jeho celistvosti. Víra ve své pocity a vnitřní svět, která nás snadněji otevírá čemukoliv, co se v našich životech přihodí. A v nás se na chvíli rozhostí intenzivní vnímání a vysoce vzájemná propojenost s jiným člověkem, zvířetem, věcí, životním prostorem. *S nahotou je třeba přicházet k druhému, jinak si zůstaneme navždy cizí, protože náš život bude tam,*

kam nikomu nedovolíme vstoupit. (s. 44)

Zavírám tvou knížku, Šimone, ve které jsi projevil svou připravenost dát životu sám sebe. Taková víra pomáhá překonat překážky a smutky. *Stáváš na prahu. Každý den, každou noc, v každou hodinu. A nikdy nevíš, co ti spadne do dlaní, jaký vítr se zvedne a kdo k tobě právě přichází po cestě. Už ne ty máš život, ale život má tebe. V určitých chvílích se všechny otázky vytrácejí, už není, kdo by je kladl.* (s. 51) Přesla jsem díky tobě prah a vnořila se do světa netušeného.

Myslím na Hekaté, trojcestnou bohyni, které byly mimo jiné přisouzeny prahy, křižovatky a hranice. Ta by rozuměla tomu, *když v noci... stále ještě čekám... na stín... plížící se do domu... na kočku... již dlouho mrtvou.* (s. 34)

Zámlčí, místo setkávání světa a lidí. Díky za ně.

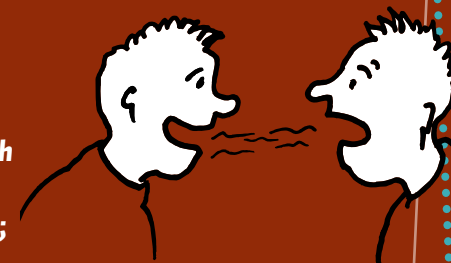
Miroslava Jirásková

Rozhovor s Kamilou Ženatou o životě

Miroslava Jirásková

Umělecky na sebe výrazně upozornila v roce 2007 konceptem *Nauč se stát na jedné noze* v pražském Mánesu, v němž zpracovávala témata čínské Knihy proměn. V současné době vytváří hlavně náročné multimediální kompozice. Pracuje s textem, videem, fotografií, obrazem i zvukem. Vystavovala v Německu, Japonsku či Holandsku.

Její práce jsou zastoupeny ve sbírkách tuzemských i zahraničních (např. National Gallery of Art / Washington, DC; Národní galerie v Praze / Praha; Alšova jihočeská galerie / Hluboká nad Vltavou; Východočeská galerie v Pardubicích / Pardubice; Ministerstvo zahraničních věcí ČR; Ministerstvo kultury ČR; Galerie moderního umění v Hradci Králové / Hradec Králové).

Kamila Ženatá.
Foto © Miroslav Lepeška

S paní Ženatou jsem se seznámila díky zábržské výstavě *Každý les může být trochu tajemný*. Kromě jejího díla jsem před sebou viděla silnou, intuitivní, tvořivou a usmívající se ženu. A tak jsem si ji dovolila požádat o jakousi vizitku. Ta, co mi přišla, byla originálně pravá:

Jsem žena, partnerka, matka, dcera, babička i tchýně. Žiji už dost dlouho na to, abych měla možnost sledovat, jak se vše „vrací“, opakuje a zase proměňuje. Můj zájem o skupinovou problematiku mě dovedl k pozorování a vnímavosti, neustále mě překvapuje, jak se mezi sebou melou síly tvořivé a destruktivní. Nejraději sedím ve svém ateliéru a koukám. Jmenuji se Kamila Ženatá a bude mi 61 let.

Ta vizitka mě dostala. Pak jsem poznala její projekt *Křišťálové slzy* a byla jsem ztracená. Pro ten nápad, pro ty vhledy, pro tu schopnost dostat nás do emocí. A tak bych kontakt s ní ráda předala i vám. Přeji hezké čtení.

Fotografie z projektů Kamily Ženatě
(více na www.kamilazenata.cz)
| Ženský dvůr, dvojdielná instalace
v Malé pevnosti Terezín a v pražském DOXu, 2013
(instalace Šedý pokoj, Prádlo)
| 2. patro, 2009 | foto © z archivu K. Ž.

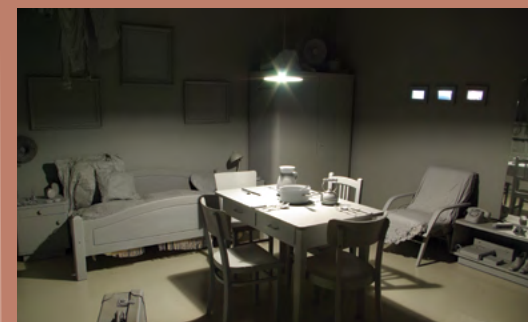
Jak je to s obrazy z nevědomí? Jak na nás působí?

Ptáte se cíleně, neboť víte, že *Obrazy z nevědomí* je název knihy, kterou jsem kdysi napsala a v roce 2005 ji vydalo nakladatelství Portál. Obrazy, které nosíme ve svém nevědomí, na nás působí silně a mnohdy řídí naše životy, aniž to víme, dokonce více, než bychom byli schopni připustit. Můžeme je nazvat i jinak – třeba programy. Tyto systémy jsou hluboko vryté, ovlivňují prožívání emocí, rozhodování, výběr partnera, výchovu dětí, pocity, které prožíváme v různých situacích, hodnotové systémy, které „uznáváme“, sebeprožívání, tedy i svůj sebeobraz, schopnost navazovat vztahy, ale i způsob, jak je prožíváme, udržujeme či destruuujeme, pohled na svět, radost ze života anebo zahořklost a deprese.

Zápisy – obrazy – jsou uloženy různě hluboko v naší mysli, na ty dostupné dosáhneme snadněji a k těm obtížnějším se dostáváme komplikovaněji, neboť jsme nuceni překonávat vlastní obrany a odpory. Objevování těchto obrazů je velmi zajímavou a dobrodružnou cestou, ale ne jednoduchou. Jsou uloženy v neverbální podobě, proto se objevují v imaginacích, snech, volném malování, v asociacích. Popisujeme je pomocí symbolů.

Zaujalo mě, jak jste přirovnala symbol lesa k nevědomí. Mohu vás poprosit o bližší vysvětlení této analogie?

Symbyly jsou obrazy, které vyjadřují význam sdělovaného obsahu, který je velmi těžko popsatelný slovy. Obraz dokáže ukázat atmosféru, náladu, pocit, vyjádří psychickou realitu jedince – jednoduše, přímo. Má kvalitu asociace, popisu, výrazu, zkratky. Les je prostor, kde se odehrávají „skryté“ příběhy, je zde život, ne vždy pouhým okem viditelný. Les zachovává homeostázi, panuje v něm řád. Les je plný stínů i slunečních pasek. Mohou v něm bydlet pohádkové bytosti. V lese žijí zvířata. V lese se můžeme bát. Lese můžeme bloudit. V lese můžeme zažít ticho, klid, pocit sounáležitosti, jednoty. V lese se můžeme skrýt. Tak je to také s nevědomím. I zde nalezneme prostor stínů a světla, ➡

archetypální postavy, zvířata. Les je prostor přírody a člověk je (i když se tak třeba dnes už neprožívá) přírodním tvorem. Les je zdrojem vitality, sebeobnovy. To vše tvoří určitou analogii s nevědomím.

V čem je podle vás les tajemným místem?

Každý člověk je tajemný a bohatý. Životní příběh každého člověka je neuvěřitelně zajímavá pouť. Stále aktuálnější otázkou, na kterou hledá odpověď mnoho mužů a žen, je touha po poznání smyslu života a pochopení odpovědi na prastarou otázku: *Kdo jsem?* Sebepoznání je jediný zdroj tvořivé síly, ale i možná záchrana lidstva. Cesta k sobě je těžká, protože žijeme ve společnosti, která používá racionalizaci jako obranu. Pokud se ptáme, co je zlo, můžeme odpovědět, že vše, co člověk dělá z nevědomosti. Sebepoznání je proces směrem k vědomému prožívání a dospělému postoji k životu.

Naše životní proměny nás často vychylují z rovnováhy. Je to v pořádku?

Ano. Každé vychýlení je příležitost dobře se podívat, co se vlastně děje. Je to tak i v období krizí a nesouladu. Bývá to prvotní impuls zabývat se sebou a situací, v které se nacházím.

Jaký je váš recept na to, jak se neztratit v životě?

Být dospělý. Snažit se být vědomý. Uchovat si schopnost sebereflexe. Hledat i jiné pohledy, možnosti. Sama jsem se v životě už mnohokrát ztratila. Ale vždycky, když jsem si to uvědomila, znamenalo to velké procitnutí.

Proč se prostor vzájemnosti špatně popisuje a snadno zakouší?

Dva moji blízcí přátelé byli spolu na dovolené. Oba mi takřka ve stejný okamžik poslali esemesku. V jedné stálo: *Jsem nejšťastnější na světě! Je to úžasné!* A v druhé bylo napsáno: *Je to strašné, už abychom byli doma!* Oni spolu moc neuměli sdílet, oba si mysleli, že prožívají totéž. Když se o tom pak začali bavit, zjistili, že to byla jenom projekce, a byli zklamaní. Vzájemnost se dobře žije v dobré komunikaci. Ale je to také dovednost, které je potřeba se učit. Ne jenom se dobře a pravdivě vyjádřit, ale i pozorně poslouchat, co říká ten druhý.

Jak se učíte vážit si bezprostředního porozumění našim snům?

Sny jsou velmi zajímavé příběhy. Svět, v kterém každý z nás žije, je jeho vlastní psychickou realitou, a sen je jakýmsi kukátkem či vodítkem, které můžeme použít, abychom nazřeli do dějů, které se „uvnitř“ dějí. Ostatně Sigmund Freud řekl už dávno, že sen je královská cesta do nevědomí. Sen se vyjadřuje symbolem a má svoji strategii. Ale to by bylo na dlouhé povídání...

Proč, když zapomeneme na náš zdroj, pramen, stáváme se strojem?

Všechny naše nemoci, všechny naše osobní problémy, existencionální, sociální, ekologické, pramení z toho, že jsme se odtrhli od přírody a ženeme se za iluzí pokroku. Hodnota člověka dnes není dána jeho lidskými kvalitami, laskavostí, moudrostí, řemeslností, dovednostmi, obyčejí, ale tím, jaký podává výkon. Stroj jede také na výkon. Osobní oddělení ve firmách se proměnilo v oddělení „lidských zdrojů“. Zvířata se pěstují a zabíjí, jako by to nebyla živá zvířata, ale materiál. Špatné spaní a smutné nálady se řeší nejrychlejším způsobem – léky.

Vnímám tuto oddělenost jako velmi nešťastnou. Snažím se ve svých projektech na tyto skutečnosti upozorňovat. Když jsem měla výstavu v Tokiu, byla jsem požádána, abych zde vedla zážitkový workshop. Byla jsem ale upozorněna pořadatelem, že Japonci nejsou moc spontánní a neprožívají emoce. Přišlo hodně lidí, většinou ženy. Povídali jsme si a jedna žena mě požádala, abych interpretovala jeden její sen, který se jí opakovaně a často zdával. V tom snu vchází do svého bytu a chce ukázat svým rodičům, jak má v tom bytě mnoho krásných květín. Ale když vstoupí dovnitř, je zklamaná, všechny květiny jsou uvadlé a uschlé. Zeptala jsem se jí, kdy naposledy plakala. Chvilí se na mě překvapeně dívala a potom začala plakat. Po chvíli plakaly všechny ženy, co tam byly. Pak řekla, že už dávno neplakala.

Máte nějaký recept na to, „jak se dělá rozhovor, při kterém se lidé najdou“?

Lidé se v rozhovoru mohou potkat, když říkají otevřeně, co potřebují, a pozorně poslouchají, co říká protistrana. Problém bývá v tom, že sami sebe popisujeme jako červené jablko, protože si myslíme,

že takoví máme být a protistrana nás takové „bude mít ráda“. Ale ve skutečnosti jsme jablko zelené. Ten druhý se potom vztahuje k něčemu, co nejsme, co pouze před sebe předkládáme. Ale i ten druhý může žít ve stejné představě jako my, že se má chovat jako červené jablko, protože se nám tím zavděčí, že to takhle potřebujeme – tak se potom dvě „červená“ jablka navzájem vztahují k někomu, kdo ve skutečnosti není. To je minutí. Aby došlo ke skutečnému „setkání“, je potřeba se nejprve potkat sami se sebou a nebýt závislí na tom, zda nás ten druhý přijme, či nikoli. Paradoxně až teprve v tento moment se spolu „najdeme“.

Vytvořila jste velmi působivý závěs křišťálových slz. Jakou má výpověď?

Jeden tisíc osm set křišťálových slz jsem

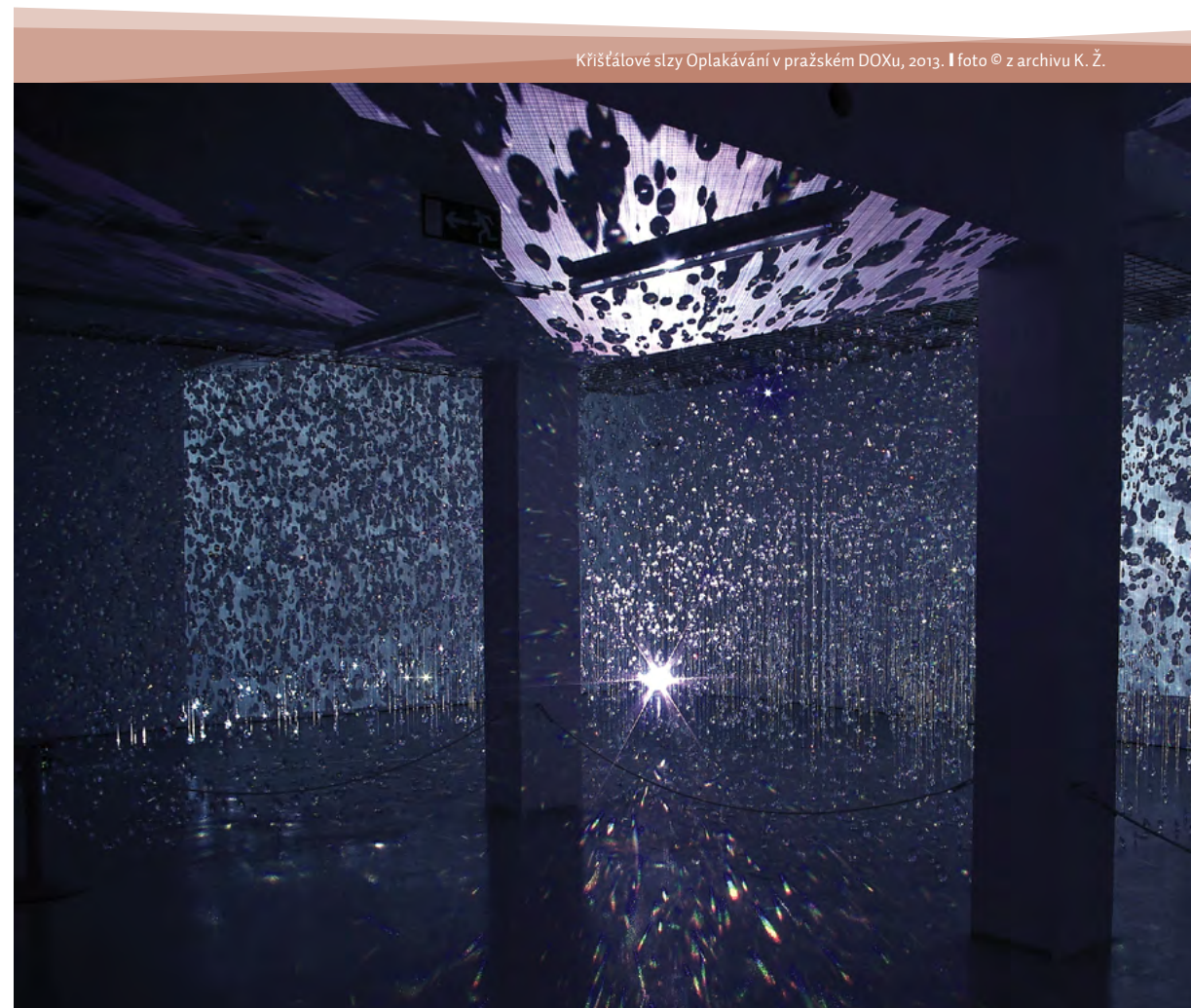
použila v poslední vězeňské cele v ženském dvoře v Malé pevnosti v Terezíně a deset tisíc slz v Centru současného umění DOX v Praze. Tyto dvě instalace byly posledním zastavením v projektu *Ženský dvůr*, který se zabýval transgeneračním přenosem traumatu, a jmenovaly se *Oplakávání*. Byl to výraz truchlení, loučení se, vyrovnání se s traumatem, který ožívá v transgeneračních přenosech.

Máte nějaké krédo či radu, podle které žijete?

Mám. Věřím v to, že vše má smysl. I když se to někdy tak vůbec nejeví.

Tak byla uzavřena vřelost mezi námi, i když mailová. A jako odpověď a poděkování za váš čas a autenticitu posílám svou odpověď vaší laskavosti na straně 114. ☺

Křišťálové slzy Oplakávání v pražském DOXu, 2013. | foto © z archivu K. Ž.

Rozpohybované Lego:

rozhovor s patnáctiletým Morganem Spencem

ptala se Miroslava Jirásková, přeložila jeho česká kamarádka Grace

V čísle 15 jsme vám představili patnáctiletou studentku a její vítězný literární text. Dnes vám představujeme Nelina vrstevníka Skota Morgana Spenceho, které spojuje nejen věk, ale i jejich společná olomoucká kamarádka Grace:

Dozvěděla jsem se o něm přes internet, respektive tak, že jsem si hledala někoho z ciziny, s kým bych si mohla psát. Morgan mi vyhovoval věkem, místem bydliště a hlavně zájmy – a tak jsem ho zkontaktovala. V té době jsem ještě nevěděla, jak je ve skutečnosti úspěšný, o tom jsem se dozvěděla až později.

Za toho víc jak půl roku se z nás stali velmi dobří přátelé a já můžu říct, že jsem na něj neskutečně pyšná. Věnuje se spoustě věcí: fotografii, turistice, čtení, no a samozřejmě filmové animaci.

Pokud vím, v budoucnu plánuje přejít i na „klasický“ filmový průmysl. Co se týče jeho úspěchů, dá se zmínit např. jednoduchá animovaná hra pro britskou organizaci British Red Cross, nominace na Young Scot Award, tvorba videa na filmové Oscary 2015 či získání milionů zhlédnutí na Youtube.

Morgane, kdo jsi jako člověk?

Řekl bych, že jako člověk jsem typický teenager. Rád se scházím s přáteli, jezdím

na kole a konstruuji modely letadel. Jsem fanoušek filmů, ale také rád čtu. Mou další vášní je fotografie.

foto © Morgan Spence

Co tě tak bytostně oslovuje u Lega, že z něj staviš?

Vždycky jsem měl hodně Lega a miloval jsem stavět si z něj různé modely, když jsem byl mladší. Filmovat Lego je super, protože figurky se mohou pohybovat a také se mohou kombinovat s Lego auty a budovami, což ho dělá ideálním k probuzení scén k životu. Taký je hodně pestrobarevný a přitahuje lidi všeho věku.

Jak tě napadlo téma propojení Lega s filmovými scénami?

Začal jsem animovat v roce 2011. Ve škole jsme měli za úkol udělat projekt o 2. světové válce a já se rozhodl vytvořit krátký film. Za 2 týdny jsem natočil animované video mých letadlových modelů v letecké bitvě. Film jsem ukázal ve škole a měl velký úspěch. To mě inspirovalo k tomu, abych rozpohyboval Lego, které jsem od dětství tak miloval. Od té doby jsem vyprodukoval mnoho animací jak pro mě, tak pro mé přátele.

Jakým způsobem pracuješ konkrétně? Natáčíš jednotlivé sekvence ručně, nebo digitálně?

Tzv. „stop-motion“ animace zahrnuje nepatrné pohnutí předmětem, který animuji, následně vyfotografování scény a poté mnohonásobné opakování. Pracuji přímo v mém pokoji a využívám u toho digitální fotoaparát a notebook. Vždy začínám plánováním a kreslením záběrů, stavbou scén a poté samotnou animací a editací. Program, který používám, se jmenuje *Dragon Frame*, ale předtím jsem využíval volně dostupný program zvaný *Helium Frog*.

Kolik času věnuješ jedné filmové sekvenci a z kolika fotografií se skládá?

Při animaci pracuji s 15 snímky za sekundu. Vytvořit „stop-motion“ film zabere mnoho času – natočit jednu minutu videa může trvat klidně i týden!

MŮŽETE SE PODÍVAT ZDE:

youtube.com/watch?v=9IlnaMBW8Ws.

Volba krále symbolů!

Volte mě!
Už skoro sto let
ovládám půlku Evropy!

(tsss.. bez nás by si neškrtila!)

Pche, to já jsem
sexsymbol
celé Ameriky!

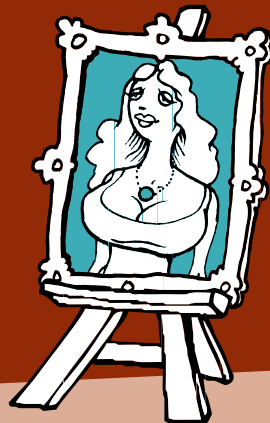

A já chráním mír
celého světa!!

$$E=mc^2$$

Já symbolizuju
tvůrčí rozlet ducha!

ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

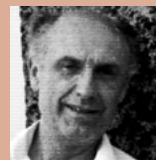
Vladimír Svatoš
(startovní běžec)

Allan Gintel

Miloš Zapletal

Joviš – Karel Janovický

Václav Břicháček

Lucie Suchochlebová-
Ryntová

Jana Matějková

Jitka a Martin Klusáčkoví

Ota Holec

Vladimír Směkal

Soňa Hermochová

Josef Valenta

Jan Slavík

Zdeněk Helus

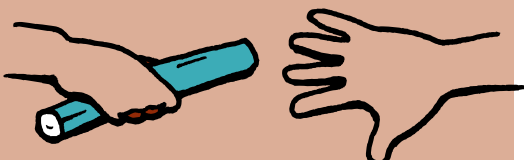
Jiří Němec

Michal Kaplánek

Michal Pařízek

Mgr. Michal Pařízek (1979)

Zabývá se celostním vzděláváním, zážitkovou pedagogikou a lidskou tělesností jakožto jednotou těla a ducha, kterou se pokouší objevovat jak z hlediska filosofického a teologického, tak i pohybem, sportem a hudbou. Vystudoval učitelství tělesné výchovy a anglického jazyka pro střední školy na Fakultě tělesné výchovy a sportu a Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a bakalářsky i teologii křesťanských tradic na Institutu ekumenických studií při Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 2004 učí na Vyšší odborné škole sociálně pedagogické a teologické JABOK; v současnosti je vedoucím Katedry pedagogiky a psychologie.

Michal Kaplánek > Michal Pařízek

V událostech a aktivitách, které prožíváme naplno, se odráží stav duše a současně se něco v člověku mění. Je to zvláštní vztah mezi viditelným (citelným) a neviditelným (vnitřním) životem člověka. Mohl byste uvést nějaké příklady z vaší pedagogické praxe, kdy jste si na tuto souvislost „sáhl“?

Takových příkladů bych mohl jmenovat mnoho. Mám ale jeden, který v menších obměnách prožívám každý rok. Jde o situaci ze seznamovacího kurzu naší školy, kde máme pro studenty přípravný program – takovou symbolickou cestu, při které mají možnost zrekapitulovat, kým vlastně jsou a co mají za sebou, co prožívají v dané chvíli, a mohou se zamyslet i nad tím, co je čeká. Po scéně, která naráží na důležité životní hodnoty, sedávám nahoře na konci dlouhých venkovních schodů osvětlených svíčkami a hraji pomalé, tiché a málo známé písně pro studenty, kteří sedí níže a připravují se na cestu. Přestože sám na cestu nevycházím, tak se snažím do hloubky prožít danou chvíli, každou písničku, aby i hudba napomohla atmosféře zamyšlení, až rozjímání. Tehdy opravdu bytostně prožívám „sáhnutí“ si na něco, co se jen těžko popisuje slovy. Jde o takové to sartrovské uvědomění si zodpovědnosti za své já, hranici nicování a svobody.

Stav, kdy se prolíná viditelné a neviditelné, ale zažívám poměrně často, hlavně když učím a když (si) hraji. Ať už učím zážitkovou pedagogiku, tělocvik nebo angličtinu (což jsou mé obory), tak se snažím být autentický. Snažím se otevřít tomu, co Martin Buber nazývá vztahem Já–Ty.

Při výuce to někdy jde úplně samo, ale zároveň vím, že když si výuku dobře připravím (a přitom na své přípravě skálopevně nelpím), pak tento viditelný i neviditelný stav či proces přichází častěji, než když nemám na přípravu dostatek času. Chápu-li dobře vaši otázku, pak tento stav přichází i ve chvílích, když jsem na bohoslužbě nebo se snažím hrát na kytaru, jedu krajinou na kole, na běžkách nebo jen piju čaj a nechám „to“ k sobě přijít.

Jste vedoucím Katedry pedagogiky a psychologie Vyšší odborné školy sociálně pedagogické a teologické JABOK. Projevuje se v životě vašich studentů symbolická dimenze jednání? Myslím tím, zda symboly lásky, rozhořčení, solidarity nebo víry mají místo v jejich všedním životě.

Většina studentů si vybere naši školu na doporučení kamarádů, ale jsou zde i tací, kteří si obor sociální pedagogika a teologie zvolí cíleně pro množství přesahů, které spojení těchto oborů může nabídnout. Takoví lidé, ať se sami chápou jako věřící či nevěřící v Boha či nějaké transcendentno, jsou obvykle symbolům solidarity, lásky (obzvláště té ve smyslu caritas) či utrpení otevření. Vidím to na aktivitách našich studentů i absolventů v dobrovolnické činnosti v různých lidskoprávních oblastech, environmentálních tématech a různých neziskových organizacích. Sám jsem díky našim absolventům byl jako dobrovolník na Ukrajině v (na naše poměry) zcela zanedbaném dětském domově pro děti s postižením a mohu říci, že bez symbolické roviny by to tam nešlo zvládnout.

Kdyby nebylo symbolů pomoci, svobody – osvobození sebe i druhého (ve smyslu fyzickém i duchovním), uznání vlastní hodnoty a dalších, zbyly by jen peníze. A s tím se v sociální práci či sociální pedagogice nedá dlouhodobě vydržet. Proto mne vždy těší, když potkávám naše studenty či absolventy, kteří v oboru stále s nadšením pracují a snaží se danou oblast i rozvíjet. Na druhou stranu mne lehce mrazí z malého zájmu studentů o politické a další dění výše než na lokální úrovni. Jako kdyby měli pocit, že tam už nedosáhnou. Přitom právě symboly a různá symbolická gesta mohou mít sílu měnit svět a jsou na dosah každému.

Jaké symboly máte nejradši a jaké nejvíce používáte?

Takovým běžným symbolem, který mne nepřestává provokovat, je asi otázka. Vyzývá mne k tážení po smyslu různých věcí, fenoménů, ale i smyslu života. Jde o téma, nad kterým často přemýšlím, a stává se mi, že se od nějaké banální otázky dostávám hlouběji a hlouběji, až už odpověď (nebo další otázku) ani nedokážu položit, a v tu chvíli si teprve uvě-

domím, že jsem se vzdálil od původního tématu. Dalšími běžnými symboly, které mne fascinují, jsou mapy, jazyk (jeho krása a významy), radost, která symbolizuje spokojenost a otevřenost k tomu, co přichází, a já ji díky tělu a jazyku mohu přenášet na lidi okolo sebe.

Tážení po smyslu přede mne postavilo i otázku týkající se lidské tělesnosti a vůbec vztahu těla a ducha. Jako sportovně založený člověk a zároveň křesťan jsem fascinován prolínáním obou světů. Tělo a duch symbolizují a jedno v druhém i zrcadlí hodnoty, o které mi v životě jde. Věřím, že vše, co v životě udělám, se zapisuje nejen do mého myšlení, citění, ale i do těla, hlavně do tváře. Snažím se žít tak, abych se každý večer na sebe mohl podívat do zrcadla, a přitom v něm viděl sebe; k tomu mi jako vodítko slouží symboly víry, naděje, lásky, ale i antické ideály krásy a dobra.

Téma, kterým se odborně zabýváte, je vztah spirituality a těla. Co vás na tomto tématu fascinuje?

Jak už jsem řekl, tělo a duch jsou pro mne jedním celkem. Tělo ani ducha nelze

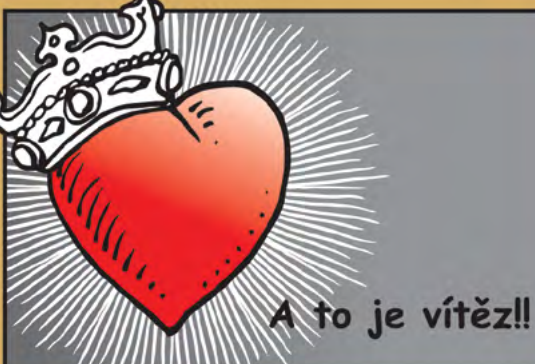
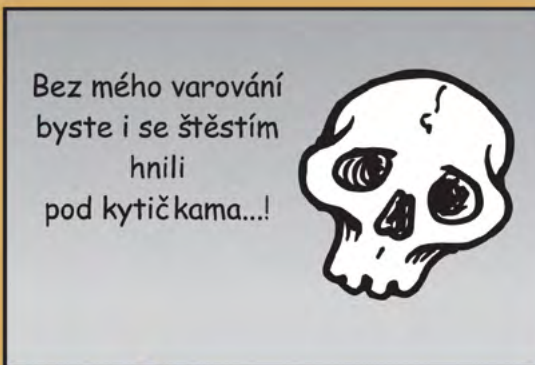
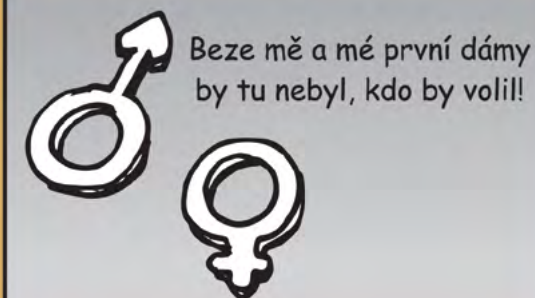
opravit jako stroj – vyměnit součástku či někde něco očistit, promazat a jet dál. Profesně se tělesností a celostním vzděláváním zabývám i proto, že sám chci v této jednotě přebývat. Nemyslím tím přechodné stavy plynutí, jak o nich mluví Csikszentmihalyi (i když o ty jde také), ale o dlouhodobé setrvání. Mým cílem je onu jednotu předávat dál, mým studentům. To nelze učit jako vyjmenovaná slova nebo malou násobilku. Jako prostředek proto používám symbolické jednání, ve kterém usiluji o celostní přístup, kde důležitou roli hraje i prožitek – zážitek – zkušenost. Snažím se pro své studenty i pro sebe otvírat vlastní tělesnost jako nekonečný prostor. Vstoupit do něj ale musí sami. Zda se mi to daří, doufám ověřím díky svému postgraduálnímu studiu, které se přímo tohoto tématu týká.

Je něco, o co byste se rád rozdělil s čtenáři Gymnasionu?

Gymnasion je pro mne studnou v oblasti zážitkové pedagogiky a obzvlášť jeho filosofické statí mnohdy poukazují na „to“ neviditelné, nehmatatelné v pozadí, na kterém se vyjevuje vše, co vlastně vnímáme. To je moc dobře, protože to, co bych zde rád řekl, se týká právě symbolů a hodnot, které se dotýkají celku.

V zážitkové pedagogice, která do velké míry staví na Kolbově cyklu učení, mnohdy bohužel dochází k tomu, že reflexe je instruktory využívána velmi prvoplánově a končí u rozebírání pocitů, které měli účastníci programu, či technik, které použili při řešení zadání. Byl bych proto moc rád, kdyby se využívalo i učení v dvojité smyčce a otevíral se prostor i za tímto učním. Takzvané double-loop learning procesy vedou k reflexi našich vlastních myšlenkových pochodů, vedou k samým kořenům našeho uvažování. Tím se otevírá možnost pro ticho a usebrání. Nemluvíme teď o nějaké explicitně religiozní náplni (i když křesťanství či buddhismus s tím vším velmi dobře pracují) nebo „sebezpytných“ psychologicky zaměřených aktivitách. Chci zdůraznit roli zklidnění, být se sebou a vyjít ze sebe sama, z vlastního potenciálu.

Volba krále symbolů!

Michal Pařízek. | foto © z archivu M. P.

lidé

Redaktoři (vedoucí rubrik)

Teorie » prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D. (1964), přednáší na Fakultě tělesné kultury UP (filosofickou antropologii, základy religionistiky aj.), zabývá se – kromě výchovy prožitkem a zážitkovou pedagogikou – filosofickými aspekty pohybové kultury (hra, prožitek, tělo, pohyb), v poslední době se zdůrazněním spirituality pohybových aktivit a spirituální dimenze zdraví.

ivo.jirasek@upol.cz

Metoda » Mgr. Richard Macků, Ph.D. (1981), odborný asistent na Katedře pedagogiky Teologické fakulty v Českých Budějovicích. Nadšený cyklista a příznivec lyžování, sněhu a zimy obecně; dříve aktivní, nyní neregistrovaný skaut. Na odborné úrovni se věnuje pedagogice volného času a zážitkové pedagogice. Jako pracovník *Centra Filozofie pro děti* při JU v Českých Budějovicích se podílí na rozvoji a rozšiřování pedagogického programu *Filozofie pro děti* – především v oblasti využití metod herních a zážitkových. Mezi jeho zájmy dále patří meteorologie či správa systémů. Externí lektor *DIS Fryšták*.

mackur@tf.jcu.cz

Praxe » Mgr. Adéla Dvořáčková (1989), studentka Ph.D. programu se zaměřením na zážitkovou pedagogiku na FTK UP v Olomouci. Má za sebou dvoutou praxi ve vzdělávací společnosti *Project Education* na pozici projektové manažerky. Zajímá ji téma rozvoje kompetencí pro lepší uplatnitelnost mládeže. Ve volném čase připravuje zážitkově pedagogické projekty především v rámci *Prázdninové školy Lipnice*, kde je instruktorkou.

dvorackova.adela@gmail.com

Inspire » Mgr. Martina Kamenská-Turečková (1976), šéfinstruktorka *Outward Bound – Česká cesta a Prázdninové školy Lipnice*, umělecká kovářka. Absolvovala tříletý waldorfský seminář, magistra biologie.

art.amen@volny.cz

Autoři čísla

Bc. Martina Blažková (1993), studentka pedagogiky volného času na TF JU v Českých Budějovicích. V průběhu studia se podílí na projektech Katedry pedagogiky a nad rámec studia se zabývá problematikou formulování cílů. Odborně se zajímá o vliv dětských táborů na socializaci jedince a vede týmy připravující dětské tábory.

martinabl@seznam.cz

Mgr. Petr Hájek (1944), pedagog, inštruktor skautských vzdělávacích kurzů se zaměřením na metodiku a duchovní rozměr skautingu, žije v Chotěboři.

baluhajek@seznam.cz

Vladimír Halada (1960), grafik, dnes více farmář a správce střediska *Osinalice*. Inštruktor *Prázdninové školy Lipnice*. V PŠL stál u zrodu kurzů *GO!*, *DejaVu*, *DoNitraZeMě* a *Quo Vadis?*.

vlha@vlha.cz

Mgr. Jan Halák, Ph.D. (1980), vystudoval filosofii na FF UK v Praze a na Université Paris I Panthéon-Sorbonne v Paříži. Mezi lety 2009 až 2012 se podílel na výzkumném projektu *Akademie věd věnovanému francouzskému filosofovi M. Merleau-Pontymu*. Od r. 2013 pracuje jako postdok na FTK UP v Olomouci.

jan.halak@upol.cz

Petr Hora-Hořejš (1938), spisovatel, scenárista a publicista, mj. autor historického cyklu *Toulky českou minulostí* (zatím 12 knižních dílů). Editor a spoluautor metodické příručky pro zážitkovou pedagogiku *Prázdniny se šlehačkou*. Spoluzakladatel *Nadace Pangea*, jakož i *Lipnického stipendijního fondu*. Řadu let spolupracoval s *Prázdninovou školou Lipnice* a působí v *Lize proti rakovině Praha*.

hora.horejs@volny.cz

Mgr. Martin Hůrka (1981), historik Muzea Říčany, kurátor výstav.

martin.hurka@seznam.cz

Filip Chmel (1984), náčelník *Ligy lesní moudrosti*.

f.ch@centrum.cz

Eva Jedelská (1963), novinářka zabývající se výchovou, mezilidskými vztahy a zdravím, působící v ženských a společenských médiích. Bývalá vedoucí dívčího tábornického oddílu. Hraje larp a pomáhá při jejich organizaci.

eva.jedelska@seznam.cz

Miroslava Jirásková (1971), postgraduální studentka na Katedře psychologie na PdF UP v Olomouci. Zabývá se možnostmi transracionálních přístupů (např. metoda systemických konstelací) v osobnostním růstu.

miroslavajiraskova@seznam.cz

Mgr. Tomáš Klein (1983), vystudoval obor Rekreatologie na FTK UP v Olomouci. V roce 2008 spoluzaložil neziskovou organizaci H.E.P.Y., které je dodnes předsedou. V této organizaci se zabývá analýzou oblasti práce s volným časem mládeže v Srbsku a ideovou přípravou a organizací česko-srbského zážitkově-vzdělávacího projektu *Mezinárodní akademie HEPY*.

tomas.klein@hepy.cz

PaedDr. Jaroslav Kompán, Ph.D. (1976), odborný asistent na KTVŠ FF Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Člen a inštruktor PŠL. Působí v *Outdoor Institute Stageman*, *Horoklub ŠK UMB*, KST, kde sa zameriava na vzdelávanie a lektorskú činnosť.

jaroslav.kompan@umb.sk

Mons. Václav Malý (1950), římskokatolický duchovní a pomocný biskup pražský. V roce 1976 byl vysvěcen na kněze, o tři roky později však zbaven státního souhlasu kvůli podpisu Charty 77 a spoluzaložení *Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*. V letech 1980–1989 pracoval jako topič a zeměměřičský figurant, zároveň však působil tajně jako kněz a podílel se na tvorbě katolického samizdatu. Všeobecně známým se stal v listopadu 1989, kdy moderoval velká shromáždění. V prosinci 1996 jej papež Jan Pavel II. jmenoval titulárním biskupem marceliánským a pomocným biskupem pražským, vysvěcen byl 11. ledna 1997. Jeho biskupské heslo zní *Poko-sekretar.maly@apha.cz*.

Eva Maliřová (1980), metodička a lektorka globálního vzdělávání a kritického myšlení v organizaci *NaZemi*.

eva.malirova@nazemi.cz

Ing. Petr „Ježek“ Miklíček (započnuje svoji zážitkovou cestu l. p. 1988), vedoucí skautského střediska v Uherském Brodě, který se k zážitkové pedagogice a gamedesignu dostal především praxí v zájmové oblasti. V současnosti se věnuje doktorskému studiu na Ekonomicko-správní fakultě MUNI, práci ve spolku *Tenebrae fasciarum* (který bude brzy překřtěn jménem čitelnějším) a vývoji nepočítačových her ve společnosti *Court of Moravia, s.r.o.*

jezek.miklicek@gmail.com

Mgr. Lívia Nemcová, Ph.D. (1976), působí na Katedře pedagogiky PdF Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Vo vedecko-výskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje problematike teórie rodinnej výchovy, výchovy k manželstvu a rodičovstvu, sexuálnej výchovy, pedagogiky volného času a zážitkovej pedagogiky.

V praxi spolupracuje so *Slovenskou spoločnosťou pre plánované rodičovstvo* a rôznymi školami, školskými a inými zariadeniami pri edukačnej činnosti ako lektorka.

livia.nemcova@umb.sk

PaedDr. Lenka Rovňanová, Ph.D. (1968), působí ako odborná asistentka na Katedre pedagogiky PdF Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je štatutárnou zástupkyňou občianskeho združenia *Spoločnosť pre plánované rodičovstvo*. Je členkou *Centra dobrovoľníctva pri PF UMB v Banskej Bystrici*.

lenka.rovnanova@umb.sk

doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D. (1945), rektor Pražské vysoké školy psychosociálních studií, ředitel *Psychosomatické a psychotherapeutické kliniky ESET*, klinický psycholog, psychotherapeut, vysokoškolský učitel, výcvikový daseinsanalytik, výcvikový supervizor. Uvedl a zavedl balintovské skupiny u nás, s doc. Čalkem spoluzakládal komunitní a skupinovou daseinsanalytickou psychotherapii. Absolvoval studia psychologie, funkční specializace v psychotherapii, výcviky (psychoanalytický, SUR, rogeřiánský, psychodelický). Člen psychotherapeutických společností a asociací (česká, slovenská, evropská), *České psychiatrické společnosti*, *FDA a České daseinsanalytické společnosti*.

roseman@volny.cz

Mgr. Petr „Burčák“ Sedlář (v světě labyrint uveden r. 1988), předseda a hybná síla spolku *Tenebrae fasciarum*, který bude brzy přejmenován jménem čitelnějším (spolek, ne Burčák). Bavi jej hledat a nacházet průniky mezi hrou, zážitkovou aktivitou a nároky klasického vzdělávání (faktů) či prevence sociálně patologických jevů a trendů ve společnosti. Snaží se o zážitkovou pedagogiku neodtrženou od nejmenších jednotek její aplikace, použitelnou bez obrovských technicko-personálních nároků a vůbec – minimalistickou.

jsmr@seznam.cz

JUDr. Simona Trávníčková, Ph.D. (1983), vedoucí *Ústavu dovednostní výchovy a inovace studia na Právnické fakultě MU*, lektorka kurzů divadelní improvizace, lektorka *Outward Bound – Česká cesta*, inštruktor *Prázdninové školy Lipnice*, členka improvizáčního divadla *Bafni*.

simona.travnickova@gmail.com

Kamila Ženatá (1953), vystudovala AVU v Praze (1973–1979) v ateliéru profesora Ladislava Čepeláka. Je známa jako umělkyně, která kombinuje své poznání a intuici s cíleným, dlouhodobým zájmem o individuální a sociální paměť, podložené praxí skupinové psychoanalytiky. Zajímají ji sny, paměť, příběhy a emoce, ale především jejich principy a způsoby, jakými ovlivňují naše životní cesty.

kamilazenata@gmail.com

KŘIŠTÁLOVÉ SLZY

*Plakala láska, plakala
slzy z křišťálu.
Až bylo těch kapek na závěs.
Závěs z křišťálových slz.*

*Tisíce slz rozpouští smutek.
Celý závěs smutku.
Jen slzy z lásky mají tu moc.
Duhové odlesky světla,
co se míhají na stěnách.
Nestojí moc.
Výšku a hloubku.*

Miroslava Jirásková

Fotografie z projektů Kamily Ženaté
(čtete rozhovor na str. 101):

- ↑ Roll Over All v galerii Prádelna
v areálu Psychiatrické léčebny
v Praze Bohnicích, 2011
- Ženský dvůr, dvojdielná instalace
v Malé pevnosti Terezín a v pražském DOXu, 2013
(instalace Oplakávání)

foto © z archivu K.Ž.

fotohádanka ze str. 97:

KOPACÍ HRNČÍŘSKÝ KRUH

Tento můžete vyzkoušet v Říčanském muzeu,
čtete článek Martina Hůrky na str. 98.

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

1. UČENÍ ZÁŽITKEM | 2. INTEGRACE
| 3. DOBRODRUŽSTVÍ | 4. ERÓS | 5. TVOŘIVOST | 6. HRA
| 7. PRÁZDNINOVÁ ŠKOLA LIPNICE | 8. PŘÍRODA
| 9. ČAS | 10. PENÍZE | 11. PUTOVÁNÍ | 12. NÁVRATY
| 13. SPIRITUALITA | 14. OCHUTNÁVÁNÍ MEDU
| 15. JAK? | 16. SYMBOL
| 17. JEDNODUCHOST

Pouze na webu:

12E. Dar | 13E. Neúspěch | 14E. Svoboda
| 15E. Krásno | 16E. Zábava | 17E. Osobnostní
rozvoj | 18E. Tělesnost | 19E. Živly
| 20E. Vůdcovství | 21E. Umění
| 22E. Rituály | 23E. Mládež v ohrožení
| 24E. Služba | 25E. Ne/smysl/y
| 26E. Jiskřivé vztahy

